

P 400(2)

könyvtáros

a

művelődésügyi

minisztérium

lapja

21.

évfolyam

1971

december

1972 DEC 23

12

Kölcsönözhető

November 5-én felavatták a miskolci Szentpéteri kapui városrész új könyvtárának épületét. Cikkünket lásd a 699. oldalon. (Gerő Gyula felvételei)

t a r t a l o m

GERŐ GYULA: Nincs már ellátatlan városrész Miskolcon!	699
TÓTH GYULA: Tegyük helyére a klubkönyvtárügyet!	702
OROSZ BERTALANNÉ: Jogos-e az aggodalom a járási könyvtárak jövőjéért? ...	705
I OBOS PIROSKA: A könyvtár pedagógiai funkciói a gyakorlatban	707
EGYHÁZI TIBORNÉ — DR. KOVÁTS ZOLTÁN — MAÁR HILDA: A Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárának számítógépes kémiai szakirodalomfigyelő szolgálata	710
SÁRDY PÉTER: A könyvtári kölcsönzés gépesítése 2.	712
Kitüntetések	714
GYÓRI LÁSZLÓ: A könyvtári cigánykérdés	715
Munka- és időelemzések a Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárában (<i>Cholnoky Győző</i>)	717
FARKAS LÁSZLÓNÉ: Látogatás finn könyvtárakban	718
<i>Kiváló könyvtárak</i>	
Gyermekkönyvtár a lakótelepen (<i>Simay Norbert</i>)	723
Növekvő igények — fejlődő könyvtár (<i>Baranyi Imre</i>)	725
Pótlások a lexikonokhoz (<i>Gyuris György—Marti Gizella</i>)	727
Üzemi KISZ-szervezetek az olvasásért (<i>Sy</i>)	731
KISZ és könyvtár egy budai gimnáziumban (<i>Bozóky Éva</i>)	733
A könyvtárak életéből (<i>Dávid Gyula, Nagy Eszter</i>)	735
Dr. Moravék Endre 1902—1971 (<i>Darabos Pál</i>)	737
Hírek	738

t á j é k o z t a t ó

Három műfaj vonzásában. Beszélgetés Csoóri Sándorral (<i>Bozóky Éva</i>)	739
ZOLNAY VILMOS: A nem hallható zene (<i>Miért szép a széppróza?</i>)	742
FÁBIÁN ZOLTÁN: Gyerekek a gyerekeknek	746

k ö n y v e k r ől

Kőbányától a Belvárosig (<i>Csomor Tibor</i>)	748
--	-----

kézikönyvtár

- A múlt magyar tudósai (*Vértessy Miklós*) 751
LADÓ JÁNOS: Magyar utónévkönyv (p. r.) 752

könyvtári szakirodalom

- A gyűjtőkori együttműködés kérdései (*Dr. Balázs János*) 753
A budapesti Egyetemi Könyvtár évkönyve (*Szelle Béla*) 755

bibliográfiák

- Hungarica külföldi folyóiratszemle (*Sallai István*) 757
A magyar történettudomány válogatott bibliográfiája 1945—1968 (*Fogarassy Miklós*) 758
Könyvtári kiadványok 760

A borító hátlapján Papp Iván metszete

из содержания

- Пирошка Добос*: Педагогические функции библиотек на практике (707);
Тиборне Эдьхазы — Золтан Ковач — Хилда Мар: Наблюдение химической литературы вычислительной машины в библиотеке Веспремского химического университета (710);
Петер Шарди: Механизация выдачи книг на дом (2) (712);
Ласло Дери: Роль библиотек Венгрии в воспитании цыган читателями (715);
Ласлоне Фаркаш: Посещение финляндских библиотек (718).

from the contents

- Piroska Dobos*: Pedagogical functions of the library in the practice (707);
Mrs. Tibor Egyházy — Zoltán Kováts — Hilda Maár: Computer-based chemical current awareness service in the library of the University of Chemical Industry, Veszprém (710);
Péter Sárdy: Mechanization of library lendings (2) (712);
László Győri: Role of the libraries in educating gypsies for reading in Hungary (715);
Mrs László Farkas: Visiting libraries in Finland (718).

aus dem inhalt

- Piroska Dobos*: Die pädagogischen Funktionen der Bibliothek in der Praxis (707);
Frau T. Egyházy—Zoltán Kováts—Hilda Maár: Beobachterdienst der chemischen Fachlite-

- ratur in der Zentralbibliothek der Universität für chemische Industrie in Veszprém (710);
Péter Sárdy: Die Mechanisierung der Ausleihe (2.) (712);
László Győry: Die Rolle der ungarischen Bibliotheken in der Leserziehung der Zigeuner (715).
Frau L. Farkas: Besuch in finnischen Bibliotheken (718);

cikkeink szerzői

Baranyi Imre, a Gyöngyösi Járási Könyvtár igazgatója; *Bozóky Eva*, a Könyvtáros rovat-vezetője; *Cholnoky Győző*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Csomor Tibor*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Darabos Pál*, az Akadémiai Könyvtár munkatársa; *Dobos Piroska*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár osztályvezetője; *Egyházy Tiborné*, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárának munkatársa; *Fábián Zoltán*, az Irószövetség titkára; *Farkas Lászlóné*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Gerő Gyula*, a Könyvtáros olvasószervezője; *Győri László*, a Kaposvári Megyei Könyvtár munkatársa; *Gyuris György*, a szegedi Városi Somogyi Könyvtár munkatársa; *dr. Kováts Zoltán*, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárának igazgatója; *Maár Hilda*, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárának munkatársa; *Marti Gizella*, a szegedi Városi Somogyi Könyvtár munkatársa; *Orosz Bertalané*, a Heves megyei Tanács művelődésügyi osztályának munkatársa; *Sárdy Péter*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Símay Norbert*, a Könyvtáros munkatársa; *Tóth Gyula*, a Szombathelyi Megyei Könyvtár igazgatóhelyetese; *Zolnay Vilmos* író.

Könyvtáros

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25.449

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Göncei Imre, Karácsonyi Jánosné, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest VII., Lenin körút 9-11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzletiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámára. Előfizetési díj: ½ évre 36 forint.

71.6910 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

Nincs már ellátatlan városrész Miskolcon!

Az utóbbi években gyakran adtunk hírt miskolci könyvtárávatásokról. Legutóbb augusztusi számunkban tudósítottunk egy új, kerületi jelentőségű intézmény átadásáról, a 300 m²-es martinlepi könyvtár első részének megnyitásáról. Akkor jeleztük a városi könyvtárhálózat legnagyobb egységének várható közeli elkészültét is. Ez időközben megtörtént, és november 5-én ünnepélyesen felavatták a Szentpéteri kapui új városrész új könyvtárépületét, amellyel — *a városi tanács nagyvonalú könyvtárfejlesztési politikájának eredményeként — az országban elsőként Miskolcon sikerült elérni, hogy egyetlen városrész, egyetlen új lakótelep sem maradt jól felszerelt és jól ellátott könyvtár nélkül!* Ráadásul a Nehézipari Egyetem Könyvtárát, a csaknem kész megyei könyvtárépületet, a szakszervezeti könyvtárak egy részét és a városi fiókhálózat újabb létesítményeit szemlélve Miskolcon *a szép könyvtárak olyan csokrával* állunk szemben, amely esztétikum és szakmai célszerűség tekintetében nemcsak a jövő magyar könyvtári kultúráját vetíti más városaink elé követendő példaként, hanem a külföldi összehasonlítás próbáját is állja. Bárcsak Budapestén is tanúi volnánk hasonló, léptékben természetesen a főváros jelentőségéhez igazított könyvtárfejlesztési politikának!

A miskolci könyvtárfejlesztési törekvések bizonyítására hadd idézzük *Bárczi Béla* városi tanácselnök szavait, melyek az új létesítményt felavató beszédében hangzottak el arról, mit jelent a miskolci

vezetők szemében az ilyen kulturális intézmény kapuinak megnyitása: „... jelentősége meghaladja még az egyébként fontos és égetően szükséges lakások építésének jelentőségét is. Valahogy úgy fejezném ki magam, hogy *kulturális létesítmények nélkül és azoknak — a lakást és egyéb célokat szolgáló létesítmények átadásával párhuzamosan történő — fejlesztése nélkül egy város csak sivár, lakott hely’ lenne, de semmiképpen sem válna otthonná... A kulturális létesítmények közül is az oktatási intézmények után elsősorban a könyvtárak fontosságát, elsődleges jelentőségét kell kiemelnünk. A magyar könyvtárügy legnagyobb gondolkodójának, Szabó Ervinnek a mondatai kívánkoznak ide, mert valóban hisszük, hogy *tudományos és egyéb értelmi és lelki energiáink gyarapodása a legszorosabban összefügg könyvtárügyünk állapotával.* Erre a gondolatra alapoztuk mi is könyvtárpolitikánkat, mert könyvtárak nélkül ez a sokszínű, de arcát naponta változtató, rászabott ruháját állandóan kinövő... város nemcsak épületekben volna szegényebb, hanem lakói gondolkodásában, szellemi energiáiban, a bennünket váltó nemzedék erkölcsi gazdagodásának lehetőségeiben is...” Az épület „méltó tanúbizonysága annak a városépítő gondolatnak, hogy nemcsak új lakóhelyet akarunk építeni, hanem *új otthonot, s új emberi közösséget is.*”*

A Szentpéteri kapui városrész új könyvtára minden bizonnyal alkalmas lesz arra, hogy megvalósítsa a „városépítő gondolat” jegyében neki szánt fel-

adatot: az igen erőteljes részvételt az új emberi közösség formálásában. A városrész leghangsúlyosabb pontjára, domboldalba ültetett kétszintes épület hívogató üvegfalai messziről elárulják az intézmény rendeltetését, este pedig a világos ablakok mögött látható könyvsorok és a közöttük böngésző olvasók látványa a legjobb propaganda lesz, nem beszélve a neonbetűs feliratokról. Az épület előtt vezet el a kazincbarcikai műút, vele szemben a kórházi tömb főépülete, előtte buszmegálló, mellette ABC áruház, a közelben két iskola. A 14 000-es lakótelep egyetlen közművelődési intézménye az új létesítmény, ezért nemcsak teljes funkciójú könyvtárnak tervezték, hanem kibővített feladatkört is kapott.

Az érdeklődők a felső szinten lépnek be az épületbe, ahol balról a ruhatárat találják, jobbra a nagy, 210 m²-es, az épülettestből három üvegoldalával előugró szabadpolcos térbe jutnak. Itt 10 000 kötetet és 160 újságot, folyóiratot találnak. A terem mögött elég nagy, 20 m²-es tápraktár található. Még egy kis raktár van az előtértől balra eső részben is, ahova még az irodát és a mosdókat telepítették. A felső, kizárólag szűkebb könyvtári rendeltetésű szint alapterülete összesen 332 négyzetméter.

Az előtérből lépcsőn lehet lejutni az alsó helyiségekbe. Lenn 140 m²-es kiál-

lítóterem van raktárral, mögötte folyosó és két szoba: az egyik fotolabor, a másik klub céljára. Büfé, a hozzátartozó árukamrával, még egy klub és mosdók, valamint kisebb üzemi helyiségek alkotják az összesen-310 m²-es alsó szintet.

Az egész művelődési együttes a városi könyvtárhálózat keretében működik. (Hozzátartozik a lakótelep másik pontján tavaly augusztus 21-én felavatott gyermekkönyvtár is, amelynek most, a felnőttkönyvtár felavatásának napján már 762 olvasója volt.) Az új központi intézmény a mindennapos könyvtári tevékenységen kívül a következő feladatokat vállalta:

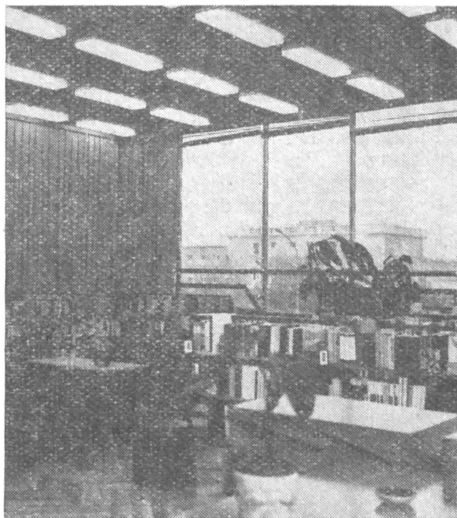
Alsó nagytermében rendszeresen bemutat kiállításokat. Az avatással együtt nyílt meg első kiállítása: Reich Károly Kossuth-díjas művész nagyszerű könyvillusztrációit tárta a nézők elé eredetiben, de a kész könyvekkel is kiegészítve. (A jelenlevő alkotót Feledy Gyula Munkácsy-díjas miskolci grafikusművész mutatta be az avatóünnepség résztvevőinek.) A könyvtárosok a jövőben is olyan kiállításokat és egyéb összejöveteleket terveznek, amelyekre, mint mondták „nemcsak a lakótelepről, hanem a városból is érdemes lesz kijönni”. A következő kiállítást a Petőfi Irodalmi Múzeum anyagából rendezik: „Írói arcképcsarnok” címmel huszadik századi magyar írók-

költők fényképeit mutatják be (kispasztikákkal együtt); olyan rangos fotóművészek alkotásait, mint például *Escher Károly, Gink Károly, Zinner Erzsébet, Rédner Márta, Koffán Károly, Balla Demeter*. A kiállítóteremben kisfilm-vetítéseket is tervez a könyvtár. Mivel Miskolc a kisfilm-fesztivál városa, de a fesztivál csupán egy hétig tart, a legjobb alkotásokból minden hét egy napján szeretnének háromórás, „nonstop” vetítést rendezni.

Az egyik klubhelyiséget a nyelvoktatás és a zenei műveltség terjesztésének szolgálatára szánják: jövőre *nyelvi és zenei stúdió*nak kívánják berendezni. A berendezéshez szükséges pénzeszög rendelkezésre áll. A másik összefüggő helyiségben tevékenykedő klub tartalmát a működés során szerzett tapasztalatok alapján alakítják ki, de bizonyos, hogy ez kapcsolatban lesz az olvasással. — Az intézmény büféjét is a városi könyvtár üzemelteti, mivel a vendéglátóipar nem vállalta szeszarusítás nélkül. A büfé kávé, üdítő italokat, szendvicset, cigarettát fog árusítani.

A felsorolt sok feladathoz a városi tanács elegendő munkaerőt bocsátott az intézmény rendelkezésére: a 3 főfoglalkozású könyvtáros, 2 részfoglalkozású ruhatáros, 2 részfoglalkozású teremőr és 1 büfékezelő alkalmazása lehetővé teszi, hogy ez a sokoldalú kis kulturális kombinát, amely a miskolci városi könyvtárhálózat hagyománya szerint költőről — *József Attiláról* — kapta nevét, a lakosság szabad idejéhez alkalmazkodó hosszú nyitvatartási időben álljon az érdeklődők rendelkezésére. *Minden hétköznap, szombaton is 12-től este 8 óráig tart nyitva* (ugyanaddig, mint a mellette levő

(Gerő Gyula felvételei)

ÁBC áruház), de a kiállítási terem és a klubszobák vasárnap is látogathatók!

Végül emlékezzünk meg a szép létesítmény tervezőinek és a könyvtárosoknak jó munkájáról: az épületet *Tóth István*, az ÉSZAKTERV mérnöke tervezte, a belsőépítészeti tervekkel *Krencsey Iván*, az IPARTERV mérnöke készítette. A könyvtár szakszerű üzembehelyezését pedig hat héten keresztül csaknem éjjel-nappal dolgoztak a városi hálózat munkatársai, akik nemcsak *teljes katalógussal* adták át a könyvtárt, hanem folyóiratjegyzéket és propaganda-szórólapokat is összeállítottak a megnyitás idejére.

Gerő Gyula

A KÖNYV ÉS NEVELÉS 4—5. száma igen sok érdekes olvasnivalót kínál az érdeklődő könyvtárosoknak. A lap beszámol az OPKM által két általános iskolában indított fontos kísérlet néhány tapasztalatairól: Karcagon például azt vizsgálják, hogy a tanulók önálló olvasmányai hogyan segítik az ismeretszerzés képességének kifejlesztését, és a könyvtárhasználati alapismeretek elsajátítása hogyan építhető be az oktató-nevelő munkába. Külön figyelmet érdemel a tapasztalatok közül Veréb József tanulmánya a fokozatosság elvének az önálló ismeretszerzés fejlesztésében való alkalmazásáról.

Ballér Endréné arról ír, hogy milyen fontos szerepe van a könyvtárnak a napközi otthonban. Szepesi Hajnal ismerteti a könyvtárhasználati ismereteknek a tanítóképzőkben történő oktatását, és javaslatokat tesz e munka fejlesztésére. Érdekes hozzászólásokat olvashatunk a „Miért nem olvasnak a nevelők?“, valamint a „Tárgyszó- vagy szakkatalógus?“ címmel indított vitában. A Könyvespolc rovat megemlékezik a Kincskereső c. irodalmi gyermeklapról. A folyóirat közli a középiskolai és általános iskolai könyvtárak 1970/71. évi statisztikai adatait. Reméljük, hogy a következő számok valamelyikében elemző cikket is olvashatunk erről a témáról, mert az adatok igen sok tanulság megállapítását kínálják.

Tegyük helyére a klubkönyvtárügyet!

Némi csendesebb periódus után a *Népművelésben* a művelődési otthonok fejlesztéséről, a *Könyvtárosban* a körzeti és városi könyvtárakról folyó vita ismét érinti a klubkönyvtári kérdéskört. Nem is lehet másként, mert a témából következően egyik sem tudja figyelmen kívül hagyni. Miért lett, vagy lehet újra vita tárgya a klubkönyvtárügy, milyen *megoldatlan kérdések merülnek fel* a klubkönyvtárakkal kapcsolatban? A kérdéseket szaporíthatnók, de ez nem változtatna a lényegen: sok minden nincs rendben a klubkönyvtárak körül.

Ha a kérdésekre választ keresünk, újra fel kell idéznünk és elemeznünk a klubkönyvtárakat létrehozó utasítást, a klubkönyvtárakat kialakító korszakot, a régi művelődési otthon jellegű intézmények besorolását s a működés közben felszínre került gondokat is.

Miért vált szükségessé a klubkönyvtár?

A korábbi időszak szemléletéről, mely minden településnek és minden embernek ugyanazt kívánta nyújtani, s ezért az intézményeket legfeljebb méretük alapján különböztette meg, végképp bebizonyosodott, hogy elméletileg is *tarthatatlan*, a gyakorlatban pedig nem lehet megvalósítani, pazarló, annál is inkább, mivel tulajdonképpen nincs is ilyenfajta „egységes” igény. Vagyis megítélésünk szerint a 105/1968. (M. K. 1.) MM sz. utasítást részben az előbbieket felismerése, másrészt az a szándék szülte, hogy a népművelés (azóta már közművelődés) területén is differenciálni kell a különböző igényszintek alapján, melyek többé-kevésbé a települések nagyságrendje felől is megközelíthetők. Másként megfogalmazva: vannak olyan közművelődési szolgáltatások, vagy ha úgy tetszik: ismerethordozó eszközök és szórakozási formák, melyeket mindenki számára a közvetlen közelben kell biztosítani, s ezért *alapszolgáltatásnak* minősíthetők; s vannak olyanok, melyeket inkább potenciálisan és nagyobb — éppen ezért változatosabb összetételű — népesség számára lehet és kell nyújtani. Az előbbieket alapján követelményrendszer dolgozható ki, melynek elhelyezési, tárgyi és működési, valamint személyi konzekvenciái vannak, s ennek alapján a különböző funkciójú közművelődési egységek kategorizálhatók. *A hivatkozott utasítás józan mérlegelés alapján az alapszintet a könyveket és a folyóiratokat rendelkezésre bocsátó, a tömegkommunikációs eszközök szolgáltatásait közvetítő, valamint a kisebb közösségek számára kulturált művelődési-szórakozási körülményeket teremtő és nyújtó egységben találta meg, melyet klubkönyvtárnak nevezett el.*

Ez a megoldás és szándék messzemenően helyeselhető. Marad hát problémakiváltó oknak az előbbi elképzelés *kivitelezése*, melyet már távolról sem lehet ilyen egyértelműen helyesnek értékelni.

Mit vitatunk a 105/1968-as utasításban?

Az utasítás pozitívumainak felsorolását hely- és időtakarékoságból most mellőzzük, a klubkönyvtári témakörön túl eső kérdéseket pedig a dolog természetéből következően nem érintjük.

Melyek hát a gondjaink az utasítással?

Először is — mint kiderült — *súlyos hiányossága, hogy nem mondja ki egyértelműen és kategorikusan, hogy a klubkönyvtár a kis települések, a kis lélekszámú peremkerületek egyetlen és elfogadható közművelődési alapegysége.* A 7. pont *első-sorban* az 1500-nál kevesebb lakosú településekről beszél, a besorolás végrehajtásához kiadott útmutató pedig még ezt a követelményt is tovább lazítja azzal, hogy ahol az utasítás alapján művelődési háznak minősíthető intézmény már működik, s a könyvtár elhelyezési körülményei is megfelelőek (sic!) — ott nem kell klubkönyvtár szervezésére törekedni. Minden bizonnyal ez a laza és a „spekulációnak” tág teret nyitó megfogalmazás tette és teszi máig lehetővé, hogy többezres településeken (például Fejér megyében), 10—15 000 lakosú új lakótelepeken és városrészekben, iskolákban (például az *Észak-Magyarország* 1971. szeptember 16-i száma szerint Mezőkeresztesen) klubkönyvtárakat hoztak és szándékoznak létrehozni, vagy városi gyermekkönyvtárat (például Kazincbarcikán) „városi gyermek klubkönyvtárrá” keresztelnek át stb. Vagyis *a klubkönyvtár elnevezés, mely alapvetően követelményszintet jelöl, varázsszóvá vált*, mellyel tanácsi vezetőket lehet felbuzdítani, s az ügynek megnyerni, *másfelől pedig terminológiai zűrzavar szülőjévé vált.*

Ha helyesen értelmezzük az utasítás 6. pontjában megfogalmazott követelményeket, akkor belőlük világosan kitűnik, hogy *a klubkönyvtár olyan közvetítő láncszem,*

mely önmagában megállni nem tud, ezért csakis valamely erősebb intézmény fiókja lehet, de ő maga semmiképpen sem intézmény. Már az utasítás megjelenése előtt mindenki számára világos volt, hogy a kistelepüléseken, még inkább a peremkerületekben, az önálló könyvbeszerzés vagy elégtelen — és ezért csak a régi népkönyvtári és olvasóköri „szegényházi korszot” tudja nyújtani — vagy megengedhetetlen, és hosszabb távon nálunk gazdagabb országokban is elképzelhetetlen költsékezés. Ezért itt könyvtári egység csakis nagyobb és tehetősebb könyvtár (körzeti, városi, járási, megyei) gyűjteményére támaszkodva tud létezni. (Erre egyébként a *Könyvtárosban Szente Ferenc* már 1969 januárjában figyelmeztetett is a klubkönyvtárakról szólva!) De a művelődési központok és a könyvtárak szolgáltatásainak igénybevételére vonatkozó követelmény szintén hasonló nézetet tükröz.

Az utasítás 8. pontja mégis úgy fogalmaz, hogy a klubkönyvtárt *indokolt* esetben kell bekapcsolni a letéti ellátásba, majd az útmutató „szerződéses ellátás”-ról, sőt „önálló gyarapítás”-ról szól. Csoda-e, hogy ezután sok vitázó az önálló könyvbeszerzés befagyásától tartott; vagy hogy olyan című írások születhetnek még manapság is, mint legutóbb a *Népművelésben*. (Önálló klubkönyvtárakat! 1971. 8. sz.)

Művelődési otthon jellegű intézmény-e a klubkönyvtár?

Az utasítás címe, valamint a költségvetési előirányzat költséghelye alapján az *Alapszolgáltatását illetően* — a könyvkölcsönzést, könyvek, újságok és folyóiratok helyben olvasását biztosítja — *nem*. De nem szükségszerűen az egyéb követelményeit nézve sem, hiszen a rádióhallgatás és a tv-nézés lehetővé tétele, a látottak és hallottak megvitatásának óhajából, de akár a klubkönyvtárat látogatók igényéből fakadó (de csakis abból és nem a kívülről ráerőltetett!) kötött foglalkozások vagy akár ismeretterjesztő előadások megszervezése sem idegen a könyvtáraktól. Elcsépelet, de igaz: klubszerűen dolgozó könyvtár nemcsak elképzelhető, de a jobbak, még a legnagyobbak is, így működnek, viszont könyvtárszerűen működő klub nincs.

S hogy nem egyértelműen „művelődési otthon jellegű” a klubkönyvtár, az is mutatja, hogy van az utasítás 7. pontjában egy eddig keveset emlegetett kitétel: klubkönyvtárat tarthat fenn közművelődési könyvtár is. Igaz, hogy ezt a lehetőséget csak a nagyközségekben és a városok peremkerületeiben adja meg az utasítás. De miért csak ott? Erre logikusan nem lehet válaszolni.

Végül: hogy az intézményhálózati hovatartozást minden valószínűség szerint az épület és nem tartalmi kérdések döntötték el, azt jelzi egy újabb állásfoglalás is, mely arra a kérdésre, hogy mi legyen a sorsa az 1971. december 31-ig az előírásokat nem teljesítő, be nem sorolható „intézményekkel”, ezt a megoldást ajánlja: „Irányelvként ki kellene mondani, hogy a megszűnt intézmény helyiségeit továbbra is kulturálisan hasznosítsák, legcélszerűbb átadni a könyvtárnak...” (Takács Kálmán: *Hogyan fejlődjék a művelődési otthon hálózat? Népművelés, 1971. 4. sz.*) *Vagyis ahonnan a művelődési otthon hálózat kivonul, ott alapszolgáltatásként maradjon — a könyvtár.*

A besorolás és ami utána következett

Az utasítás 3. pontjának 2. bekezdése egyértelműen fogalmaz: „az intézményt a 2. pontban meghatározott típusok valamelyikébe csak az arra előírt összes követelmény fennforgása esetén lehet besorolni.” S a járási tekintélyes része — ki tudja miért? — szép számmal besorolt klubkönyvtárnak egyáltalán nem való „szegényházakat” — nemegyszer egymástól több száz méter távolságra található klubot és a könyvtárt. A valószínű csúcsteljesítmény Vas megyében, a volt vasvári járásban született: itt, ami nem lehetett művelődési ház, mind klubkönyvtár lett.

Az eredmény: a való helyzetre épülő, megdöntött tervezés lehetőségének elmulasztása, sőt azon túl a *besorolási követelmények önkényes leszállítása, amely logikusan eredményezett megalkuvó működési követelményeket*. S a régi stílusú elhelyezési, tárgyi és személyi körülmények között csakis régi stílusú munkát lehet végezni.

Az utasítás megjelenése után több kommentár is helyesen leszögezte, hogy a klubkönyvtár nem klub plusz könyvtár, hanem másfajta szemléletű és stílusú szolgáltatás. Ennek ellenére a leggyakoribb tapasztalat, hogy csak *a névtábla cserélődött*, ha egyáltalán cserélődött, *vagy a klubkönyvtár tulajdonképpen „mini” művelődési otthonként próbál működni*. Mielőtt ezért bárkit kiátkoznánk, *valljuk be, hogy az ilyen törekvéseket éppen az utasítás és az útmutató táplálta*. Mivel? Csak néhány példát: az állami támogatás összege nem emelkedhetett (utasítás, 26. pont), vagyis a működési költségek jó részét úgy kellene „megkeresni”; a klubkönyvtár könyvtári adatainak külön említése (28. pont); az útmutató műkedvelő, művészi csoport, szak-kör működtetését említi s mindennek tetejébe: a „nyitvatartási időn belül célszerű

külön meghatározni a könyvkölcsönzés időtartamát. Helyes, ha általában az intézmény teljes nyitvatartási idejének mintegy 50%-a". Nos, ha valamilyen szolgáltatási egységben a nyitvatartást szétválasztjuk, ebből egyenesen következhet, hogy az időben is egymástól távol esik, sőt ezzel a szolgáltatást is külön könyvtárrá, külön klubba választjuk szét, ahol ráadásul éppen az alapkövetelmény szorul háttérbe!

Az utasítás részben bemutatott problémái, a besorolás mulasztásai, majd a hol parázsló, hol fellángoló vita közepette, mely hol *szófejtéssé*, hol *utasítás félreértelmezéssé* vált, elfeledkeztünk az újszülöttről, a klubkönyvtárról! Az intézményhálózatok — őszintén — nem sokat tettek. Jogos volt-e vitatni az előbbieket, s még azt is, hogy összevonjuk-e a költségvetést, hogy egy vagy két személy vezesse-e a klubkönyvtárat, valamint azt, hogy mi az egyik és mi a másik intézményhálózat központjának és alközpontjainak feladata? Minden jel arra mutat, hogy igen. Először is: az intézmények a legtöbb helyen kívül maradtak a besorolás elvégzésén, s az *utasítás és az útmutató nem tisztázta, hogy hálózati — működési szempontból kinek mi a feladata*. A klubkönyvtár művelődési otthon jellegű, tehát ezé a hálózaté, de mit kezdjen a könyvtárral? Könyvtárról van szó, tehát a könyvtári hálózaté — igen ám, de e hálózatnak csak az a feladata, hogy a könyvtári statisztikai adatokat gyűjtse (utasítás 28. pont). Ez okoskodás ugyan, de a tény: zűrzavar. S hogy e *zűrzavar ma is él*, mutatja, hogy egy minisztériumi felülvizsgálat egymás utáni pontokban javasolja, hogy egyfelől vonják össze a pénzeket „a művelődési otthon jellegű intézmények költséghelyen”, másfelől próbálják ki kísérletképpen (?) a nagyközségi és a városi klubkönyvtárak átadását a központi könyvtáraknak. Tegyük hozzá, hogy az említett felülvizsgálatot folytatóknak *sem az indító megbeszélésen, sem az elkészült jelentés megvitatásán nem volt szükségük a megyei könyvtár részvételére*. Sőt, az elmúlt négy év alatt ugyanebben a megyében *egyetlen alkalmat sem sikerült teremteni a tennivalók egyeztetésére*, jóllehet a megyei könyvtár 1969-ben e célból meghívta a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint a Népművelési Intézet illetékes munkatársát — ez utóbbi azonban távol maradt.

A *fellángoló klubkönyvtár-létesítési láz*, a funkciók félreértelmezése és -magyarázása, a klubkönyvtárat varázsszernek tekintő szemlélet (van olyan megye, ahol a könyvtárosok is a jövő tennivalók első helyére teszik a „klubkönyvtárosítást”!) — *háttérbe szorította a körzeti könyvtárak létesítését, holott ez az intézmény lehetne az egyik bázis, melyen a klubkönyvtár is létezhet*. Ha figyelembe vesszük, hogy a két típus „megjelenése” időben egybeesik, s ha ehhez hozzászámítjuk, hogy erre az időszakra esik a közigazgatás koncentrációja (közös tanácsok), valamint most vett és vesz lendületet a településfejlesztési tervek kidolgozása és a településfejlesztési elvek szerint való munkálkodás, akkor nehéz elvitatni, hogy a klubkönyvtárak létesítése *elvonta* a fenntartók, sőt gyakran a könyvtári hálózatok illetékesinek *figyelmét is a körzeti intézményektől*, s ezáltal olyan helyzetbe kerültünk, mint az a kőműves, aki először a kéményt akarja megépíteni, s csak utána a fundamentumot.

A távlati tervek és a klubkönyvtár

Ha most arra akarunk válaszolni, miért van újra fellángolóban a klubkönyvtári vita, akkor erre a válasz nagyon könnyű: a III. országos könyvtárügyi konferencia elfogadta az Alapelvek és követelmények a közművelődési könyvtárak távlati tervezéséhez c. anyagot, a kormány meghozta az 1006/1971. (III. 16.) és az 1007/1971. (III. 16.) sz. határozatát a területfejlesztési koncepcióról, melyeknek alapján és szellemében az *intézményhálózatoknak ki kell dolgozniuk a maguk távlati fejlesztési tervét — és ebbe bele kell helyezni a klubkönyvtárat*.

A kérdés csak az, hogy hol helyezkedik, vagy helyezkedjék el a klubkönyvtár az ellátási rendszerben?

Megítélésünk szerint a válasz erre sem nehéz, ha józanul gondolkozunk. A klubkönyvtár — s erre az alapelvek is utalnak — D típusú könyvtár, vagyis pontosabban nem is könyvtár, hanem *könyvtári szolgálati hely*, ellátó pont.

Milyen településeken legyen klubkönyvtár? A településfejlesztési koncepció feloldja azt a labilis követelményt, hogy „1500 lakosúnál kisebb községben... stb.” A helyes álláspont eszerint az, hogy a *szerepkör nélküli falvakban, sőt — szerintünk — a részleges alsó fokú központokban is klubkönyvtár a teljesíthető igény*, továbbá a többi település azon peremterületeiben, ahol az egyéb szolgáltatási egységek esetében is a legalacsonyabb szintű ellátással számolnak a tervek. (Természetesen a feltételeket mindenütt meg kell teremteni, nem automatikusan sorolandók be az intézmények!) Vagyis a városok és nagyközségek nem minden fiókintézménye klubkönyvtár, hanem a nagyobb kerületekben, lakótelepeken C típusú (alapfokú), illetve Budapesten és néhány nagyobb városban B típusú (középfokú) méretű fiókkönyvtár szükséges.

Mi hát a teendő?

A probléma eddigi eléggé terjedelmes „körüljárása” sok kérdést felvetett, sokra megpróbált válaszolni is. Ugyanakkor sok részletkérdést és módszertani problémát most mellőzött, sőt csak tanácsi vetületben foglalkozott a témakörrel, a szakszervezeti területről nem szólt.

A feltett kérdésekre összefoglaló választ talán sükségtelen adnunk. Az eddig leírtakon kívül még a *Népművelés*ben folyó, a művelődési otthonok fejlesztéséről szóló vitában felvetett két álláspontra hivatkozunk, mint általunk is elfogadhatónak tartott állásfoglalásra. Az egyik: „A jó rendelkezés hasznos megjelenése idején, de az élet a legjobbak felett is eljár. Azt hiszem, most a legidősebb felülvizsgálni a művelődési otthonokkal kapcsolatos minden rendelkezést. Ez vonatkozik a 105/1968. sz. utasításra is.” (Gila János, *Népművelés*, 1971. 6. sz.) A másik Takács Kálmán már korábban idézett írásából való: „A legkisebb egységekben mi változatlanul a klubkönyvtárat tartjuk a legcélszerűbb és művelődéspolitikailag is indokolt megoldásnak. (Az alaputasításban... megszabott működési követelmények szerint.) [Kiemelés tőlem, Tóth Gy.]

Végül: talán arra is válaszolhatunk, amit *Mányoki László* kérdez (*Népművelés*, 1971. 7. sz.): „a mai napig nem tisztázódott: a rendelettel, vagy magával az intézménytípussal nem értenek egyet?” — már mint a könyvtárosok? A válasz valószínűleg nem kétséges, de, hogy egyértelmű legyen, kimondom: a klubkönyvtárral igen, de a hogyan sem mindegy! Számunkra nem az elnevezés az elsődleges, s a klubkönyvtárat nem kívánjuk lebecsülni, de túlértékelni sem.

Tóth Gyula

Jogos-e az aggodalom a járási könyvtárak jövőjéért?

A járási tanácsok megszűnésével a járási könyvtárak fenntartói a helyi (városi, nagyközségi) tanácsok lettek. *Sárdi Lajos* a *Könyvtáros* 1971. májusi számában rövid cikkben ismertette az új helyzetet, s megfogalmazta a Művelődésügyi Minisztérium álláspontját, miszerint ezeknek az intézményeknek a jövőben is el kell látniuk a járási könyvtárak számára a 146/1964. (M. K. 16.) MM számú utasításban megszabott feladatokat.

A cikk megjelenése óta is *szaporodnak a kedvezőtlen tapasztalatok*. Szakmai tanácskozáson, egyéni beszélgetéseken a könyvtárosok azzal érvelnek, hogy a fenntartói változás veszélyezteti az eddig elért eredményeket. Átmeneti zavarról van szó, mint azt *Sárdi Lajos* jósolta, vagy valóban aggodalomra ad okot a járási könyvtárak területi tevékenységének megtorpanása? Távlatban biztosítja-e a helyi tanács egy területi szerepkörű intézmény működését?

Véleményem szerint a helyi tanácsok számára mindenképpen meg kellett adni a könyvtárfenntartói jogot. Bizakodó vagyok a tekintetben, hogy a városi, nagyközségi tanácsok egyre magasabb színvonalon fogják kielégíteni a lakosság könyvtári igényeit. Ahol ez nem következik be, ahol visszafejlődik a könyvtárügy, ott nem a fenntartói szerepkörben, hanem a *vezetők szemléletében*, hiányos felkészültségében *kell keresni az okokat*. Tapasztalataim arról győznek meg, hogy a városban működő járási könyvtárak a változásig voltak hátrányos helyzetben. A járási szerveket jobban érdekelte, milyen színvonalon irányítja az intézmény a községi könyvtárakat, hogyan lehet előbbrelépni ezek fejlesztésében, s kevésbé az, hogy a kor színvonalán elégtük-e ki a városiakok olvasási, tájékozódási igényeit. S azt hiszem, ez természetes is.

A helyi tanácsok önállósága és felelőssége lényegesen megnőtt. A testület dönt a pénzüsszegek elosztásáról, a költségvetés arányairól. Várható-e, hogy a jogszabályban rögzített normatívák nélkül azonos szinten marad, sőt fejlődik a járási könyvtárak területi tevékenységét szolgáló költségkeret? Én is úgy vélem, hogy a könyvtárosok aggodalma jogos, de a veszélyeket nem a helyi tanácsok „ostorozásával”, hanem *központi alapok életréshivásával* lehet elhárítani. A könyvtárhálózat egészséges fejlődését csak az *érdekek, kötelezettségek pontos megfogalmazásával*, s az ezen alapuló pénzügyi támogatási politikával biztosíthatjuk.

Ha a járási könyvtárat a leendő „B” típusú, középszintű ellátást nyújtó könyvtárnak tekintjük, akkor a szolgáltatások fejlesztése az egész vonzáskörzetnek érdeke. A regionális szerepkörből adódó fejlesztések azonban másként valósulnak meg az ipari és kereskedelmi, s másként az egészségügyi és kulturális szolgáltatások területén. A jelen helyzetben várhatjuk-e, hogy a községek önként hozzájárulnak a járási

könyvtárak fenntartásához? A helyi tanácsok sokféle gondját, a kulturális szükségletek erősségét ismerve, erre nemmel kell felelnem. S van-e értelme a tanácsi feladatszerkezeten belül *előbb szétozítani, majd újra koncentrálni* a pénzeszközöket?

A jelenlegi pénzügyi szabályozók, költségvetési utasítások nem teszik lehetővé, hogy a megyei tanácsok központi kulturális alapot képezzenek, melyből hozzájárulhatnának a helyi igényeken túlmutató könyvtári ellátás kifejlesztéséhez. Pedig ez az alap nélkülözhetetlen lenne az MM által kiadott könyvtárfejlesztési alapelvek megvalósításához. *Gazdasági szabályozókra a könyvtárügy területén is szükség van!*

Az ellátási rendszer szintjei nem esnek mechanikusan egybe a közigazgatási határokkal. A megyei tanács a szabályozó bevételek és kiadások meghatározásakor, az átengedett bevételek mértékének, s az állami hozzájárulás összegének megállapításakor figyelembe veszi az egyes települések eltérő szerepkörét. Ez a szabályozás meglehetősen sok áttétellel hat a könyvtárügyre, nem oldja meg sajátos problémáinkat. A körzeti könyvtárak kialakítása is nehézségekbe ütközik, ha a tényleges ellátási egységre, s nem közigazgatási egységre épül.

A könyvtárpolitikát szolgáló országos és területi alapok szükségességét nemcsak a járási könyvtárak egészséges fejlődése, hanem más tényezők is indokolják. Ha társadalmi érdek, hogy a lakosság növekvő színvonalú könyvtári ellátást kapjon, akkor *nem lehet teljes egészében a helyi szervekre bízni*, hová rangsorolják a könyvtárat a pénzeszközök elosztásakor. A szóbeli meggyőzés mellett szükségünk van a gazdasági befolyásolás eszközeire is. A „Száz falu — száz könyvtár” mozgalom eredményei egyértelműen ezt igazolják. S még egyet nagyon fontosnak érzek: a könyvtári szolgáltatások iránt gyorsabban nőnek az igények, mint a fenntartók által biztosított dotációk. S itt nemcsak arról van szó, hogy mire futja a költségvetésből, fejlesztési alapból, hanem arról is, *mi előzi meg, s mi követi a könyvtári igények kielégítését*. Az a tapasztalatom, hogy olyan igények is megelőzik, melyeket a jövő érdekében jobb lenne hátrább rangsorolni. És nemcsak a dologi kiadásokat, hanem a létszámot is emelni kell, ha a növekvő helyi igények mellett a hálózat gondozását szintén jól akarja ellátni a központi könyvtár. *Sárdi Lajos* is úgy véli, hogy „a tevékenység továbbfejlesztése nem nélkülözheti a könyvtárak állománygyarapítási kereteinek, berendezésének, gépi felszerelésének, járművekkel történő ellátásának szüntelen javítását, s mindez csak a megyei tanácsok támogatásával biztosítható.” Hogyan kell értelmezni ezt a támogatást? Több példa van arra, hogy *meghatározott feladatra kapott fejlesztési összeget máásra használt fel a helyi tanács*, mert azt az igények alapján előbbre sorolta. Ez nem általános, de gyakran előfordul.

A könyvtárügy területén is olyan helyzetet kellene teremteni, hogy érvényesüljön a helyi tanácsok önállósága, a sorrendiséget meghatározó demokratikus joga, de *a szakirányítás is rendelkezzeik tényleges befolyásolási lehetőségekkel*. Így adhatnánk igazi tartalmat a felelősségnek, s teremthetnénk meg a társadalmi igényekkel összhangban álló fejlődést a könyvtári munkában is.

Mindezt nem azért mondtam el, mintha nem születtek volna jó eredmények is. Például nálunk, Heves megyében az érintett tanácsok a jó gazda felelősségével fogadták a hozzájuk kerülő intézményeket, s vizsgálják a gyorsabb ütemű fejlesztés lehetőségeit, hiszen többéves adósságot kell most kiegyenlíteniük.

Orosz Bertalané

AZ ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI és DOKUMENTÁCIÓS TANÁCS októberben Debrecenben kétnapos ülést tartott. Az első napon a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárában megvitatta Bereczky László és Zircz Péter előterjesztését a könyvtártudományi kutatómunka továbbfejlesztéséről. A második napon a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárában Fügedi Péternének *A bibliográfia helyzete és problémái* című tanulmányáról folyt élénk eszmecsere. E téma vitájában hangzott el a kívánság, hogy a szakajtó tegye rendszeressé a bibliográfiai tevékenység értékelését. A Könyvtáros ezt vállalja és a jövőben az eddigieknél is gondosabban igyekszik ismertetni a könyvtárak bibliográfiai kiadványait.

TIZENÖT ÉV LEGSZEBB kiadványaiból rendezett könyvkiállítást a budapesti könyvklubban a Gondolat, a Helikon, a Corvina, a Képzőművészeti és a Műszaki Kiadó. A főként művészeti, történelmi és hasonló kiadásokból összeállított anyag együttes fölvonultatása jól bizonyította a magyar könyvművészet fejlettségét, gazdagságát, ezenkívül az elért magas színvonal egyenletességét s azt is, hogy igazán művészit nemcsak a csúcsteljesítményekben, de egyszerűbb, olcsó kiadványokban is tud alkotni a magyar könyvkiadás.

A könyvtár pedagógiai funkciói a gyakorlatban

Tánczos Gábornak már a *Pedagógiai Szemlében* közölt tanulmánya is hozzászólásra ösztönzött. Gondolom, a Könyvtáros három utóbbi számában (1971. 8—10.) megjelent összefoglalója még többünket késztet arra, hogy gyakorlati tapasztalatainkkal kiegészítsük, s a „céhen belül” hasznosítsuk gondolatait. Minden részletére természetesen nem térek ki, de előjáróban szeretném hangsúlyozni, milyen *nagy öröm és elégtétel a gyakorló könyvtárosnak*, hogy egy „céhen kívüli” fogalmazza meg külső, könyvtáron kívüli nézőpontokból kiindulva a közművelődési könyvtár nevelési szerepét, melyet kulturális fejlődésünk egyik kulcskérdésének tart. Sokáig úgy tűnt, hogy csak egy szűk megszállott csoport hajtogatja a maga igazát, amikor a könyvtárról mint a népművelés — mai nevén a közművelődésügy — szerves részéről, s nemcsak mint annak egyik ágáról, hanem alapjáról szólt. Az utóbbi időben mintha *váltózásnak*, ha nem is fordultnak volnánk tanúi. Az *Olvasó népért mozgalom* segítségével kezdünk kitörni a bűvös körből, abból a helyzetből, amelyben könyvtáros mondta el könyvtárosnak gondját, baját, törekvéseit, kudarcait. Az *Élet és Irodalom*, az *Új Írás*, egy-egy napilap riportere után a Pedagógiai Szemle cikkírója is magának vallja e gondokat és kimondja azt, amit oly régen szerettünk volna már hallani: „Az iskolaügy, a közművelődés, a művelődésszociológia minden művelője, saját, szakmai irányát követve is beleütközik abba a feladatkomplexumba, melyet *csak a könyvtár segítségével* lehet megoldani.” Csak mellékesen jegyzem meg: előbb-utóbb be kell látnia ezt a gazdasági és a politikai élet minden helyi vezetőjének is, nem beszélve a kulturális élet irányítóiról, akik ma még néha szívesebben áldoznak a könyvtárnál látványosabb eredményeket felmutató ágazatokra.

A pedagógiai realizmus

Közösek gondolataink a pedagógiai realizmusra vonatkozólag, mely szemben áll mind a voluntarizmussal, mind a nihilizmussal. Nem átmenet a kettő között, hanem más. Nem kívánságokon és nem is „kell”-eken alapszik, hanem gyakorlatilag mindannak számbavételén, ami bár könyvtárként esetleg különböző mértékben, de az objektív és a szubjektív feltételeket illetően egyaránt rendelkezésre áll. Másrészt egyértelmű elutasításán annak a *felfogásnak*, amely szerint a könyvtár „pusztán passzív szolgáltató eszköz a könyvtáron kívüli általános társadalmi nevelés kezében, sajátos pedagógiai funkciója nincs is, minden ilyesmi erőltetése veszélyezteti a könyvtárnak, mint könyvtárnak alapvető rendeltetését.”

A fizikai dolgozók gyermekei a könyvtárban

Nem foglalkozom részletesen azokkal a könyvtárpedagógiai feladatokkal sem, amelyek azzal kapcsolatban vetődnek fel, amit *Tánczos Gábor* így fogalmaz meg: „... vizsgálatok egész sorozata bizonyítja, hogy az előnytelen kulturális milióból származók a művelődés legkülönbözőbb területein messze lemaradnak az előnyösebb helyzetből indulókhöz képest.” E témát 1967 óta a Fővárosi Szabó Ervin kerületi könyvtárakban egyértelműen mint a fizikai dolgozók gyermekeivel való foglalkozást fogalmaztuk meg. Az e téren szerzett tapasztalatokat a Könyvtártudományi és Módszertani Központ megbízásából 1970-ben *A fizikai dolgozók gyermekei a könyvtárban* című kiadványban jelentettük meg, s külön e munkáról szól a *Tapasztalataink c.* sorozat 14. számában (Vizsgálódás a fiatalok olvasási szokásairól) *Bárány Éva*, *Jellinek Lászlóné*, *Pályi Dénesné* beszámolója a Lehel úti könyvtárban végzett elemzésről. Ez utóbbi jól példázza, hogy a feltételek hiánya mennyire korlátozza a könyvtáros pedagógiai törekvéseit, s ugyanakkor azt is mutatja, hogy még a legnehezebb körülmények között is milyen többletet nyújthatnak a könyvtárban a kulturális hátránnyal induló fiataloknak a feladat társadalompolitikai jelentőségét megértő könyvtárosok.

Iskola — könyvtár

Annak alátámasztására, hogy a könyvtár csak az oktatás és a közművelődés együttműködő rendszerében nevelhet sikeresen, szeretnék részletesebben szólni fővárosi tapasztalatainkról. Az általános iskolák és a gyermekkönyvtárak kapcsolata az elmúlt 10 évben kialakult, sőt megszilárdult. Ez a gyermekkönyvtárak gyorsabb ütemű fejlesztésén kívül elsősorban a fáradtságot nem ismerő könyvtárosok partnert kereső — és szerencsére találó — munkamódszerének köszönhető. Az utóbbi

időben sok jó példát találunk a szakmunkásképző iskolák, intézetek, kollégiumok, a közép- és szakközépiszkolák együttműködési törekvéseire is. Kőbányán és Csepelen, Angyalföldön és a VI. kerületben s persze máshol is egyre nő a számuk; igazgatók, iskolai könyvtárosok, osztályfőnökök, napközis tanárok számítanak a kerületi könyvtár szolgáltatásaira. A könyvtárosok a kerületi úttörő elnökség vagy KISZ-bizottság kulturális bizottságának tagjaként benne élnek az iskolai és a mozgalmi élet sűrűjében, részeseivé válhatnak és válnak. Nem *Kamondi Istvánné* az egyetlen iskolaigazgató, nem *Kelendi Gyuláné* az egyetlen szakfelügyelő, nem *Hevesi Tóth Ilona* az egyetlen szakmunkásképző intézeti tanár, s — hogy csak az októberi Könyvtárosban megjelent beszámolóra utaljak — nem *Németh Magda* az egyetlen pedagógus, akik tudják, mit várhatnak a könyvtártól, s igénylik a közös munkát. *Nem segítesről van tehát ma már szó, hanem egymás munkájának kiegészítéséről*, mert a könyvtár is és az iskola is azt nyújtja, ami feladata. Nem helyettesíthetik és nem nélkülözhetik egymást.

Az iskolai könyvtárak tarthatatlan helyzetéről már annyit írtak, ez oly mértékben közismert, hogy itt nem is kell említeni. De meggyőződésem, hogy *a legjobban felszerelt és a legeredményesebben működő iskolai könyvtár adja a tanulóknak a maximális ösztönzést* az iskolán kívüli művelődés lehetőségeinek igénybevételére, így a közművelődési könyvtár használatára is. Erre éppen az iskolai könyvtár irányítói tudnak meggyőző példákat mondani. *Az egymással való rivalizálás veszélye teljesen elhanyagolható*, s az a gondolat, hogy inkább egy helyen nyújtunk jót, mint két helyen gyengét, nem fogadható el, mert nemcsak az iskola és a könyvtár, hanem az iskolai és a közművelődési könyvtár sem helyettesítheti egymást. Nem én fogalmazom meg először, hogy az iskolához hozzátartozik a könyvtár, e nélkül nem lehet eredményes az iskolai oktató-nevelő munka. *De az iskolai oktató-nevelő munkának ki kell egészülnie az iskolán kívüli művelődés sokféle és egyre gazdagodó lehetőségeivel, amelyekben megfelelő szerep jut a közművelődési könyvtárnak.*

E kérdés kapcsán utalnék *Gazsó Ferenc — Pataki Ferenc — Várhegyi György: Diákéletmód* Budapestén című művére (Gondolat, 1971), melyben ezt olvashatjuk: „... A diákoknak több mint negyede kizárólag vagy túlnyomóan az iskolán kívül építi ki baráti kapcsolatait...” (250. l.) továbbá „... A tanulmányi eredmények romlása arányában az iskola egyre jobban »taszítja« a diákokat” (254. l.) és más helyen „... A középiskolások egy nagy ... csoportjának semmifajta iskolai közösségi tisztsége nincs vagy legalábbis úgy éli át, hogy nincs.” (260. l.) Vajon az iskolai nevelőmunkában nem lehetne-e az eddigieknél jobban számításba venni a kerületi könyvtárakban szervezett kisközösségeket? Ezeknek talán éppen azok a fiatalok a tagjai, akiknek nincs semmifajta iskolai közösségi tisztségük, akik az iskolában nem tudtak baráti kapcsolatokat kiépíteni. A könyvtárban végzett társadalmi megbízások teljesítését az úttörő szervezetekben már gyakran elismerik, dicsérik, meg kellene tehát találni a módját, hogy ez általánossá váljék mind az úttörő, mind a KISZ-szervezetekben.

Jogosan merül fel a kérdés, hogy a zsúfolt fővárosi könyvtárakban, ahol alig néhány perc, vagy még annyi sem jut egy-egy olvasóra, beszélhetünk-e minderről.

Szeretnék egy tévhitet eloszlatni. Bár az *Alapelvek és követelmények* normáihoz képest a fővárosi közművelődési könyvtárakkal való ellátottsága 16%-os, mégis vannak olyan könyvtárak, ahol a zsúfoltság nem akadályozza lényegesen az olvasókkal való foglalkozást. Ilyen például a csillagtelepi 46-os, a József Attila lakótelepi 48-as, vagy a sashalmi 32-es, a pestújhelyi 34-es könyvtár. Másrészt — és ennek ellentmondásos voltát magam is érzem — a legzsúfoltabb könyvtárakban (pl. az Ilka utcai 5-ös, a Wekerle telepi 16-os, a Bulcsú utcai 3-as gyermekkönyvtár) a könyvtáros és az olvasók között esetenként maradandó hatású pedagógiai kapcsolat alakult ki. Természetes, jobb körülmények között ez a hatás sokkal szélesebb körű lehetne.

Tájékoztató-nevelés és a könyvtárosképzés

Arra a kérdésre, „hogyan nevelhet maga a könyvtár?” elismerve és hangsúlyozva a létével kapcsolatos követelményeket, a tájékoztatói és nevelési funkcióknak dialektikus egymásba átmenetéről szólnék. Feltétel a tájékoztató apparátus, az alap- és kiegészítő katalógusok kiépítése, ajánló és szakbibliográfiák kibocsátása, a tájékoztató eszközök folyamatos gondozása, az állomány olyan felállítás a polcokon, hogy az maga is orientáljon. Az így elrendezett, felszerelt könyvtárban az olvasó — ha előzetesen eredményesen nevelték a könyvtárban való eligazodásra — önállóan tájékozódik, megtalálja mindazt, amire szüksége van tanulásához, munkájához. Elképzelhető tehát, hogy csak akkor van szükség a könyvtárosra, amikor nincs ott az olvasó? Ahogy felmerült, szerencsére el is tűnt a személytelen olvasószolgálat gondolata, s ha ma ezzel a szemlélettel szállnék vitába, árnyékkal vitáznék. S hogy most

mégis utalok erre, csak azért teszem, mert a *III. országos könyvtárügyi konferencia* szekcióüléseink egyik referátumában nyilván nem indokolatlanul olvasható: „Az olvasókkal való elmélyült egyéni foglalkozás követelménye ebben a helyzetben esetlegesnek tekinthető, s ha létrejön, a könyvtárosok egyéni ízlése olykor problematikusabb hatást vált ki, mint magával az állománnyal való találkozás.” A könyvtárosok képzettsége, felkészültsége, egyéni ízlése szempontjából előnyösebb helyzetben vagyunk, mint esetleg a sok társadalmi munkással dolgozó hálózatok, de az is bizonyos, hogy a könyvtárosok jelenlegi száma semmiképpen sem elegendő ahhoz, hogy az olvasószolgálat során könyvtáros és olvasó között létrejött találkozó mindkettőjüknek rendszeresen élményt adjon. A könyvtáros számára felkészülési idő csak lényegesen nagyobb könyvtáros létszám esetén adható. A pedagógiai színvonal emelkedhetne, ha a képesítés nélkül elvégezhető feladatok alól mentesíthetnénk a könyvtárosokat.

Az esetenkénti élményről sok könyvtárosi és olvasói vallomást lehetne felsorolni. A fővárosi kerületi könyvtárhálózatban dolgozó fiatal könyvtárosok közül nem egy valamelyik könyvtár művelődési körében, a könyvtárosi hivatás példája nyomán választotta ezt a pályát. Egyszer még talán arra is sor kerülhet, hogy összegyűjtjük az *olvasók vallomásait a könyvtárosokkal való találkozásról*, s akkor ki fog derülni, hogy az olvasók körében a társadalmi tekintély annak arányában nő, amilyen arányban ezek a találkozások létrejöttek s tartalmasakká válhattak. Es itt kanyarodnék vissza a személytelen olvasószolgálat gondolatához. Ha ez azt jelenti, hogy az olvasó ne legyen kiszolgáltatva a könyvtárosnak, hogy minden könyvtáros egyaránt képes legyen a tájékoztatásra, s ilyen értelemben ne legyen személyhez kötött az olvasószolgálat, az igény jogos. Azonban különösen a fiatalok s általában mindazok esetében, akik a könyvtárban a közösségi élet egy területét keresik, a *személyhez kötöttség előnyt jelent*, a tartós kapcsolat, tehát a tartós hatás kifejtésének lehetőségét. Tudom, sokan panaszkodnak a túl sok elfoglaltságra, de köztudomású az is, hogy vannak ma még olyanok, akiknek nincs elég alkalmuk, illetve nem találják meg az alkalmat a közéleti tevékenységre. Minden találkozás az olvasóval, akár a tájékoztató apparátus ismertetésére, akár egy konkrét tájékoztatás nyújtására ad lehetőséget, akár az a célja, hogy egy-egy művet, egy-egy eseményt értékeljen, megvitasson, tartalmaz *pedagógiai mozzanatot* is. Ennek során a könyvtáros felfedezheti a közösségi életbe kívánczolókat, segítségükre lehet, hogy megtalálják az alkatuknak leginkább megfelelő társadalmi tevékenységet. Ezért ebben a vonatkozásban az olvasószolgálatot nem osztanám könyvtári tájékoztatásra és könyvtári pedagógiára.

Nem is kell Tánzos Gáborral e kérdésben sem vitatkozni, hiszen ő a *tájékoztató és a pedagógia dialektikus egységét* hangsúlyozza. A könyvtárosképzésben azonban következetesebben kellene ennek a szemléletnek uralkodnia. A könyvtáros nincs a pedagógus fölényes helyzetében — mondja a *III. országos könyvtárügyi konferencia* egyik referátuma. Gyakorlatokkal, könyvvitákkal, tájékoztató kérdések megválaszolásával s ezek különböző helyzetekre való alkalmazásával kellene felkészíteni a könyvtárosokat arra, hogy a polcok között legyenek képesek megtalálni a tájékozódni még nem tudó olvasót. Tudjanak a választásban segíteni annak, aki erre vár, s jól tudjanak élni azzal a néhány perccel, amíg egy-egy ilyen találkozás tart. S ha jól élnék a percekkel, elérhetik, hogy az olvasó keresi az alkalmat, amikor hosszabb ideig is beszélgethetnek. A csillaghegyi, a kispesti, a Vadász utcai, a Kulich Gyula téri könyvtárban egyaránt megtalálhatók már ezek az olvasók és az ilyen könyvtárosok, s a gyermekkönyvtárakban a személyes ragaszkodásnak megható példával találkozhatunk. A könyvtáros—pedagógus kötetlen, *szabad választás útján létrejövő kapcsolatából* táplálkozik ez a kötődés. A könyvtáros—olvasó kapcsolat pedagógiai tartalma nem tantervi előírásokon alapul, de hozzájárulhat a tantervben rögzített pedagógiai célok megvalósításához. *A könyvtári és az iskolai pedagógus szövetségeseik.*

Közös munka — közös felelősség

Az új nemzedék nevelése társadalmi feladat. Sem materialista világnézetre, sem internacionalista hazafiasságra nem nevelhet egyedül a család, az iskola, az ifjúsági szervezet és természetesen a könyvtár sem. Közös a munka, közös a felelősség, s nagyon szerényen szeretném megmondani — ha szabad —, hogy közös az esetleges siker is. Ehhez a feltételeket meg kell teremteni a családban, az iskolában, az ifjúsági szervezetben, de a könyvtárban is. Utóbbiakról Tánzos Gábor és mások is részletesen írtak, most már csak az szükséges, hogy *minden érdekelt is odafigyeljen*, és valamennyien tegyék meg minél előbb mindazt, amit tehetnek a könyvtári pedagógia érvényesülésének érdekében.

A könyvtári pedagógia gyakorlatának nagy múltja van. *Walter Hofmann* könyvtári törekvései, *Szabó Ervinnek* és tanítványainak munkássága élő örökség.

Dobos Piroksa

A Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárának számítógépes kémiai szakirodalomfigyelő szolgálata

Több mint négyévi előkészítő munka után ez év áprilisában megkezdte szolgáltatásait Veszprémben a számítógépes kémiai szakirodalomfigyelő szolgálat. A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára ezt a hazai viszonylatban jelentősnek és újszerűnek mondható szolgáltatását a Művelődésügyi Minisztérium, a Magyar Kémikusok Egyesülete, valamint az MTA Központi Fizikai Kutatóintézetének támogatásával szervezte meg.

Számítógép a szakirodalmi tájékoztatásban

A kémiai és a vele rokon szakterületen megjelenő publikációk számának rohamos növekedése a különböző témák kiadványait áttekinteni igyekvő szakemberek dolgát egyre jobban megnehezíti. A szakirodalmi tájékozódás megkönnyítésére az Amerikai Kémikus Egyesület tudományos tájékoztató intézménye, a Chemical Abstracts Services (CAS) 14 000 folyóirat közleményeit, 25 ország szabadalmait és egész sereg kongresszus, valamint kiadvállalat kiadványait figyeli, kivonatolja és rendszerezi.

Ennek a hatalmas adattömegnek a feldolgozását a hatvanas évek eleje óta alkalmazott számítógépes technika tette lehetővé, ami azonban nem jelenti az emberi munka teljes kiküszöbölését. Az egyes dokumentumok (folyóirat-közlemények, szabadalmak, kongresszusi beszámolók, kutatási jelentések, könyvek stb.) gépi feldolgozása azzal kezdődik, hogy azok szakirodalmi szempontból fontos tulajdonságait, jellemzőit, „deskriptorait” az erre a célra szerkesztett kérdőív megfelelő rovataiba beírják kémiához értő szakemberek. A kitöltött kérdőívről ugyancsak emberi munkával ún. gépi bizonylat (lyukkártya, szalag stb.) készül, amelyet most már a számítógép is „megért”. A feldolgozott dokumentumok gépi bizonylatait (input) „betáplálják” a számítógépbe, amely mágnesszalagra rögzíti azok adatait. Ennek a gépi műveletnek a terméke (output) az adattár. A különböző tájékoztató intézmények sokféle adattárat szerkesztenek és adnak ki.

A veszprémi számítógépes figyelőszolgálat a CAS Chemical Abstracts Condensates (CAC) című adattárából válogatja ki a feltett kérdések irodalmát a KFKI ICT 1905 típusú számítógépe és az adattár szerkezetéhez igazított, átdolgozott NIC-keresőprogram segítségével. Ennek a gépi műveletnek most a mágnesszalagon rögzített CAC adattár az „input”-ja és a sornymatatóval kiíratott irodalomjegyzék az „output”-ja. Itt kell megjegyezni, hogy a CAC-ban szereplő tárgyszavakat (key-word-okat) a referálók határozzák meg az eredeti közlemény alapján.

A számítógépnek a kérdést különleges, ún. „search profile” (ejtsd: szörcs profil), kereső profil formájában lehet csak feladni, azaz át kell „fogalmazni” a számítógép „nyelvére”.

Az eddigiek során csaknem 120 téma „search profile”-ját készítettük el. Az év eleje óta hetenként érkező mágneses adattárak tartalmát ezekkel a „search profile”-okkal hasonlítja össze a számítógép a KFKI szakembereinek kereső-programmá összedolgozott utasítás-sorozata alapján (azaz kikeresi az egyes kérdések irodalmát). A gép ezt a munkát a kérdező 120 kutató helyett kb. 2 óra alatt végzi el. Ugyanennek az egyheti anyagnak az átfésülése egyetlen kérdés irodalmának kigyűjtése céljából a jól képzett, angol nyelvtudással is rendelkező kutatónak — felmérésünk szerint — kb. 4—8 óráját veszi igénybe.

Az eddigi tapasztalatok

Az emberi munkával összehasonlítva a gép mentes a figyelem ingadozásától, a fáradástól: gyorsan, pontosan, hézagtalanul dolgozik — de teljesen mechanikusan. Csak azokat a dokumentumokat ismeri fel és választja ki az adattárból, amelyekre a „search profile”-ban utasítást kapott. Amire a kutató elfelejtette utasítani, az kimarad az irodalomjegyzékből. A gépi munka eredménye, a készült irodalomjegyzék minősége teljesen a kérdés feltevésétől függ.

Ezért kell — különösen kezdetben — a gépet ellenőrizni: a kapott irodalomjegyzéket összehasonlítani a szakember által, hagyományos módszerrel készített irodalomjegyzékkel. Főleg a hiányok kiküszöbölésére kell nagy figyelmet fordítani. Az

értelmes, emberi munkával készült irodalomjegyzékben többletként jelentkező közleményről meg kell állapítani, hogy melyik az a benne előforduló tárgyszó, fogalom, kifejezés, amely a „search profile”-ből kimaradt. A hiányos profilt a kimaradt tárgyszavakkal ki kell egészíteni, hogy a gép a hasonló tárgyú dokumentumokat legközelebb felismerje és kiírja. — Lesznek a gépi jegyzékben olyan címek is, amelyek a gép mechanikus működése folytán pusztán formai okokból kerültek bele. Ezeket is ki lehet küszöbölni, de ha benne maradnak, tulajdonképpen csak szépséghibát jelentenek, a jegyzék használhatóságát lényegében nem befolyásolják.

A profil megfogalmazása akkor jó, ha az adattár segítségével kikeresett dokumentumok közül a tárgyra vonatkozó ún. releváns dokumentumoknak magas az arányuk. Mivel a profilok pontossága jól kifejezi a figyelőszolgálat minőségét, hogy szolgáltatásunk értékéről meggyőződhesünk, megkértük profiljaink gazdait: minősítsék a kapott irodalomjegyzékeket, hány százalékban tartalmaztak releváns tételeket. Az első félév 26 hetére vonatkozóan 17 témafelelős végezte el következetesen a fenti minősítést. Az általuk megadott minősítés számtani középértéke, vagyis a számítógépes figyelőszolgálat hatásfokát kifejező érték 60,8%- volt.

A figyelőszolgálatot igénybe vevők nagy részét, főleg a kisebb kutató intézetek és vállalatok szakembereit azonban nem elégíti ki a szakmai információt tartalmazó dokumentumok pusztá címjegyzéke. Az érdemi informáltsághoz a kapott dokumentumok tartalmát, többnyire teljes szövegét is meg kell ismerniök. — Ezt is lehetővé teszi számukra a könyvtár reprográfiai szolgálata, amely különösen a számítógépes figyelőszolgálattal összekapcsolva jelent értékes segítséget a kisebb intézmények dolgozói számára. A könyvtár ugyanis csaknem 700 szakmai folyóirat rendszeres előfizetője. Ezeket a CAS statisztikája szerint legjelentősebbek közül úgy válogattuk össze, hogy a teljes világirodalmi termésnek kb. 60—70%-át tartalmazzák. Ugyanez a statisztika azt mutatja, hogy a 75%-os ellátottsághoz kb. 1000, a 92%-oshoz 4500 folyóirat lenne szükséges, ha a 100%-ot 12 000-nek tekintenénk. (A 12 000 folyóirat néhány év előtti állapotot jelent. A CAS azóta kb. 2000-rel növelte a figyelt folyóiratok számát.)

A könyvtár folyóiratállománya tehát lehetővé teszi, hogy a világirodalmi bázison működő számítógépes figyelőszolgálat útján kapott irodalomjegyzék alapján az igénylők témájuk irodalmát a közlemények teljes szövegének másolataiból 60—70%-os teljességgel összegyűjthessék. — Az angliai National Lending Library reprográfiai szolgálatának rendszeres igénybevételével a teljesség kb. 90%-os szintre emelhető. A hiányzó kb. 10%-o összegyűjtéséhez már fásasztó egyedi munka kell.

A könyvtár reprográfiai szolgálata csupán az állományában előforduló folyóiratok közleményeiről készíti xerox másolatokat — a szokásos tértítés ellenében —, de ide vonatkozó adataink szerint a keresett irodalom többsége folyóiratokban van, s így a másolatok beszerzése főlegessé teszi a szolgáltatás igénybevevője számára az eredeti folyóirat előfizetését. Ez népgazdasági szinten a külföldi folyóiratok megrendelése terén fennálló párhuzamosságok lényeges csökkentését eredményezheti.

A szűkebb profilú, specializáltabb termelőüzemek műszaki fejlesztési laboratóriumi és a kisebb kutató intézetek a Chemical Abstracts 150 000 Ft-os (1972-ben) és a témáik figyelésének évi 12 000 Ft-os előfizetési díja közti különbséget takaríthatják meg a számítógépes figyelőszolgálat igénybevétele révén. Ehhez hozzá kell még venni a referáló lapok átfésülésétől mentesülő mérnök — évenként kb. 200 vagy még több felszabaduló munkaóráját, óránként 60—100 Ft munkabérral számítva. A téma figyelésére fordítandó mérnöki munkaidő bére tehát általában fedezi a számítógépes figyelőszolgálat évi előfizetési díját. Amennyi a figyeltetett témák száma, annyiszor legalább 12 000 Ft a megtakarított mérnöki munkabér összege. A számítógépes figyelőszolgálat igénybevétele mindenkor a Chemical Abstracts teljes előfizetési díjának megtakarítását jelenti, egyben biztosítja a megbízó számára témájának a teljes világirodalmi termésből kiszűrt címjegyzékét — mégpedig külön fáradság nélkül, napra készen.

A megtakarítások között figyelembe kell venni a könyvtár komplex szolgáltatásait igénybe vevő intézményeknél azt a lehetőséget is, hogy műszaki könyvtárak a folyóiratokat kezelő, idegen nyelvet tudó könyvtáros bérének költségeitől is mentesülhet.

Az igazi megtakarítást azonban nem is az eddig felsorolt — témánként durván ¼ millió forintra becsült —, a közvetlen ráfordítások terén elérhető költségcsökkentés jelenti. A népgazdaság számára a kutató és műszaki fejlesztési munkák szakirodalmi ellátásának javítása a tudományos munka hatásfokának javulásában térül meg.

A könyvtári kölcsönzés gépesítése

2. Hazai lehetőségek

Előző cikkünkben röviden áttekintettük a kölcsönzésgépesítés külföldi tapasztalatait. E munkafolyamat automatizálása iránt a magyar könyvtárakban is volna érdeklődés, ha azonban a külföldön kialakított eljárásokat a hazai alkalmazhatóság szempontjából vizsgáljuk, úgy találjuk, hogy azok közt *nincs olyan, amely változtatás nélkül átültethető volna*. Ennek oka egyrészt a kissé eltérő magyar szokásokban és igényekben, másrészt és főleg a hazai számítástechnikai fejlődés alacsonyabb színvonalában rejlik.

Az alábbiakban megkíséreljük — természetesen a külföldi tapasztalatok és a hazai lehetőségek, igények együttes figyelembevételével — felvázolni, hogyan volna megoldható hazánkban a könyvtári kölcsönzés automatizálása.

Ennek érdekében mindenekelőtt azt kell szem előtt tartanunk, hogy a könyvtári kölcsönzésnek és a kölcsönzési nyilvántartásnak mely munkafolyamatai, részei tekinthetők a gépesítés számára eléggé mechanikusnak, illetőleg milyen kívánalmaink vannak a kölcsönzéssel és nyilvántartással szemben, amelyeket az automatizált rendszernek is ki kell elégítenie.

A kölcsönzési folyamatnak két alkotó eleme van: az olvasó (kölcsönző) és a dokumentum, amit az olvasó kölcsönöz, s ami a kölcsönzési folyamatban részt vesz. A folyamat során ez a két alkotóelem valamilyen módon találkozik, és a nyilvántartásban ennek eredménye jelenik meg.

Minden kölcsönzésgépesítési rendszer első — és nem könnyen megoldható — feladata e két alkotóelem géppel olvasható módon történő azonosítása. A kézi kölcsönzési rendszerben az olvasót az olvasójegy, az azon szereplő sorszám és adatok, a dokumentumot azonosító szám, a szerző neve stb. reprezentálja. Ezeket a kölcsönzést lebonyolító könyvtáros el tudja olvasni, a gép azonban nem. A géppel valamilyen más formában kell közölnünk a szükséges adatokat. Ez lehet a könyvtáros által kezelt billentyű-rendszer, melyen az adatokat betűi. (Az ilyen eljárás azonban a meglehetősen nagy tévedési lehetőség, továbbá az alacsony működési sebesség miatt aligha nyújt kielégítő megoldást.) Továbbá lehet előre elkészített lyukkártya vagy lyukszalag, amelyet az erre szolgáló olvasó berendezés érzékel. E jelenleg leggyakrabban alkalmazott eljárásnak hátránya, hogy a

kártyákat vagy szalag-darabokat a gépi rendszer bevezetése előtt el kell készíteni, továbbá, hogy ezek — kartonból lévén — meglehetősen sérülékenyek, megtört kártyát viszont a leolvasó „nem fogad el”. Az utóbbi hátrányt úgy szokták kiküszöbölni, hogy karton helyett különleges műanyagot alkalmaznak, amely a rongálódás lehetőségét nagymértékben csökkenti, az előkészítő munkát viszont megnehezíti, mert a műanyag kártyák, illetve szalagok lyukasztásához speciális berendezések szükségesek.

A kölcsönzési folyamat során két alapműveletet kell kiemelnünk: a kikölcsönzést és ennek megfordítását, a visszahozatalt. Ha az olvasó és a dokumentum legfontosabb adatait (esetleg csak azonosító számát) géppel olvasható adathordozóra rögzítettük, ez a probléma igen könnyen megoldható: a megfelelő leolvasó berendezéssel kölcsönzésekör és visszahozatok elolvastatjuk a kölcsönző és az általa kölcsönzött dokumentumok adatait. A már működő rendszerek egy részénél a leolvasott adatok kábelen közvetlenül a számítógépbe kerülnek, máskor a leolvasó papírszalagot lyukaszt az adatokról, és a kölcsönzési idő végeztével ezt juttatják el az adatfeldolgozó géphez. A kölcsönzési nyilvántartás a számítógép „memóriájában” van: ez regisztrálja, hogy adott pillanatban melyik olvasónál mely dokumentumok vannak, rendszert a kikölcsönzés vagy a lejárt időpontjával együtt. A visszahozott dokumentumokat a gép automatikusan kikeresési (ezért nem szükséges visszahozatalnál az olvasót azonosító kártya vagy szalag leolvasása) és törli, míg az új kölcsönzéseket az olvasó száma mellett tárolja. E memória alapján voltaképpen bármikor megállapítható, hogy egy dokumentum kinél van és mióta, továbbá, hogy egy olvasónál hány dokumentum van, melyek azok, és mikor jár le kölcsönzési határidejük.

A könyvtári kölcsönzés terén szinte minden könyvtárban vannak bizonyos korlátozások. Ezek közül a leggyakoribbak a kölcsönzési határidőre, az egy olvasó által kikölcsönözhető dokumentumok számára és az olvasójegy érvényességére vonatkoznak. A külföldi rendszerek e három probléma közül rendszerint csak az elsőt oldják meg, ezt viszont magas szinten automatizálva: a számítógép „figyeli”, hogy a kölcsönzési határidők mikor járnak le, s ilyen esetekben vagy

jegyzéket készít a könyvtár számára a lejárt dokumentumokról és kölcsönzőikről (ez a kevésbé jó megoldás, mert ez esetben az olvasó név és cím szerinti azonosítása, továbbá a reklamációk elkészítése a könyvtárat terheli), vagy — a memóriájában megtalálható olvasói nyilvántartás alapján — a gép automatikusan megírja a felszólító leveleket, s azokat csupán postázni kell. A második gondot a kölcsönzés mennyiségi korlátozása okozza. Gépi nyilvántartás esetén semmi akadálya annak, hogy a gép időközönként „megszámolja”, hány könyv van az egyes olvasóknál, s felszólítást írjon azoknak, akiknél a megengedettnél több van. Ez azonban nem akadályozza meg a „túlkölcsönzés” lehetőségét, mely a kézi rendszerben könnyen kiiktatható. A feladat gépi megoldása csak egy módon látszik kivihetőnek: ha a könyvtár a számítógéppel állandó (on-line) kapcsolatban van, s mielőtt az olvasó által kölcsönzött dokumentumok száma eléri a megengedett felső határt, jelzést ad. Ez a megoldási mód azonban rendkívül költséges, így kérdéses, hogy nem volna-e helyesebb ennek a korlátozásnak az enyhítése, legalább olyan mértékig, hogy a gép által időközönként tartandó vizsgálat elegendő legyen. A harmadik felvetett kérdés az olvasójegy érvényessége. A kölcsönzésre jogosító olvasójegy a hazai gyakorlatban rendszerint bizonyos időtartamra (egy évre) szól, ennek leteltével meg kell hosszabbítani, ellenkező esetben lejár. Megszűnhet az olvasójegy érvényessége elvesztés esetén is, annak érdekében, hogy illetéktelen felhasználásra ne nyíljon lehetőség. Az olvasójegy lejártát lényegesen egyszerűbb manuálisan jelezni: a géppel olvasható olvasójegyre is fel lehet írni annak érvényességi idejét, s ezt a kölcsönző könyvtáros kézbevételekor ellenőrizheti. Az elvesztett olvasójegy illetéktelen használatának problémája mindmáig megoldatlan, manuálisan is igen nehéz a megoldása. A tapasztalatok szerint azonban gyakorlati jelentősége lényegesen kisebb, mint az elméleti, ezért nagyobb mélységben aligha érdemes vele foglalkozni.

Van a kölcsönzéssel kapcsolatban még néhány, talán kevésbé alapvető, de fontos mozzanat, mely rendszerint számottevő munkaidőt és -erőt vesz igénybe. Ilyen: az előjegyzés, a kölcsönzések meghosszabbítása, bizonyos kölcsönzőcsoportok, illetve dokumentumtípusok átlagostól eltérő kezelése. Ezek közül legegyszerűbbnek a hosszabbítás lebonyolítása látszik: ha a kölcsönző magával hozza a könyvet, amelyet meg kíván hosszabbítani, legegyszerűbb a hosszabbítás helyett a visszahozatal + kikölcsönzés művelet-párt végrehajtani. Ha a hosszabbítás a

dokumentum (esetleg a kölcsönző) hiányában pl. telefonon keresztül történik, a géppel olvasható azonosító kártyák vagy szalagok helyett csak a kézzel történő billentyűzés lehetséges. Célsezerűbb azonban úgy szervezni a kölcsönzési rendszert, hogy hosszabbításra csak az elsőként említett eljárás szolgáljon.

Lényegesen bonyolultabb az előjegyzés. Az előjegyzés ténye közölhető a számítógéppel például úgy, hogy az előjegyző olvasójegyet leolvastatjuk, majd a kért könyv azonosító számát kézzel billentyűzzük le. A gép az előjegyzést elraktározza memóriájában, s ha a könyv visszahozataláról értesül, értesíti a könyvtárat arról, hogy a könyvre előjegyzés van. Ez az eljárás akkor működik ideálisan, ha közvetlen kapcsolat van a könyvtár és a számítógép közt. Ez azonban ritka és költséges eset. Ha az adatok feldolgozása naponta történik, az egyik napon visszahozott könyvről a könyvtáros másnap reggelre tudja meg, hogy van-e rá előjegyzés. Ez még elfogadhatónak tűnik, hisz ily módon a dokumentumok legfeljebb 24 órára esnek ki a forgalomból. Ha azonban a feldolgozásra csak hetenként kerül sor (ami a leggyakoribb eset), ez a megoldás elfogadhatatlan, mert mire a gép közli, hogy a dokumentumra előjegyzés van, valaki már bizonyára kikölcsönözte. Az automatizált kölcsönzési rendszerben az előjegyzések nyilvántartására voltaképpen két megoldási lehetőség kínálkozik: az egyik a nyilvántartásnak ezt a részét továbbra is hagyományos módon vezetni (olyan könyvtárakban, ahol az előjegyzések száma kicsi a teljes forgalomhoz képest), vagy — és az ehhez szükséges berendezés megvalósítható — a könyvtárban a számítógéptől független kiskapacitású gépi memória létesítése külön erre a célra. Végül ami a harmadik említett problémát, azaz egyes kölcsönző, illetve dokumentumcsoportok különleges kezelését illeti, ez Magyarországon — főként a közművelődési könyvtárakban — nem játszik különösebb szerepet, kivéve egy esetet: ha kölcsönzésen kívül más okból is hosszabb időre eltávolítunk dokumentumokat az állományból (kötetés, kiállítás stb.). Előző cikkünkben már utaltunk e problémák megoldhatóságára: ezeket az eltávolításokat célszerű határidő nélküli kölcsönzésekként értelmezni, amelyek esetében nem valóságos, de szintén jól azonosítható „olvasó” szerepet kölcsönvevőként.

Befejezésül a kölcsönzési nyilvántartással kapcsolatban egy, a jelenlegi hagyományos rendszerekben jelentkező „fájó” kérdésre kell utalnunk, a kölcsönzési statisztikára. Ide tartozik minden olyan sta-

tisztikái jellegű adatfeldolgozás, amely a könyvtár használóira, illetve a kölcsönzésre, mint folyamatra vonatkozik. Az egyszerű összeszámláláson kívül (olvasók száma, kölcsönzések száma, kölcsönzött dokumentumok száma) rendszerint több megoszlási statisztikára is szükség van: az olvasók megoszlása bizonyos szempontok szerint (kor, foglalkozás, iskolai végzettség, nem stb.), dokumentumok megoszlása bizonyos szempontok szerint (szakcsoport, műfaj stb.), esetleg e kétfajta megoszlás kombinációi. Hagyományos módon e statisztikák elkészítése nem ritkán igen sok időt vesz igénybe. Ha azonban a gép megkapja a szükséges adatokat, ezek alapján szinte bármilyen kimutatást elvégeztethetünk vele, rendkívül rövid idő alatt és kevés emberi munkával. Ehhez azonban az szükséges, hogy a számítógép valamilyen módon „értésüljön” arról, hogy az olvasó hány éves, mi a foglalkozása, a könyv melyik szakcsoportba tartozik stb. A legkézenfekvőbb megoldási lehetőség az, hogy a géppel olvasható azonosítóknál a szám mellett (ugyancsak számokkal kifejezve) rögzítjük a szükséges adatokat is. Ha például a könyvtár olvasói 5 jegyű sorszámot kapnak, emellett egy számjeggyel kifejezhető az olvasó neme, másikkal foglalkozása, harmadikkal kora és így tovább. A dokumentumok esetén az azonosító számot követheti pl. a szakcsoport jelzésére szolgáló, mondjuk 3 jegyű szám. Ily módon a gép minden egyszerű vagy összetett megoszlási táblát el

tud készíteni, mégpedig csaknem tetszőleges időközökre vonatkoztatva. Ez a megoldás megnöveli ugyan az amúgyis terhes előkészítő munkát, mégis a leg-egyszerűbben kivitelezhető, ugyanakkor leginkább eredményes lehetőségnek tűnik. Rövidebb időszakokra elvégeztethetjük a géppel egyes művek, illetve olvasórétegek kölcsönzési statisztikáját is, amelyet már fel lehet használni olvasásszociológiai vizsgálatokhoz is. Az adatfeldolgozás lehetőségei csaknem vég nélkül folytathatók, s csupán egy dolgot kell mindig szigorúan szem előtt tartanunk: a gép csak olyan adatokat dolgoz fel, amelyeket megkapott.

Tökéletes kölcsönzéspépesítési rendszer nincs, feltehetőleg soha nem is lesz, hiszen a könyvtár jellegéhez, igényeihez, lehetőségeihez való igazodás mindig is szükségessé fog tenni módosításokat. A legfontosabb kölcsönzési folyamatok, nyilvántartási funkciók automatizálása rendszerint többféleképpen is elérhető. A legmegfelelőbb módszerek kiválasztását mindenkor alapos elemzésnek, a szükségletek, helyi szokások és lehetőségek gondos tanulmányozásának kell megelőznie. A jól megalapozott és kiépített automatizált rendszer bevezetése nagymértékben növelheti a könyvtár munkájának határfokát, távlatilag lényeges megtakarítást tehet lehetővé és nem utolsón sorban: jó alapot adhat a komplex számítógépes könyvtári üzem kialakításához.

Sárdy Péter

Kitüntetések

A művelődésügyi miniszter a Fegyveres Erők Napja alkalmából, kulturális tevékenységük elismeréséül *Hannig Istvánné* és *Huszár Irma* könyvtárost, továbbá az 1971. évi Országos Múzeumi Hónap alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Kovács Györgyöt*, a Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum könyvtárosát és *Sárdy Juditot*, a Magyar Nemzeti Múzeum főkönyvtárosát A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetésben; nyugállományba vonulása alkalmából eredményes munkája elismeréséül *Koncz Lászlónét*, a szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárának munkatársát DICSÉRETBEŒ részesítette.

A MAGYAR KÖNYVTÁROSOK EGYESÜLETE októberben a megyei könyvtárigazgatók és meghívott közművelődési könyvtárosok részvételével megvitatta A közművelődési könyvtári szolgálat nemzetközi normatívái c. tervezetet, amelyet az IFLA-nak, a Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetségének munkacsoportja készített és a liverpooli közgyűlésen terjesztett a közművelődési könyvtári szekció elé. A javaslat végleges szövegét a tagországok könyvtárosainak állásfoglalása után az 1972. évi budapesti közgyűlés fogadja el. A könyvtárosegyesület által megvitattott javaslat a közművelődési könyvtárak céljának, funkcióinak és működési alapelveinek megfogalmazásán kívül tartalmazza az állományra, a használatra, a személyzetre vonatkozó normákat, továbbá külön előterjesztésben az épületnormákat és végül ajánlásokat a kórházak és a hátrányos helyzetű olvasók számára javasolt szolgáltatásokról.

A könyvtári cigánykérdés

Bár a cigányokról az utóbbi években jó néhány cikk jelent meg, sőt az *Elet és Irodalom* két ízben is vitorozatot közölt róluk, egyet általában a cigánykérdésről, egyet pedig arról, hogy legyen-e cigányirodalom, mégsem árt a legalapvetőbb tudnivalókat megismételni.

„A cigányok Észak-Indiában kialakult s hosszú időn át ott élő indoeurópai nomád népek leszármazottai, akik bizonyos — még ma sem tisztázott — társadalmi, történelmi feltételek következtében őshazájuk — India — elhagyására kényszerültek. Kivándorlásuk Indiából és szétszóródásuk Ázsia és Európa különböző országaiban az időszámításunk utáni 5. és 10. század közti időszakban zajlott le.” (Turóczy, 2.1.) *Több mint 500 éve élnek Magyarországon*, azóta nagyot változott az életük, de még nagyobbat az országé; ez a fájdalmas aszinkronitás a forrása a magyarok és a cigányok közti idegenkedésnek. Mai lélekszámukról — pontosabb adatok híján — csak föltevéseink vannak. *A becslések 200 000, illetve 300 000 emberről beszélnek*. Nagyon sok a tudományos bizonytalanság körülöttük, s még több a köznapi: mindenki ismer cigányokat, s mindenkinek van róluk határozott, bár többnyire légből kapott véleménye; kevesen vannak, akik igazán ismerik őket.

Ha az 1945 utáni ciganológiai irodalmat vizsgáljuk, szembevetően csekély az önálló mű (*Bazsarózsa*. 99 cigány népdal, 1955; *Bartos Tibor*: *Sosemvolt Cigányország*. Szegkóvác cigánytörténetek, 1958; *Erdős Kamill*: *A békés megyei cigányok*, 1959; *Faludi András*: *Cigányok...*, 1964; *Hutterer Miklós—Mészáros György*: *A lovári cigány dialektus leíró nyelvtana*, 1967; *Sárosi Bálint*: *Cigányzene...*, 1971), viszont a *ki-sebb tanulmányok száma annyi, amennyivel talán egyetlen Magyarországon élő nemzetiség sem dicsekedhet*.

A *Magyar Könyvszemle* már 1877-ben egy cigánybibliográfiát tett közzé, s nem lehetetlen, hogy újabb bibliográfia kiadására fog sor kerülni. A cigány anyanyelvük a múlt század végi első jelentkezés után újra megszólaltak (*Lakatos Menyhért*, *Daróczy József* stb.), s olyan igényeket hangoztatnak, amelyekről eddig még a szocialista Magyarországon sem esett szó. A megszólalók nem elkülönülést óhajtanak, fölfogásuk nem tér el az állam és a párt által folytatott politikától, de egészen új *a cigánytudat hangsúlyozása*, amely többek közt abban nyilvánul meg, hogy önálló cigányirodalom megteremtését tűzi ki célul. Itt az a legfontosabb, hogy túltekintenek a gazdasági-anyagi meghatározókon, a telepek főlpszámolásán, a kunyhók lerombolásán, az OTP-hitelakción, és *már a művelődésre is gondolnak*, a szellemiekre. A cigányok kultúráját eddig népdalaik, táncok jelentették számunkra, tehát a népművészet; ez ideig alig hallottunk a cigányirodalomról, írásos, nem népi művészetéről. A tömegében analfabéta, félanalfabéta népcsoporttól nem vártunk irodalmi tevékenységet. Sürgettük iskoláztatásukat, néhol bevontuk őket a népművelés különböző ágazatainak munkájába (néptánc-csoport, zenekar, stb.), de többre nem gondoltunk. A nagyfokú írástudatlanság még most is csak megszűnőben van a fiatalok révén, sőt, hogy még ijesztőbb példát mondjunk, a telepek jórésze is áll. Miként lehetne ilyen körülmények között a cigányirodalomra gondolni? A szerzők úgy vélik, hogy az öntudatosodás — és ezt segítené elő a cigányirodalom — nagyon sokban hozzásegítené őket régi életformájuk földadásához, egy új sors-rend kialakításához.

Igazat kell adnunk ennek az érvelésnek. Cigányirodalom nincs, de jogosan tekintenek túl a mai szűkös helyzeten és jelölik meg a további fölemelkedés fontos eszközeül a művelődést, az öntudatosodást.

Nem tudom, hány és hányféle szerv foglalkozik a cigánykérdés megoldásával, csak sejtem, hogy a tanácsok, az egészségügyi szervek (KÖJAL, Vöröskereszt) és a Hazafias Népfront. A tanácsokon belül valószínűleg a munkaügyi és igazgatási osztály, a művelődésügyi és az egészségügyi osztály foglalkozik velük. A művelődésügyi osztály, természetesen, az utolsó szem gyerekekig nyilvántartja az iskolaköteleseket, de az iskolából kikerülőkkel és a felnőttekkel egyetlen intézmény sem foglalkozik szervezeten. A művelődési házak és a *könyvtárak vezetőjének figyelmétől függ*, mennyire igyekeznek a cigány népcsoportot bevonni a közművelődésbe. A figyelmétől és a szeretetétől. A sajátjától, mert legjobb tudomásom szerint a felsőbb központok nem adtak ki valamiféle irányelveket.

Bizonyos, hogy nagyon bonyolult a probléma, nehéz bármit a következmények teljes végiggondolása nélkül elhatározni, mégis szeretnék a következőkben egy-két dologra utalni.

Az első az MSZMP Politikai Bizottságának 1961. június 20-i határozata a cigány-lakosság helyzetének megjavításával kapcsolatos feladatokról. Második fejezetének

1. pontjában olvasható: „Problémáik megoldásánál sajátos társadalmi helyzetüket kell figyelembe venni, és biztosítani kell számukra a teljes állampolgári jogok és kötelezettségek érvényesülését, az ezek gyakorlásához szükséges politikai, gazdasági, kulturális feltételek megteremtését.” (Kiemelés: Gy. L.)

Az MSZMP 1961-es határozata még ma is érvényben van, még most is ez szabja meg a mai feladatokat. A határozat néhány szervet jelöl ki a végrehajtásra: „... a cigányok politikai és kulturális nevelésében a Hazafias Népfront mellett vegyen részt a Magyar Nők Országos Tanácsa, a Vöröskereszt, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, valamint a sajtó, Rádió, Televízió is.” A könyvtárak nem szerepelnek közöttük, de kulturális nevelést nagyon nehéz volna elképzelni nélkülük, s lehetséges, hogy valamilyen fórum már foglalkozott is a könyvtárak ezirányú szerepével, csak éppen nem került nyilvánosságra. Az esetleges tétova lépések helyett összefogó, irányított intézkedésre volna szükség — az MSZMP határozatának szellemében.

„Nagyon nehezíti a beilleszkedést a kulturális elmaradottság... Az írástudatlanok száma mintegy 60 ezerre tehető... A beiratkozott gyermekek közül csak mintegy 130/0 jutott el az általános iskola felső tagozatába...” (Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának határozata... 498. l.) Csupa negatívum, de azt is észre kell venni, hogy a 60 ezer írástudatlan a cigányságnak kevesebb, mint egyharmadát jelenti, több, mint kétharmada már tud (tudott 1961-ben) írni-olvasni, és az 1960/61-es tanévben az iskolások 130/0-a már eljutott a felső tagozatba. Somogy megyében tíz év után, 1970/71-ben a cigánytanulók 290/0-a felsőtagozatos. Ha túlkorosan jutottak el az 5—8. osztályig, akkor is érzékelhető a fejlődés. A 140 ezer (?) főnyi írni-olvasni tudó jelenthet már olyan bázist, melyet a könyvtárak figyelembe vehetnének. Persze, nem 140 ezer a lehetséges olvasó, hisz a felnőttek esetében úgyszólván csak a remény van meg arra, hogy beiratkozzanak. Kaposvár kaposzentjakabi városrészében: egy 711 lakosú cigánytelep húzódik. Az itteni fiókkönyvtárba 43 cigányolvasó jár. 32 általános iskolás, 2 ipari tanuló, 7 tizennyolc éven felüli. E hét olvasó mind 20—30 év közötti fiatal, hat nem házas, egynek van családja. Ha kikerülnek az iskolából s megházasodnak, már alig-alig jutnak el a könyvtárakba. Az idősebbek gyerekkorában pedig még könyvtár se volt, az ő életük még primitívebben zajlott, mint a maiaké. Nem valószínű, hogy akár iskolázottjai is olvasókká válnának valaha.

„... a fő figyelmet... a cigányfiatalok nevelésére kell fordítani, őket kell mielőbb kivonni a cigányéletmódból.” (uo. 498. l.) Ma már erre mindig nagyobb és nagyobb a lehetőség.

Az utóbbi időkben szervezett keretek között megvalósuló nevelési kísérletek közül legszembetűnőbb a *cigányóvoda*, a *cigányosztály* és a *cigányklub*. Ezeket a tanácsok szívesen támogatják. Rengeteg a példa. Az első cigányklubot a bonyhádi járási Vörösmarty Művelődési Házban hozták létre — fiatalok, idősebbek egyaránt látogatták.

Rohács Ervin a Könyvtáros 1967. 1. számában leírja a bicskei cigányfiatalok klubjának működését. 1967-ben már létre tudtak hozni egy cigányfiatalokból álló klubot — pedig azelőtt jobbra csak táncsoportokra volt példa. 1971-ben *Kaposzentjakabon* a Móricz Zsigmond Művelődési Házban két klubrészeleg működik, egy a 14 éven aluliaknak, egy a 14 éven felülieknek; magyarok, cigányok vegyesen töltik művelődéssel, szórakozással szabad idejüket. A 14 éven aluliakéban alapfeltétel a könyvtári tagság (!), a 18 éven felüliekének cigányfiatal az ifjúsági vezetője.

Ha lassan is, de megmozdult már a cigányság; népművelők, könyvtárosok százai tudnának jó példákkal szolgálni ország-világ előtt, de mindez még kevés. Sőt, még a lehetséges, az elérhető eredményt sem értük el. Több oka lehet: 1. még sohasem exponáltuk a „könyvtári cigánykérdést”, a *Könyvtárosban* megjelenő írások még sohasem lépték túl a riport vagy leírás kereteit; 2. a cigánylakosság óriási többsége olyan területeken él, ahol tiszteletdíjas könyvtárosok működnek, akiknek nincs módjuk, kedvük, hogy külön foglalkozzanak a cigányokkal, s amúgy sem kéri tőlük senki; 3. az MSZMP határozatában a politikai és kulturális nevelésre kijelölt szervek közül — tények mutatják — egy sem gondolt segítőként a könyvtárakra.

A *Könyvtártudományi és Módszertani Központ* a nemzetiségi területeken működő könyvtárosok részére külön továbbképző tanfolyamot rendezett. Tudomásom szerint erre először került sor. Nemzetiségi politikánk differenciálódása arra indította a KMK-t, hogy a nemzetiségi területeken működő könyvtárak anyanyelvű könyvekkel való ellátása után a könyvtárosokat speciális ismeretekkel ruházza fel. A cigányság nem nemzetiség, de „nagy száma és súlyos elmaradottsága miatt” fontos társadalmi ügy a velük való speciális foglalkozás is.

Tudatosítani kell, hogy „cigányolvasók pedig vannak”, illetőleg cigányolvasók pedig lehetnének. Nemzetiségi politikánk differenciálódott s differenciálódottak a cigányokról szóló ismereteink is (a néprajz, a szociológia, a nyelvészet területén), de a könyvtárak ezt nem használták föl, s nem indította őket akár egy ici-pici fölmérésre

sem. Tudomásul kell vennünk, hogy a KÖJÁL, a Vöröskereszt munkája már nem elég, s szégyennek kellene számítani annak, hogy az orvosok összehasonlító tanulmányokat tesznek közzé a magyar és a cigány gyermekek caries-vizsgálatáról, csak éppen a *könyvtárosok nem írtak még a 25 év alatt egyetlen komoly tanulmányt sem a cigányolvasókról*, s még egy könyvtáros-fórum sem tűzte ki a „könyvtári cigánykérdés” megbeszélését.

Győri László

IRODALOM

- Cigánykönyvtár = Élet és Irodalom, 1960. 35. sz.
Egresi István: Cigányolvasók = Könyvtáros, 1963. 6. sz.
Fekete Gábor: Egy este az első cigányklubban = Népszabadság, 1963. ápr. 27.
Katona Tamás: „Cigánykönyvtár” = A Könyvtáros, 1960. 7. sz.
Kozma Józsefné: Cigányolvasóim. Egy könyvtáros foglalkozása az olvasni kezdő cigánylakossággal = A Könyvtáros, 1962. 6. sz.
Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának határozata a cigánylakosság helyzetének megjavításával kapcsolatban egyes feladatokról = A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai. 1956–1962. 1964. Kossuth, 497–499. l.
Ormos Gerő: A sárkeresztúri cigánytelep könyvtárában = Könyvtáros, 1964. 10. sz.
Rohács Ervin: A bicskei cigányfiatalok klubja = Könyvtáros, 1967. 1. sz.
Szepesi Istvánné: Cigányolvasók egy községi könyvtárban = Könyvtáros, 1963. 4. sz.
Turóczy Károly: A magyarországi cigány népcsoportok története. 1962. TIT, 15 l.

Munka- és időelemzések a Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárában

Figyelemre méltó vállalkozásról tudósít a Műszaki Egyetemi Könyvtáros 1970/2. és 1971/1. száma.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ kezdeményezésére a Műegyetemi Könyvtár 1970-ben osztályonként, a munkafolyamatok kataszterszerű művelet-elemekre bontásával elemző munkaleírást készített. A tevékenységek értelmezésének megkönnyítésére a tanulmányok egy része, szám szerint tíz — ezeket közli az említett könyvtári híradó — számba vette az élő munkát befolyásoló tényezőket is (állománygyarapításra fordítható összeg, létszám, béralap, eszközök, kapcsolatok a külső osztályokkal, tanszékekkel stb.).

Az összeállítók tehát — több-kevesebb sikerrel — éppen arra vállalkoztak, ami a szervezési intézkedések előkészítésében a legproblematikusabb, s aminek megoldása érdekében a könyvtárakban eddig vajmi kevés történt. A vizsgálat eredményeként éppen ezért az összeállítóknak egységes szemléletű helyzetfelmérést kellett volna produkálniuk. A felmérésben azonban nem érvényesült egységes szemlélet. Az ok nem más, mint a munka céljának tisztázatlansága. Ez kiderül a szerkesztő bizottság bevezetőjéből, amely célként váltakozva említi az alapozást a definíciótlan „nagyüzemi munkamódszerek”, a gépesítés bevezetésének előkészítéséhez, illetve a különféle könyvtári munkák normázhatóságának megállapításához.

Egységes szemléletű tanulmány helyett így nem is születhetett más, mint egy-azon folyóiratban egymás mellé helyezett írások gyűjteménye, amelyek még formailag is eltérő tárgyúak, (néhol munka- és időelemzés, másutt a munka normázhatóságára irányuló vizsgálatok, ismét másutt egyszerűen valamely osztály normatívái alkotják a címet).

Ezek után nem meglepő, hogy az elemzések mélysége rendkívül egyenetlen; a számszimbólumokkal jelölt, rendezett tevékenységkatasztertől kezdve az általános műveleti leírásokig képviselve van a színvonal teljes skálája. (Más kérdés az, hogy — a módszertani osztály kivételével — időelemzést tulajdonképpen egyetlen osztály sem végzett. A színvonalasabb tanulmányok elemzés útján megszerezték a tevékenységet, majd közölték a tapasztalati normákat.) Tény, hogy a műszaki normakészítés feltételei a könyvtárakban ma még nincsenek meg, a munka mégis körültekintőbb szellemi előkészítést érdemelt volna.

A gyengeségek azonban nem csorbítják a könyvtár érdemét, végül is ilyen méretű és igényű vállalkozásra a magyar könyvtárügyben még nem volt példa. Ezen túl pedig a tanulmányok egy része (feldolgozó osztály, folyóiratosztály, leltározó csoport, módszertani osztály) jól szolgálhatja a tudományos könyvtárigazgatás megalapozását.

Cholnoky Győző

Látogatás finn könyvtárakban

Júliusban érkezünk Finnországba — könyvtárak uborkaszekozonja idején. Magunkkal vittük az új finn közművelődési könyvtári törvény szövegét, némi tapasztalat reményében, de látványos és meggyőző eredményekre nem számítottunk a könyvtári törvény és gyakorlat szembesítésében, hiszen egy egész intézményhálózat működési elveit megítélni csak alapos elemzés nyomán lehet.

Első meglepetésünk az volt, hogy *nem találtunk üres könyvtárat* sehol, bármelyik városban jártunk. Helsinki városi könyvtárában szombat délben az épület minden emeletén találtunk olvasókat; Turkuban este félhétkor, zárás előtt még sokan érkeztek; Rovaniemiben, a sarkkörti város regionális könyvtárában déli egy óraker nyitnak, de már tíz perccel előbb nagy csapat gyerek és felnőtt várakozott.

Végül mindaz, amit egy hónap alatt láttunk-hallottunk (miközben egész hosszában bejártuk Finnországot), s amit makacs kérdezősködéssel megtudtunk, meggyőzővé tett számunkra két dolgot. Azt, hogy a közművelődési könyvtári törvényt átgondoltan, biztos alapokon alkották meg, s gyakorlati *megvalósításának minden kérdését jogilag is alaposan kimunkálták*. A másik tanulság, hogy ez a törvény a társadalmi haladás irányának fölismeréséről tanúskodik, annak megérzéséről, hogy a jövő a nagyobb tudásé és az önművelésé, s hogy a művelődés társadalmi-termelési érdek. Erre épül a könyvtári törvény: elveinek gyakorlati érvényességét különféle könyvtárakban járva tapasztalhattuk.

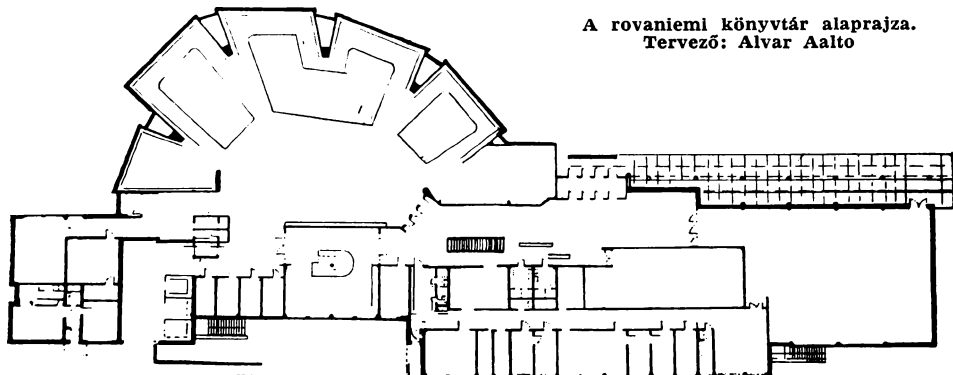
A törvény valamennyi *község és város jogaként (és nem kötelességeként)* jelöli meg a könyvtárügy saját területén való megszervezését. Ugyanakkor állami támogatást ajánl föl a könyvtárak építésé-

hez és működtetéséhez, mégpedig a település nagyságával fordított arányban (városok, mezővárosok tényleges kiadásaiik harmadát, községek pedig kétharmadát kaphatják állami támogatásként). Ezen felül külön támogatást kapnak a regionális (táj-) könyvtárak és a gyéren lakott vagy rosszabb anyagi helyzetű területek községei. A *központi alapokból* biztosított megfelelő *építési és működési támogatás az egységes, egyenletesen magas színvonalon folyó könyvtári munka egyik legfontosabb alapfeltételét teremti meg*. A demokratikusan szervezett, decentralizált közigazgatás és gazdaság-szervezés mellett tehát az oktatás- és művelődésügyben egységes, központi irányítás valósul meg, mivel a művelődési intézmények megfelelő működése — tehát az egész lakosság érdeke — csak így biztosítható.

A törvény a továbbiakban részletesen meghatározza a tényleges kiadásoknak elfogadott költségvetési tételek sorát, majd pedig az államsegély nyújtásának feltételeit sorolja föl, rendkívül szabatosan és logikusan. E feltételekre, követelményekre épül a *szakfelügyelet* munkája, amely ily módon képes hatékonyan szolgálni a folyamatos, magasszínvonalú könyvtári ellátást előíró törvény gyakorlati érvényesülését, hiszen már a törvényen belül megteremtette az állami szakfelügyelet és az állami támogatás szoros összefüggését. A végrehajtási utasítás rendelet formájában jelent meg: így a törvény nem óhaj és papír, hanem garanciákat tartalmazó jogszabály.

Könyvtárépítéshez és tatarozáshoz ugyancsak kapnak állami támogatást a könyvtárak — a népiszkolákhoz hasonló módon (10—40%): a segélynyújtás azonban nagyobb beruházásnál, 1 millió márkán felül a Közoktatásügyi Minisztér-

A rovanielemi könyvtár alaprajza.
Tervező: Alvar Aalto

A rovaniemi könyvtár nagy olvasószolgálati tere

rium jóváhagyásától függ. Az engedélyt az építési terv tanulmányozása alapján adja meg a Minisztérium — így az építési normáknak is érvényt szereznek.

A törvény 1961-ben jelent meg, s 1962 áprilisában lépett érvénybe. Hatálybalépése és az erőteljes urbanizáció együttes hatásaként néhányszáz vidéki kölcsönzőhelyet megszüntettek, s párhuzamosan, 1961 óta mozgó könyvtárakat, *könyvtár-autóbuszokat* („kirjastoauto”) működtetnek a ritkábban lakott településrészek ellátására. A különféle típusú könyvtári autóbuszok kétezer, három-ezer, illetve négyezeröttszáz kötetet visznek, s általában meghatározott számú kölcsönzőhelyen meghatározott, azonos időpontokban heti néhány alkalommal két-két órát állnak. Állományukat gyakran cserélik, frissítik, s nyilván ennek is köszönhető, hogy a legnagyobb városokban, Helsinkiben, Tamperében és Turukuban is igen hatékonyan és eredményesen működnek — a könyvtár előtt álló kék-fémhár jármű Turukuban épp az Idegenforgalmi Hivatal közelében szolgál eleven reklámul s jellemző színfoltként. A Helsinkii városi könyvtárhálózat teljes forgalmának 12,9%-át a mozgó könyvtárak bonyolították le 1969-ben. Ezek a mozgó könyvtárak jelentik nagyságrendben és igényszintek szerint is az ellátás alapfokát. Erre épül a hálózat (város, te-

rület) fiókjainak munkája, s valamennyit a hálózat központi könyvtára iránnyítja. Meglehetősen kiegyenlített munka folyik a különböző városok hálózataiban, s ez a törvénynek is köszönhető. Jellemző példaként érdemes *Helsinkii hálózatának* működési adatait részletesebben ismertetni. (Helsinki és más finn városok esetében nem a Budapest-vidék párhuzamra kell gondolni: a finn viszonyokra épp az általános, szélsőségektől mentes, magasfokú civilizáció jellemző).

Helsinki lakossága 525 ezer volt 1970. január elsején. Városi könyvtárhálózatában a központ mellett 24 fiók és 35 mozgókönyvtári állomás működik: összesen tehát 60 ellátó hely (Budapesten is 2 milliós városban a közművelődési könyvtárak, fiókok és kölcsönzők száma összesen 114 volt 1969-ben). Az 1 milliós kötet fölötti teljes állománynak 29%-a a központi könyvtárban, 8%-a a mozgókönyvtárakban, a többi a fiókokban van. Az évi kölcsönzések száma 3,7 millió, ennek 86%-a finn, 11%-a skandináv, 3%-a idegen nyelvű könyvek forgalmából adódik. Érdemes azonban megfigyelni az összesített forgalmi adatok belső arányait. A központi könyvtár forgalma a teljes forgalom 20,4%-át adja (az állomány 29%-a a főkönyvtaré), a mozgókönyvtárak pedig a kölcsönzések 12,9 %-át bonyolítják le (az állomány 8

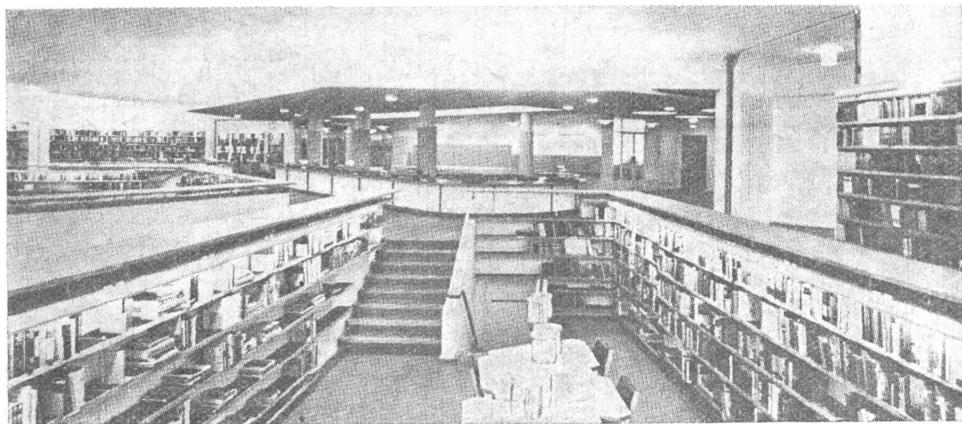
%-ával). A központi könyvtár forgalmának csak 71,7%-a finn könyv, 21,7%-a skandináv, 6,6%-a pedig idegen nyelvű könyv, vagyis itt az átlagnál jóval nagyobb az idegen nyelvű irodalom iránti igény, míg a mozgókönyvtárakban jóval kisebb: 88,7% finn, 9,4% skandináv, s csak 1,9% idegen nyelvű. Hasonlóképpen fordított arányban tér el az átlagtól a szépirodalom és szakirodalom forgalma, illetve a gyermek és felnőtt olvasók aránya is: a központi könyvtárban a felnőtt olvasók aránya 96%, a mozgókönyvtárakban 43,3%. Tehát a hálózat részei nagyságrend és igényszintek szerint is szervesen épülnek egymásra. Az összes beiratkozott olvasók száma 1969-ben 127 000 volt, a város lakosságának csaknem negyede. 1965-ben 96 000 volt az olvasók száma, azóta évenként egyenletesen növekszik.

Összehasonlítással érdemes megnézni Budapest közművelődési könyvtári ellátásának adatait az azonos időszakban: a 114 könyvtár, fiók és kölcsönzőhely együttes állománya 1 855 824 könyvtári egység volt 1969-ben, az évi forgalom 5 653 836, az olvasók száma pedig 167 739. Tehát Helsinkiben 2 könyv, 7,5 kölcsönzés esik egy lakosra és a lakosság 25 %-a könyvtári olvasó; Budapesten 0,9 kötet, 2,3 kölcsönzés és 8%-os olvasói arány az szomorú valóság. S ha folytatnánk az összehasonlítást, a könyvtárakból arányosan kétszerannyi van Helsinkiben, mint Budapesten, az alapterületről és a technikai lehetőségekről nem is beszélve. Természetesen mindkét fővárosban jelentős tudományos és szakkönyvtárak működnek, de a finn fővárosban előnyösebb működési feltételekkel. Mindez nyilvánvalóan arra utal, hogy a könyvtárak adottságai és forgalma között egyenes arány van: a budapesti könyvtárosok minden erőfeszítése elle-

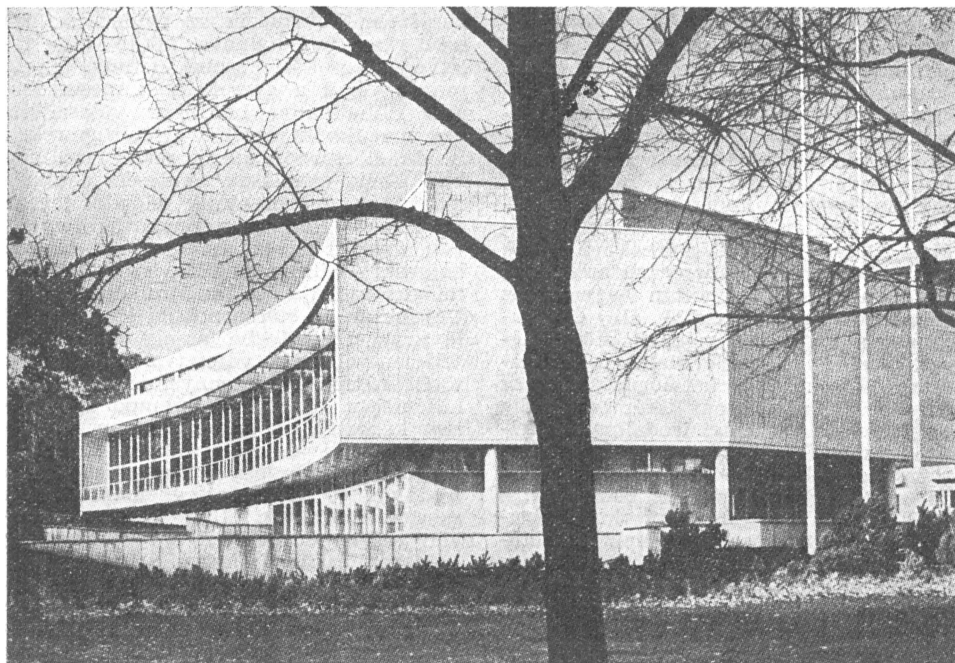
nére sem következnek be lényeges változások a főváros könyvtárügyében az alapföltételek nagy mértékű megjavítása nélkül.

A Helsinki központi könyvtárban gépesített kölcsönző működik a földszinten (fotós eljárással): a hangszűrés és a tájékoztatás és a katalógusoké. A betűrendes és a szakkatalógus mellett időről időre füzetkatalógusok készülnek az idegen nyelvű irodalomról, nyelvenkénti csoportosításban. A fiókkönyvtárak közül a legújabb, Töölö városrész könyvtára 1970-ben készült el. Nagyság szerint a második a fiókok között (a Kallio-könyvtárban 117 ezer kötet van). Állománya 53 000 kötet volt az új épület megnyitása előtt, jelenlegi alapterülete 2500 m². (A jelenlegi legnagyobb Szabó Ervin kerületi könyvtár, a József Attila telepi könyvtár alapterülete ennek egyötöde.) Kézikönyvtárban és tanulósobáiban 80 olvasói hely van, gyermekrésztlegében pedig bábszínház. Rendeznek benne kiállításokat, koncerteket és különféle előadásokat is. A zenei részleg lemezállománya 2810, 35 fülhallgató működhet egyidejűleg a hét részre tagolt olvasói térben, 8 lemezjátszó és 2 magnetofon segítségével. A megfelelő adottságok, lehetőségek birtokában természetesen és magától értetődően elégíti ki a könyvtár minden olyan igényt, amely olvasói részéről a dokumentumok használata kapcsán fölmerül. A hálózat olvasótermeit 1969-ben 710 000 olvasó használta: legtöbben januárban (27 000), azután lassú, egyenletes csökkenés következik júniusig (15 000), júliustól újra lassú emelkedés decemberig, amikor is karácsonyi hangulat uralkodik és az olvasótermek látogatóinak száma a nyári hónapokéhoz hasonló. Tehát az olvasótermek kihasználtsága is eléggé egyenletes.

A Helsinki közművelődési könyvtári

Helybenolvasásra szolgáló rész gyermekek számára a rovaniemi könyvtárban

A Töölö városrész könyvtára Helsinkiben

hálózat összes kiadása 1969-ben 7 346 874 márka volt, vagyis a város könyvtári kiadása lakosonként csaknem 14 márka! (1 Mk = kb. 7,5 Ft.) A teljes összeg 25 %-a állami támogatás, a többi a város adja. A kiadások 61,6%-a személyi jellegű, 19,4%-a beszerzés (ebből újságon, folyóiraton, lemezen, mikrofilmen kívül 82 677 kötet könyvet vásároltak és fedezték a kötési költségeket). A költségvetés további 16,6%-a a könyvtárak bérleti díjaira, 2,4%-a pedig szállítási költségekre szolgál. A teljes létszám a hálózatban 1969-ben 206 fő volt, ebből a szakképzett könyvtárosok száma 108.

Hasonló a helyzet — természetesen a lakosság arányában — a többi mintegy ötven finn városban és 520 községben. *Minden településen van könyvtár, az összes kölcsönzőhelyek száma kb. 3000 (1400 lakosra esik egy).* 1969-ben az aktív kölcsönzők számát 1,2 millióra becsülték, s ez a lakosság negyedét jelenti. A közművelődési könyvtárak teljes állománya 11,3 millió kötet, az évi kölcsönzések száma 29,5 millió. Tehát a Helsinkiben tapasztalt arányok lényegében megegyeznek az országos összesítés arányaival — s ez mindenképp az *egyenletesen magas ellátási színvonalra* utal.

(1969 magyarországi közművelődési könyvtári adatai szerint 1 582 413 volt a tanácsai közművelődési könyvtári olva-

sók száma, a lakosságnak mintegy 16 %-a; e könyvtárak állománya 16 830 891 egység, forgalmuk pedig 43 189 016. Szerencsére a budapestinél jobb arány ez, a finn könyvtárügytől azonban nagyság és a színvonal egyenletessége tekintetében is elmarad.)

A könyvtári munka további erőssége az új könyvtári törvény hatálybalépése óta a *regionális, illetve tájkönyvtárak szervezése*. Jelenleg hét regionális könyvtár működik: az első 1962-ben alakult Joensuu-ban (Észak-Karélia), s a tervek szerint idővel a 11 finn tartomány mindegyikében működik majd regionális könyvtár, amelynek területi illetősége és felelőssége van, s munkáját külön állami támogatás erősíti.

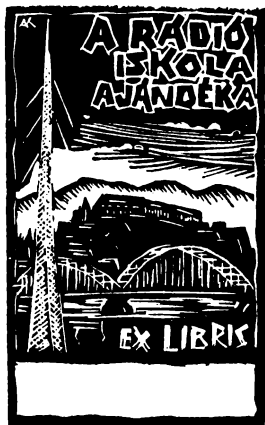
A tájkönyvtárak között jellegzetes a Rovaniemiben működő *Lappföldi Tájkönyvtár*. A város épp a sarkkörön fekszik, fontos közlekedési gócpont: itt kezdődik a Jeges-tengeri műút, a Lappföld „ütőere”, amelyen az északra tartó áru- és személyforgalom legnagyobb része lebonyolódik. Ezen az úton kívül csak repülőjáratok vannak, vasút már nem megy innen észak felé. Rovaniemi nemcsak földrajzilag, hanem gazdaságilag is, iparával valóban a Lappföld kapuja, ahogyan nevezik. 28 000 főnyi lakossága vadonatúj városban él: 1944-ben a németek földig rombolták a várost, min-

den épületét azóta emelték. A könyvtár a város közepén, a tranzit-út, a vasúti pályaudvar és az északi autóbúsjárat végállomása közelében épült. 3000 m² alapterületű épülete egyben a város *kulturális életének centruma* is. *Alvar Aalto*, a híres finn építész tervezte, rendkívül eredeti módon és a funkcionális követelményeket mindig szem előtt tartva. A könyvtár legnagyobb olvasószolgálati helyisége az előcsarnokból nyílik és voltaképpen *legyezőszerűen szétágazó*, félkörben lazán, tagoltan egymáshoz csatlakozó teremrészekből áll. Centrumában, a legyező „nyeléhez” közel helyezték el az ellipszis alakú referenzasztalt (közelében a katalógusokkal), az innen szétágazó öt nagy teremben pedig a gyermek- és ifjúsági irodalmat, a felnőtt részleget és a kézikönyvtárat, illetve kutatórészleget. A kutatórészlegen kívül minden rész hasonló beosztású: a falak mentén körbefutó polcokon helyezik el a kölcsönzési állományt (betűrendben a szépirodalmat, szakrendben a szakirodalmat), s minden részhez külön kézikönyvtár csatlakozik rendkívül eredeti megoldással. A terem közepén körbefutó korlát vesz körül egy süllyesztett, lépcsőn elérhető, kényelmes olvasóhelyekkel ellátott olvasói teret, ahol a süllyesztéssel nyert újabb falfelület mentén sorakozik a kézikönyvtár anyaga. Így tehát a kölcsönzési és a prézens anyag nincs elválasztva egymástól, s tág lehetősége adódik az otthoni olvasmányok kiválasztása közbeni lapozgatásnak, olvasásnak, böngészésnek. A könyvtár többi része ebből a nagy térből és az előcsarnokból is megközelíthető. A legközpontibb helyen nagy újság- és folyóiratolvasó van, azután négy kisebb ol-

vasószoba következik az épület csendesebb része felé haladva, majd klub-, illetve olvasóköri szoba (study circle room), végül a gyerekeknek meseszoba, ahol fülhallgatón bármikor választhatnak maguknak mesét a kisebb gyerekek is. Az előcsarnok másik részén nyílik a kiállítások, előadások rendezésére alkalmas nagy, reprezentatív előadó terem, egy másik teremben madárgyűjtemény van, s végül kávézó és egy hátsó folyosó bejárata — innen nyílik a szolgálati katalógus szobája és az irodahelyiségek. Ugyancsak az előcsarnokból lépcső vezet le a zenei részlegbe, amely ily módon teljesen el van választva a könyvtár többi részétől, s mennyezetét és falait különleges akusztikai szempontok szerint képezték ki. Állományában hanglemez, nyelvi és szépirodalmi lemezek, magnetofonszalagok, diapozitív, zenei irodalom és kották szerepelnek. Ezen a szinten helyezték el az intézmény ásványgyűjteményét is. A lapp-gyűjtemény igen sokrétű: a finnországi, svédországi, norvégiai és Kola-félszigeti lappok irodalmán kívül újságkivágásokat, ismertetőket és prospektusokat, hangszalagokat és mikrofilmet is gyűjtöttek és gyűjtöttek.

A *közművelődési könyvtári törvény* legfőbb vonásaiban *beváltotta a hozzá fűzött reményeket*: nem terjed ki a tudományos és szakkönyvtárak működésére, de a közművelődési hálózat egységes és magas színvonalú munkáját céltudatosan és eredményesen alapozta meg. A törvény mostanában megjelenő kiegészítése az 1961-es rendelkezések hatályát kibővíti, amennyiben minden közművelődési funkciót betöltő könyvtárat a rendelet hatályába sorol és az illetékes területi hálózathoz csatol. Így nagy fejlődés várható a *kórházak*, különféle szociális intézmények, sőt a börtönök könyvtári ellátásában is.

A mintegy négyszáz finnországi tudományos és szakkönyvtárról az idén jelenik meg új útmutató. Fejlesztésükre vonatkozóan sok elképzelés született az elmúlt években és számos közlemény foglalkozik a témával. Fontos problémáról van szó, hiszen igen nagy intézmények vannak közöttük (kötetszámban legnagyobb a Helsinkii Egyetemi — nemzeti — Könyvtár egymillió fölül állományával, alapterület szerint pedig a Turku Egyetemi Könyvtár 7200 m²-rel!). Általában megegyeznek a vélemények abban, hogy a tudományos és szakkönyvtárak ügye lényeges rendezésre szorul: munkájuk segítésére, szervezésére, összehangolására kormánytestület hivatott.

Andruskó Károly ex librise

Farkas Lászlóné

Gyermekkönyvtár a lakótelepen

Úgy látszik, jó kezekbe tették le az olvasás ügyét a budapesti József Attila lakótelepen. Két könyvtára van, és mindkettő „kiváló” minősítést nyert a jubileumi seregszemlén. A *fiatalok könyvtárával*, a 48-as Szabó Ervin Könyvtárral már megismerkedtünk. Vele egy fedél alatt, közös épületben működik a fővárosi hálózat 15. sz. gyermekkönyvtára. A könyvtáros látogató, aki átélte a hőskor, a könyvtáralapítás és a szűk helyiség toldozgatásának-foldozgatásának gondjait, némi irigységgel gondol arra, hogy ilyen szép, jól ellátott könyvtárban nem „nagy dolog” eredményeket felmutatni, hisz a könyvtár tágas, 125 m² alapterületű, elrendezése korszerű, padlótól a mennyezetig érő ablakain árad be a fény... Pedig itt sem volt gond nélküli a kezdés.

— *Hat nappal a megnyitás után már nyolcszáz olvasónk volt* — mondja *Rostás Jenőné* könyvtárvezető, aki az indulástól, 1965-től irányítja a munkát. — Nyolcszáz gyerek fölünk várta a megváltást az unalomtól, a játszótéri lélekaszaló ténfergéstől. Itt még az utcák sem kínálnak percenként változó látnivalókat (amik ugyan nem mindig valók a gyermeki szemek elé). S a gyereksapatok nem fogytak a második héten sem. Már ezernél több olvasónk volt. S mindössze 4 ezer könyvünk. Nekünk ez volt a hőskor — emlékezik.

A könyvtár ma is az egyetlen intézmény a telepen, ahová a gyermekek szórakozni járhatnak. Így van ez a legtöbb új lakótelepen: sok a gyerek, még a bölcsődék, óvodák, iskolák is szűkek, s alig van művelődési otthon, könyvtár. Törvényszerű tehát, hogy ahol megjelenik a könyvtár s működési feltételei elfogadhatóak, ott tömegesen vonzza a fiatalságot. Hát még ha helyiségeit és szolgáltatásait valóban vonzóvá is teszi!

Az unalom egyik s éppen legjobb ellenszere az olvasás. De a gyermekek ezt nem tudják maguktól. Hogy rájöjjenek, lelkes segítőtársakra talált a könyvtár a lakótelep négy általános iskolájának *pedagógusaiban*: a nevelők örültek, hogy a telep gyermekkönyvtárral gazdagodott, képes mindazt nyújtani a gyermeknek, amit az iskolai könyvtárak ma még nem tudnak. Mert nincs helyiségük, kevés a könyvük, s az is csak kötelező olvasmány...

Elhozták hát, és azóta minden évben elhozzák a 3. osztályosokat, ismerkedjenek meg a könyvtárral.

— Ez nekünk a nagy lehetőség, amit nem szabad elszalasztani — mondja *Rostás Jenőné*. — Együtt van több tucat gyerek, aki életében most lát először belülről könyvtárt. Helyes volna csak a „szolgáltatásokról” beszélni nekik? Kell valami, ami élménnyé varázsolja az itt töltött órákat. Amire visszaemlékeznek majd. Ez a valami harmadik osztályos gyermekeknek lehet-e más, mint a mese, a játék? Hogy ezek is könyvhöz kapcsolódjanak, az a mi dolgunk. Az eredmény eddig nem is maradt el: a könyvtárlátogatást mindig egy sereg gyermek beiratkozása követte.

Sikerült szoros kapcsolatot teremteniük az iskolákkal egyéb területen is. A könyvtár gyermekfoglalkozásain részt vesznek a napközis csoportok, az úttörőkkel pedig különösen a jubileumok évében lehetett a könyvtárban találkozni: olyan őrsi feladatokat kaptak, amikhez „kutatni” kellett.

Segít a könyvtár a fizikai dolgozók gyermekeinek felkarolásában is. A belőlük verbuválódott irodalmi szakkört könyvvel látja el.

Mindez számokba kivetítve azt eredményezte, hogy ma a telepen lakó 2500 általános iskolásból 1500 a gyermekkönyvtár rendszeres olvasója. Volt idő, amikor 2000-en is jártak hozzájuk, de ez a sokat emlegetett demográfiai hullám éveiben volt. A hullám azóta levonult, de változatlanul tartják az akkori szintet: a telepi iskolásgyermekek 64—66 százaléka olvasójuk.

1970-ben 34 és fél ezer könyv fordult meg a gyermekek kezén, de ebbe nem számolták bele a könyvtárban olvasott könyveket.

*

Mi a jó gyermekkönyvtáros titka?

Rostás Jenőné szerint nincs titok. Egyet kell mindig szem előtt tartani: a gyermekekkel nem szabad lélektelenül foglalkozni. Bár nem is lehet, mert ők úgyszólván kierőszakolják a törődést, a szeretetet. Erre az alábbi példát mondja:

A 10 éves Laci belép a könyvtárba, szája körül bajusz csokoládéból.

— Csokit ettél, Lacikám? — kérdezi tőle.

— Ezt honnan tetszik tudni? — S Laci olyan tisztelettel néz a „mindentudó” könyvtáros nénire, hogy az szinte már zavarba jön. Tehet-e mást, ezek után, minthogy félre téve mindent (fáradtságot, rosszkedvet is), végtelen gondossággal keresi Lacival a másnapi dolgozat-

hoz szükséges „forrásmunkákat”. Mert a gyermek nem csalódhat a könyvtárosban.

Persze, hogy „mindent” tudjanak (könyvtár és könyvtáros), ahhoz nem elég a jó szándék...

A 4 ezres könyvvállományt az elmúlt hat év alatt csaknem 14 ezresre növelték. És sokat mond az a tény, hogy majd minden második könyvük (45 százalék) ismeretterjesztő munka.

De az állomány, miközben növekszik, arányaiiban is változik. Hogy szerkezetében, tartalmában ne következhesse be nem kívánt torzulások, időnként megvallatják. Utoljára 1970-ben folytattak ilyen vizsgálatot, s az eredmény kimutatta, hogy a 14 ezer kötet 3500 féle műből tevődik össze. S még egy sereg fontos kérdésre is választ kaptak: van-e elég kötelező olvasmányuk, a különféle ismeretek irrodalma megtalálható-e a kívánt arányban stb.

A könyvtár elvileg nem mond le a telep egyetlen iskolás korú gyerekeről sem, ezért fontos számára, mit jeleznek az ellátottság mutatói. Ezek szerint 1970-ben minden általános iskolás telep gyerekekre 2,87 kötet gyermek- és ifjúsági szépirodalmi és 2,57 kötet ismeretterjesztő könyv jutott.

A korszerű pedagógiában annyit emlegetett gyermeki kutatómunkát segíti az 1132 kötetes kézikönyvtár. Hogy jól van-e összeállítva, arra az igent a gyermekek mondják ki azzal, hogy nap mint nap használják. A jubileumok évében különösen nagy volt itt a forgalom.

A könyvtárosok — hárman vannak — annak is nagyon örülnek, hogy állandóan nő a folyóiratokat lapozgató gyermekek száma is. 17 periodika jár a könyvtárba, a gyermeklapokon kívül

Bor István ex librise

társadalomtudományi, technikai, természettudományi, művészeti lapok is. Néhányat évfolyamonként bekötve elhelyeznek a kézikönyvtárban is.

1970-ben 42 ezer forintért vásároltak könyvet, illetve ennek egy kis részéből előfizettek a folyóiratokra. Ha ezt az összeget ismét kivetítjük telep szintre, az derül ki, hogy minden iskolás gyermekre 18 Ft értékű könyvvásárlás jut.

A fenntartók közül az FSZEK 35, a IX. ker. Tanács 7 ezer forintot adott 1970-ben állományfejlesztésre, de az utóbbi, s ebben biztosan volt szerepe a könyvtár élvonalba kerülésének, 1971-től már 12 ezer forinttal járul hozzá a terhek viseléséhez.

A 15-ös könyvtárban elv, hogy „korszerű” olvasókat kell nevelni a gyerekekből. Az ilyen gyermekolvasó előbb-utóbb önállóan használja a könyvtár apparátusát. Különös gonddal ügyelnek arra, hogy katalógusaik (betűrendes, tematikus, sorozati, ciklusokat tartalmazó stb.) áttekinthetők, jól kezelhetők legyenek. Van egy saját tervezésű katalógusuk is, amely *történelmi korszakok katalógusa* néven az óskortól napjainkig időrendben tartalmazza a fontos történelmi eseményekkel foglalkozó művek céduláit. Nagy hasznát vették a gyerekek az évfordulók idején.

Megértették az idők szavát a 15-ös gyermekkönyvtárban is: a hét minden napján, szombaton és vasárnap is nyitva tartanak, igaz, vasárnap csak helybenolvasás van, mégpedig 9-től 13 óráig. Aki akar, tanulhat is. A statisztika azt mutatja, hogy az itteni gyerekek szívesen iktatják vasárnap délelőtti programjukba néhány csendes óra eltöltését a barátságos könyvtári környezetben folyóiratok lapozgatásával, vagy egy-egy „izgi” könyv lapjaiba elmerülve.

A gyermekfoglalkozások szervezésében a könyvtárosokat az a felismerés vezeti, hogy gyermekek elé csak színvonalas produkcióval szabad és érdemes kiállni. Inkább kevesebbet, de az olyan legyen, amire szívesen emlékeznek vissza a gyermekek és — eljönnek mások is. A kevesebb rendezvény náluk évi 15-öt jelent, fele-fele arányban a kicsiknek és a felső tagozatosoknak. A harmadik osztályosok például játékos vetélkedőn adtak számot arról, hogy „Ki tud többet a szénről, vasról, alumíniumról”. A negyedikesekkel Vargha Balázs tartott játékos agytornát. A napközisek mesedélutánon vesznek részt. De mindig

az a törekvés, hogy megmozgassák a gyermekek fantáziáját, növeljék aktivitásukat. 1970-ben természetesen a jubileumok kerültek a foglalkozások középpontjába.

*

Könyvtárosnak lenni hivatás, gyermekkönyvtárosnak lenni ezen felül még nagy felelősség is — vallja *Rostás Jenőné*, aki a katedra helyett — magyar—

történelem szakos tanár — választotta ezt a munkakört. De mindjárt hozzá is tette, megéri. Hiszen a gyermekek *minden napra tartogatnak valamit, amitől az ember jó szíjjel megy haza*. És hálások is. Hálájuk jele a feltétlen bizalom, mellyel a gyermekkönyvtárhoz közelednek, apróbb-nagyobb problémáikkal. S kell-e ennél több?

Simay Norbert

Növekvő igények — fejlődő könyvtár

A községi könyvtár jelenlegi épülete mindössze 3 éves, ám *aligha találunk olyan embert Adácson, aki ne fordult volna meg falai között*. Mert igaz, hogy az év végi statisztika csupán a lakosság 26—28%-át regisztrálja olvasóként, azonban ehhez hozzá kell számítanunk azokat is, akik a könyvtár egyéb rendezvényeit látogatják (általában évente 25—30 alkalommal tartanak csoportos foglalkozásokat).

1945 előtt nem volt könyvtára a községnek, s mindössze néhány ember mondhatott magáénak 80—100 kötetes magángyűjteményt. A felszabadulás után a földművelésszövetkezet irodájában, majd az általános iskola egyik helyiségében kapott helyet a járási könyvtár 250—300 kötetes letéti állománya. Többeszi költözködés után, 1968. szeptember

15-én az olvasók birtokba vehették az új, 105 m²-es községi könyvtárat. Bútorzata és felszerelése korszerű, a pótlásról állandóan gondoskodnak. A könyvtár létrehozásában a község lakosságán kívül sokat segített a megyei és a járási könyvtár is.

1970. december 31-én a könyvtár állománya meghaladta a 7300 kötetet, ami azt jelenti, hogy elérték a *lakosonkénti 2 kötetes* ellátottságot. Arányos az irodalom tartalmi megoszlása is, s az utóbbi években erőteljesen fejlesztették a *kézikönyvtárat*, növelték a *periodikák* számát. Adácson is növekszik az igény, s egyre nagyobb szerephez jut a könyvtár információs, tájékoztató funkciója.

A könyvtári olvasók száma 1970. december 31-én 1012 volt, ez a szám a lakosság 27%-a. A 3800 lelkes települé-

sen ez szép eredménynek számít. Az elmúlt évben az olvasók 21 500 kötetet kölcsönöztek, átlagosan egy-egy olvasó 9—13 alkalommal jelent meg a könyvtárban.

Nincs holtidény nyáron sem. A szünidejüket töltő fiatalok s a felnőttek egyaránt látogatják az intézményt, annak különféle rendezvényeit. Nagy sikere volt az ünnepi könyvhét idején tartott író-olvasó találkozónak, melyen *Galambos Lajos, Bor Ambrus és Czine Mihály* volt a vendég. A könyvtáros különös gonddal foglalkozik az olvasók ízlésének fejlesztésével, évről évre összeállítja a különböző olvasócsoportoknak ajánlott irodalom jegyzékét.

A kellemes és hangulatos környezet miatt a könyvtár gyakran színhelye a tömegszervezetek által rendezett vitáesteknek, előadásoknak is. Ezeket az alkalmakat a könyvtáros természetesen felhasználja az olvasótábor növelésére. A könyvtár kisugárzó hatása, *szellemi központ szerepe* érezhető a községben. A tanácsi vezetők, az általános iskola tanárai elmondták, hogy a könyvtár szolgáltatásai nagyban hozzájárultak a tanulók általános és irodalmi műveltségének bővítéséhez, ahhoz, hogy a 8. osztályt végzettek többségét felsőbb iskolákba vették fel. A szaktárgyi vetélkedőkön kiemelkedő tudásról tettek tanúságot a rendszeresen olvasó adácsi diákok, az egyik kislány a magyar irodalom és nyelv témakörben eljutott az *országos döntőig*.

A könyvtáros különös figyelmet szen-

tel a 30—50 év közötti korosztálynak, mivel az olvasótáboron belül az ő arányuk a legkisebb.

Berényi Lajosné könyvtáros 7 éve végzi eredményes munkáját a községben. Az évek során szinte minden olvasónak személyes segítőtje, barátja lett, ismeri hétköznapi gondjait, örömeiket is. Lelkiismeretes tevékenysége jutalmaként 1970. augusztus 20-án a Szocialista kultúráért kitüntetésben részesült, s fél-évvvel később elnyerte a SZOT, a KISZ és a Művelődésügyi Minisztérium által alapított Kiváló könyvtár címet, a velejáró jutalmakkal együtt. A legszebb és legmaradandóbb jutalmat azonban helyben, az ünnepi könyvhét idején kapta, amikor a *község apraja-nagyja személyesen köszönte meg sok évi fáradhatatlan munkáját*.

Az elért eredményekben benne van a *községi tanács* rendszeres és állandóan növekvő gondoskodása is. Fejlesztésre évi 8—10 ezer Ft-ot juttatnak a költségvetésből, s ezt egyéb forrásokból év közben rendszeresen kiegészítik. Támogatást kap a könyvtár a körzeti ÁFÉSZ-től is. A tanácsi vezetés tudja, hogy a jelenlegi eredményeket, a Kiváló könyvtár címet és színvonalat csak rendszeres fejlesztéssel, állandó gondoskodással lehet megtartani. Ez a felelősségérzet a biztosítéka annak, hogy Adács könyvtárügye az elkövetkező években is töretlenül fejlődik, s mindig korszerű szolgáltatást tud nyújtani a növekvő számú olvasótábornak.

Baranyi Imre

Diskay Lenke ex librise

Pótlások a lexikonokhoz

A lexikonok adatainak szinte naponkénti elavulására e lap hasábjain Péter László *Műhelygondok* című cikkében (1967. 7. sz.) hívta föl a figyelmet. A témára való visszatérést mégis indokolja, hogy Pécsy Györgynek a fenti cikkekre reagáló, ugyancsak a Könyvtárosban megjelent írását (*Könyvtárközi összefogást a tájékoztató adatok kiegészítésére!* 1968. 1. sz.) nem követte semmi.

Lehet, hogy némely nagyobb könyvtárban folyik a lexikonok adatainak kiegészítése, frissítése, a kisebbekben azonban aligha, pedig ott is pontos fölvilágosításokat várnak az olvasók.

A szegedi *Somogyi Könyvtárban* naponta végezzük a hírlapok, folyóiratok helyismereti vonatkozású figyelését, cédulázását. Ennek következtében nem okoz gondot az esetleges halálzási adatok kijegyzése. (Csak olyan személyek adatainak változását regisztráljuk, akik valamilyen lexikonban szerepelnek.) Az adatot rögzítő cédulát az olvasószolgálat egyik munkatársa kapja, és ő a kapott adatot bevezeti az olvasótermi kézikönyvtár lexikonjaiba. A szegedi fiókkönyvtárosok tájékoztatására időnként híradónkban is közzétezzük a kiegészítő jegyzéket (vö. *Somogyi-könyvtári Híradó*, 1968. 63—64. l. és 1971. 159—163. l.).

Mivel bizonyára sok könyvtárban hiányoznak a lexikonokból a frissebb adatok, s összegyűjtésükre a Pécsy György által javasolt könyvtárközi összefogás sem jött létre, szerény eszközeinkkel segíteni akarunk a könyvtáraknak e hiányok pótlásában, jól tudván, hogy összeállításunk korántsem teljes. Az itt közölt jegyzék a híradónkban közzétettek javított és kiegészített változata. Pécsy György javaslatának egy részét megfogadva nemcsak a halálzási adatokat közöljük, hanem az időközben Kossuth- illetve művészeti díjat kapottak névsorát is. Figyelmen kívül hagytuk viszont az Állami-díjasokat, mivel az így is bő terjedelem igen-igen megnövekedett volna.

Sajnos, az újságok igen gyakran mellőzik a halálozás napjának pontos megjelölését. Ilyenkor a közlést megelőző nap dátumát adjuk kérdőjellel. A kitüntetések rövidítése után a díj odaítélési évének utolsó két számjegyét közöljük.

Jegyzékünkben feltüntetjük azokat a lexikonokat is, amelyekbe a változásokat bejegyeztük. Nem minden kézikönyvet szerepeltetünk egyenlő súllyal. Tekintetbe vesszük megjelenésének évét, azaz esetleges avultságát, másrészt adatközlési technikáját is. A *Kislexikon* pl. egyáltalán nem veszi fel adatai közé a művészeti díjakat.

Reméljük, hogy összeállításunk — éppen azzal, hogy az adatok egy helyen találhatóak — az *Új Filmlexikon* és az *Új magyar lexikon* kiegészítő kötetének megjelenése után is hasznos lesz a könyvtárak tájékoztató munkájában. A jegyzéket 1971. november 26-ával zártuk.

RÖVIDÍTÉSEK	†	Halálozás
BB		Balázs Béla-díj
EF		Erkel Ferenc-díj
ÉM		Érdemes művész
FKL		Film kislexikon. 1964.
FL		Fotolexikon. 1963.
HKI		A huszadik század külföldi írói. 1968.
JA		József Attila-díj
JM		Jászai Mari-díj
KD		Kossuth-díj
KK		Ki kicsoda? 1969.
KL		Kislexikon. 1968.
KM		Kiváló művész
LF		Liszt Ferenc-díj
MIL		Magyar irodalmi lexikon. 1963—1965.
ML		Művészeti lexikon. 1965—1968.
MM		Munkácsy Mihály-díj
OL		Orvosi lexikon. 1967—1969.
SZKL		Színházi kislexikon. 1969.
SZOT		SZOT-díj
TTL		Természettudományi lexikon. 1964—1968.
ÜML		Új magyar lexikon. 1959—1962.
VL		Világirodalmi lexikon. 1970.
ZL		Zenei lexikon. 1965.

KIEGÉSZÍTÉSEK

- Abrányi Emil †70. 2. 13? ZL
 Ádám Ottó EM 70. KK, SZKL
 Ágárdi Gábor EM 68. FKL
 Ágay Karola LF 68. ZL
 Ajtay Andor KM 68. FKL, KK, ÚML
 Almási Miklós JA 67. MIL
 Alszeghy Zsolt †70. 1. 14. MIL
 Andor Éva LF 69. ZL
 Antal György LF 66. ZL
 Aprily Lajos †67. 8. 7. MIL, ÚML
 Aradi Nóra MM 71. ML
 Armstrong, Louis Daniel †71. 7. 6. KK,
 ÚML, ZL
 Áron Nagy Lajos MM 67. ML
 Ascher Oszkár †65. 10. 25. ÚML
 Asztalos Sándor †70. 5. 25. MIL
 Avar István JM 69. FKL, KK
 Azsajev, Vaszilij Nyikolajevics †68. 4. 27.
 ÚML
 Bacsó Péter BB 68. FKL
 Balázs Árpád SZOT 69. EF 70. ZL
 Báldy Bálint †71. 9. 26. ÚML
 Baló Elemér †70. 4. 26. SZKL
 Balogh István (1924—) MM 67. ML
 Balogh Jenő SZOT 67. ML
 Bán Adalár †60. 9. 24. KL ÚML (helyes-
 bités)
 Bán Frigyes †69. 9. 30. FKL, KK, ÚML
 Banda Ede EM 69. ÚML, ZL
 Bánffy György EM 71. KK, SZKL
 Bara Margit BB 67. FKL
 Bárány Tamás JA 69. MIL
 Baráth Lajos SZOT 70. MIL
 Barbirolli, John †70. 7. 29? KK, ZL
 Barcsay Jenő KM 69. ML, ÚML
 Bárdos Lajos KM 70. KK, ÚML, ZL
 Barlay Zsuzsa LF 67. ZL
 Barsi Dénes †68. 1. 4. MIL
 Barsy Béla †68. 4. 30. FKL, ÚML
 Bársony Jenő †69. 7. 5. OL
 Barta Lajos †64. 10. 17. MIL, ÚML
 Bartha Alfonz LF 67. ZL
 Bartha Dénes EF 69. ÚML, ZL
 Basch Lóránt †66. 3. 30. MIL
 Básti Lajos SZOT 65. FKL, KK, SZKL,
 ÚML
 Békés András EM 70. SZKL
 Beljajev, Pavel Ivanovics †70. 1. 10. KK
 Bende Zsolt LF 66. EM 71. KK, ZL
 Benedek Árpád JM 71. SZKL
 Benedek Marcell †69. 5. 30. MIL, ÚML
 Benjámín László JA 68. MIL, ÚML
 Benkő Gyula KM 68. FKL, ÚML
 Berda József JA 65. † 66. 7. 5. MIL
 Berdál Valéria EM 71. ZL
 Berek Kati SZOT 67. EM 70. FKL, KK,
 SZKL
 Berkesi András SZOT 65. MIL, ÚML
 Bernal, John Desmond †71. 9. 15. KK, KL,
 TTL, ÚML
 Bernáth Aurél KD 70. KK, KL, ML
 Beron Gyula †71. 7. 20. ML
 Bertalan Vilmos MM 70. ML
 Bertha Bulcsú JA 66. JA 71. MIL
 Bessenyei Ferenc KM 70. FKL, KK,
 SZKL, ÚML
 Bihari Sándor JA 66. MIL
 Birkás Lilian EM 67. ZL
 Blaski János MM 68. ML
 Bodrogi Gyula JM 67. FKL
 Bodrossy Félix BB 71. FKL
 Bohuniczky Szeffi †69. 2. 28. MIL
 Bóka László †64. 10. 31. MIL, ÚML
 Bokor László BB 68. FKL
 Boldizsár Iván JA 70. KK, MIL, ÚML
 Bónyi Adorján †67. 1. 31. MIL
 Born, Max †70. 1. 5? KK, TTL, ÚML
 Borsodi Ervin BB 70. FKL
 Borsody, Eduard von †70. 1. 1. FKL
 Borsos Miklós EM 67. ML, ÚML
 Bortnyik Sándor KM 70. KK, ML, ÚML
 Bory István †67. 5. 11. MIL
 Botka Valéria LF 66. ZL
 Bozay Attila EF 68. ZL
 Brisits Frigyes †69. 12. 7. MIL
 Brod, Max †68. 12. 20. ÚML
 Bródy Tamás EM 69. ZL
 Budó Agoston †69. 12. 23. TTL, ÚML
 Buza László †69. 10. 20? ÚML
 Chiovini Ferenc MM 66. ML
 Csáki-Maronyák József SZOT 70. KK,
 ML, ÚML
 Csanádi Imre JA 64. MIL, ÚML
 Csanády János JA 65. MIL
 Csányi László LF 66. ZL
 Csathó Kálmán †64. 2. 5. MIL, ÚML
 Csatkai Endre †70. 3. 12. KK, ML, ÚML
 Cseres Tibor JA 65. MIL, ÚML
 Csernus Mariann JM 70. SZKL
 Csohány Kálmán MM 67. ML

Kovács Gyula ex librise

Csoóri Sándor JA 70. KK, MIL, ÚML
 Csorba Géza KM 71. KK, ML, ÚML
 Csuka Zoltán JA 65. MIL, ÚML
 Csurka István JA 69. MIL
 Csurka Péter †64. 9. 29. MIL
 Czine Mihály SZOT 68. KK, MIL
 Czinke Ferenc SZOT 65. MM 68. ML
 Dallos Sándor †64. 3. 11. MIL
 Darázs Endre †71. 6. 29. MIL, ÚML
 Dargay Attila BB 68. FKL
 Darvas Iván JM 67. ÉM 69. FKL
 Darvas József SZOT 70. KK, MIL, ÚML
 De Gaulle, Charles †70. 11. 9. KK, ÚML
 Deák Sándor KM 70. FKL, KK, SZKL
 Dékány András †67. 5. 31. MIL, ÚML
 Dénes Vera †70. 3. 16. KK, ÚML, ZL
 Déry Gabriella LF 67. ÉM 71. KK, ZL
 Devecseri Gábor †71. 7. 31. KK, KL, MIL,
 ÚML
 Diósy Antal MM 71. ML
 Dobi István †68. 11. 24. ÚML
 Dobozy Imre SZOT 64. MIL, ÚML
 Dobrovits Aladár †70. 4. 4. KK, ML,
 ÚML
 Domján Edit JM 65. FKL
 Dormándi László †67. 11. 26. MIL
 Drda, Jan †70. 11. 28. HKI, KK, KL, ÚML
 Dudich Endre †71. 2. 5. KK, ÚML
 Duray Tibor MM 69. ML, ÚML
 Durkó Zsolt EF 68. ZL
 Eck Imre ÉM 70. KK, ZL
 Eckhardt Sándor †69. 5. 17? MIL, ÚML
 Egyed László †70. 7. 11. KK, ÚML
 Eigel István MM 67. ML
 Eisenhower, Dwight David †69. 3. 28.
 ÚML
 Elekes Pál JM 70. SZKL
 Elekfy Jenő ÉM 68. †68. 4. 21. ML, ÚML
 Engelsz József MM 71. ML
 Erdei Ferenc †71. 5. 11. KK, KL, MIL,
 ÚML
 Erdélyi Miklós ÉM 67. ZL
 Erdey László †70. 2. 22. KK, TTL, ÚML
 Ernyei Sándor MM 67. ML
 Ertsey Péter †71. 10. 3. MIL
 Fábri Zoltán KD 70. FKL, KK, KL, ÚML
 Fábry Zoltán †70. 5. 31. KK, MIL, ÚML
 Faragó András ÉM 69. ZL
 Farkas Aladár ÉM 71. KK, ML, ÚML
 Farkas Ferenc KM 70. FKL, KK, ÚML,
 ZL
 Farkas Sándor †70. 6. 17. ZL
 Farkas Zoltán †69. 3. 29. ML
 Fehér Zsuzsa SZOT 71. ML
 Fehéri Tamás SZOT 64. FKL
 Féja Géza JA 66. MIL
 Fekete Gyula SZOT 64. MIL
 Fekete István †70. 6. 23. MIL, ÚML
 Fenyő Andor Endre †71. 9. 14. KK, ML,
 ÚML
 Ferenczy György ÉM 66. ZL
 Fernandel †71. 2. 24. FKL, KK, KL, ÚML,
 Fettich Nándor †71. 5. 17? ML
 Fitz József †64. 9. 12. MIL, ÚML
 Foky Ottó BB 70. FKL
 Fónay Márta ÉM 70. FKL, SZKL, ÚML

Joó Margit ex libris

Fónyi Géza KM 69. KD 70. †71. 7. 26?
 KK, ML, ÚML
 Forbáth Imre †67. 5. 16. MIL, ÚML
 Forbáth Sándor †64. 1. 1. MIL
 Forgács László †70. 1. 5? MIL
 Forgács Ottó BB 66. FKL
 Forgács Tibor JM 71. SZKL
 Forster, Edward Morgan †70. 6. 7. HKI
 Foujita, Tsugouharu †68. 1. 29. ML
 Földeák János JA 70. KK, MIL
 Földessy Gyula †64. 12. 17. MIL, ÚML
 Frank Frigyes ÉM 69. ML
 Fülöp Viktor KM 71. KK, ÚML
 Fülöp Zsigmond JM 71. FKL, SZKL
 Füst Milán †67. 7. 26. MIL, ÚML
 Gaál István BB 69. FKL
 Gábor Jenő †68. 9. 3? ML
 Gábor Miklós KM 67. FKL, ÚML
 Gábor Pál SZOT 70. FKL
 Gacs Gábor MM 66. ML
 Gádor István KM 67. ML, ÚML
 Galgóczi Erzsébet JA 69. SZOT 70. KK,
 MIL
 Gáll István JA 67. SZOT 69. MIL
 Gara László †66. 5. 9. MIL
 Garas Dezső JM 65. FKL
 Garland, Judy †69. 6. ? FKL
 Gellért Lajos †63. 1. 28. MIL, ÚML
 Gellért Oszkár †67. 12. 16. MIL, ÚML
 Genthon István †69. 5. 30. MIL, ML, ÚML
 Gera Éva SZOT 65. ML
 Gereblyés László JA 67. †68. 10. 18. MIL,
 ÚML
 Gergely Sándor †66. 6. 14. MIL, ÚML
 Gerő János JA 71. MIL
 Gertler Viktor †69. 7. 7. FKL, ÚML
 Gerzson Pál MM 69. ML

Gink Károly BB 70. FL
 Goda Gábor KD 66. JA 71. KK, MIL, ÚML
 Gombás Pál †71. 5. 17. KK, KL, TTL, ÚML
 Gorka Géza †71. 9. 27? KK, ML, ÚML
 Göllner Miklós MM 68. ML
 Gömöri Jenő Tamás †67. 12. 13. MIL
 Göndör Ferenc †55. (helyesbítés) MIL
 Görbe János †68. 9. 6. FKL
 Gropius, Walter †69. 7. 5. ML, ÚML
 Gross Arnold MM 67. ML
 Gulyás György ÉM 70. KK, ZL
 Gyallay Pap Domokos †70. 4. 11. MIL
 Gyejnyeka, Alekszandr Alekszandrovics †69. 6. 12. ML, ÚML
 Gyetvai János †67. 5. 14. MIL
 György István BB 68. SZOT 69. FKL
 Gyóry Dezső JA 70. KK, MIL, ÚML
 Gyulai Gaál János EF 67. ZL
 Gyurkó László JA 68. MIL
 Haász Árpád †67. 4. 1? ÚML
 Hahn Ottó †68. 7. 28. TTL, ÚML
 Hajdú Henrik †69. 6. 2? MIL, ÚML
 Hajnal Anna JA 66. MIL, ÚML
 Hajnal Gábor JA 70. MIL
 Halász Judit JM 71. FKL, SZKL
 Halmágyi István MM 70. ML
 Hámos György JA 70. MIL, ÚML
 Hamvas András †70. 4. 3. KK
 Hamvas H. Sándor †67. 11. 4. MIL, ÚML
 Haraszthy Lajos †59. 3. 16. (helyesbítés) MIL
 Harrer Ferenc †69. 11. 21. KK, ÚML
 Hárs László JA 71. MIL
 Harsányi Rezső †71. 7. 19. SZKL
 Hartai Ferenc †70. 5. 5? ZL
 Harvey, Lilian †68. 7. 27. FKL
 Haumann Péter JM 70. SZKL
 Házy Erzsébet ÉM 68. KD 70. KK, ZL
 Heartfield, John †68. 4. 26. FL
 Hegedüs István MM 67. ML
 Hegedüs Nándor †69. 11. 19. MIL
 Hegyi Barnabás KM 66. FKL, ÚML

Herskó János ÉM 70. FKL, KK
 Hevesi Gyula †70. 2. 26. KK, ÚML
 Hincz Gyula KM 68. ML, ÚML
 Holló László KM 71. KK, ML
 Hollós Korvin Lajos †71. 3. 27. MIL, ÚML
 Homm Pál ÉM 70. SZKL
 Horváth Ferenc KM 70. KK, SZKL
 Horváth János, id. †61. 3. 9. ÚML
 Horváth János, ifj. †66. 8. 30. MIL, ÚML
 Horváth Teri SZOT 68. ÉM 69. FKL, SZKL, ÚML
 Horváth Zoltán †67. 11. 15. MIL
 Ho-Si-Minh †69. 9. 3. KK, ÚML
 Hrubin, Frantisek †71. 3. 2? HKI, KK
 Hruscsov, Nyikita Szergejevics †71. 9. 11. KK, ÚML
 Hubay Miklós JA 65. MIL, ÚML
 Huszti Péter JM 71. SZKL
 Iglódi István JM 70. SZKL
 Illés György KM 67. FKL, UML
 Illés Gyula MM 67. ML
 Illés László JA 65. MIL
 Illyés Gyula KD 70. KK, KL, MIL, ÚML
 Incze Jenő †69. 5. 4. ÚML
 Irmédi-Molnár László †71. 8. 22. ÚML
 Istók János KM 70. KK, ML, ÚML
 Jámbor László KM 70. KK, ÚML, ZL
 Jancsó Adrienne ÉM 71. SZKL
 Jancsó Elemér †71. 11. 12. MIL
 Jancsó Miklós BB 66. ÉM 70. FKL, KK
 Jankovich Ferenc †71. 3. 9. KK, MIL, ÚML
 Jánoky Sándor ÉM 70. SZKL
 Jánosa Lajos JM 70. SZKL
 Jaspers, Karl †69. 2. 26. ÚML
 Jékely Zoltán JA 70. MIL, ÚML
 Jenei Jenő †71. 6. 10? FKL, KK
 Jeney Zoltán ÉM 66. ZL
 Juhász Géza †68. 7. 13. MIL, ÚML
 Juris Ibolya SZOT 65. ML
 Justus Pál †65. 12. 29. MIL

(Folytatjuk)

Összeállította: Gyuris György — Marti Gizella

BÁN ALADÁR FINNUGOR nyelvész és műfordító születésének centenáriumát ünnepelte Várpalotán a Magyar Néprajzi Társaság és a bányászváros közönsége. A kétnapos néprajzi tanácskozás előadói (Földes László, Gulya János, Kodolányi János, Ortutay Gyula, Voigt Vilmos) és az azt követő irodalmi est szereplői méltatták Bán Aladár úttörő tevékenységét, mellyel elsőnek tette közzé hazánkban rokonnépeink irodalmát, úgy is mint műfordító és úgy is mint szervező, aki a finnugor kongresszusok életrehívásával a személyes ismerkedés és a közös kutatás lehetőségeit megteremtette. Bán Aladár eredményekben gazdag élete és személye a háború után éppúgy feledésbe merült, mint az ügy, melyet munkálkodásával szolgált. Amint a finnugor kapcsolatok ápolása háttérbe szorult, őt is holtak vélték: az Új magyar lexikon és a Kislexikon egyaránt halálhírét költötte 1945-ös dátummal. Túlélte „saját halálát”: 1960. IX. 24-én hunyt el, utolsó percéig tartó munkálkodás után. A tragikusan mellőzött magyar tudós emlékének ápolására a várpalotai városi könyvtár vezetője, Bán Aladár irodalmi hagyatékának őrzője, Kőnczöl Imre hívta föl a figyelmet, a könyvtár dolgozói pedig oroszánrészt vállaltak a helytörténeti szempontból is fontos ünnepségsorozat rendezésében. (B.)

Üzemi KISZ-szervezetek az olvasásért

Amikor lapunknak ez a száma megjelenik, éppen tanácskozik a KISZ VIII. kongresszusa, így csak remélhetjük, hogy ifjúsági mozgalmunk parlamentjén megfelelő súllyal szerepel a fiatalok olvasásra nevelésének ügye, aminek szerteágazó kérdéscsoportját az „olvasó ifjúságért” elnevezéssel szoktuk összefoglalóan említeni. Az alkalom azonban arra ösztönöz, hogy — felmérések helyett — bemutassunk két üzemi KISZ-szervezetet, amely jó eredménnyel munkálkodik azon, hogy a gondjára bízott fiatalok közül minél többen ismerkedjenek meg az olvasás örömeivel.

Járőverseny előtt a könyvtárba

A százéves Óbudai Hajógyár csaknem két és fél ezer dolgozójának egyharmada még innen van a harmincadik életévén.

Képviselve vannak-e ilyen arányban az üzem szakszervezeti könyvtárának olvasótáborában?

A választ megadja a könyvtár 1970. évi statisztikája. Eszerint az év folyamán beiratkozott 863 olvasó 40 százeleka, azaz 348 a fiatalok sorából került ki, s mivel a 30 év alatti dolgozók száma ebben az évben megközelítette a 750-et, megállapíthatjuk, hogy 1970-ben csaknem minden második hajógyári fiatal könyvtári tag volt.

Mit kínál a fiataloknak a könyvtár?

16 ezer könyvet, 37 féle folyóiratot és sok érdekes rendezvényt. (Ez utóbbiakat éppen a KISZ-szel közösen szervezi, mint arról mindjárt szó lesz.) Könyvek beszerzésére 30 ezer, folyóíratra 4 ezer forintot költenek évente, s ez az összeg elegendő a két és fél ezer dolgozó ellátására. Sajnos, a könyvtár adós marad a vonzó könyvtári környezettel, pedig ezt egy mai nagyüzemtől joggal el lehet várni. Szűk, régen kinőtt helyiségében épp hogy megoldható valahogy a szabadpolcos elhelyezés, de már helybenolvasásra csak két kis asztalt lehetett beszorítani. Mindezzel a könyvtárosok is tisztában vannak; Zádor Vilmosné könyvtárvezető és munkatársa elkészítette a fejlesztés tervét: ebben 102 négyzetméter alapterületű könyvtárhelyiséget szánna a könyvtárnak, külön olvasó szobával. Talán egyszer az illetékesek is áldásukat adják rá.

A könyvtár és a KISZ jó kapcsolata nem mai keletű. Barabás Imre KISZ-titkár 1965 óta ifjúsági vezető, s kezdettől lelkes propagátora a fiatalok olvasásra nevelésének.

— Mi az útja annak, hogy a hajógyári üzemi fiatalok közül (többségük fizikai

dolgozó) valaki rendszeres olvasóvá válik? — kérdeztük tőle.

— Közvetlen és közvetett módszerekről beszélhetünk. Az előbbi maga a tervszerű olvasószervezés, az utóbbi minden olyan tevékenység, amely valami úton-módon elvezet a könyvtárba.

— Az olvasószervezést a műhelyek, irodák KISZ-alapszervezetei végzik. A kulturális felelősök időről-időre elbeszélgetnek a gondjukra bízott fiatalokkal. — Elárulja tájékozatlanságát beszélgetés közben az a fiatal, aki nem olvas — mondja Barabás Imre.

A szervezésre vonatkozóan a könyvtárosok megjegyezték, hogy mivel a műhelybizottságok és a szocialista brigádok is folytatnak olvasószervezést a hozzájuk tartozó dolgozók körében, nem igen maradnak sehol könyvtári fehér foltok. Még a munkaverseny-felelős is beszámítja a verseny értékelésébe a könyvtári tagságot.

A KISZ és a könyvtár szoros kapcsolatát mutatja, hogy az irodákban dolgozó fiatalok rendszeresen eljönnek a könyvtárba segíteni az adminisztratív munkákban.

Az olvasásra nevelés közvetett módszerei között első helyen a különféle rendezvényeket kell említeni. Ezeket hol a könyvtár, hol a KISZ szervezi. Ilyen volt például a könyvbarátok klubjának rendezvénysorozata. A klub tagjai — 30—35 fiatal — hetente összejöttek a könyvtárban és éves munkaterv alapján irodalmi előadásokat hallgattak, író-olvasó találkozókon vettek részt, időnként pedig kirándultak az „irodalmi életbe”, ti. felkeresték mindazokat az intézményeket, helyeket, ahol az élő irodalom szerveződik, vagy ahol maguk az irodalmi termékek, a könyvek születnek. Voltak az Írószövetségben, kiadóknál, nyomdáknál és felkerestek nagy könyvtárakat, például az Országos Széchényi Könyvtárt is. Másfél éve irodalmi színpad is alakult, amely gyakran fellép az üzemi rendezvényeken.

A KISZ-esek jogosan büszkéek az új KISZ-klubra. Helyiségét egy használaton kívül helyezett öreg műhelyből alakították át saját kezük munkájával, s a belépőt valóban vonzó környezet fogadja. Mióta elkészült, a fiatalok főleg itt találhatók, ezért a könyvtár gyakran rendez benne könyvkiállítást. Ez is egyik bevált módja a könyv- és könyvtárpropagandának.

A KISZ klub falán több oklevél társaságában a KISZ központi bizottságának aranyplakettje függ rajta a felirat: „Az

ifjúság körében kifejtett kiváló kulturális tevékenységért". Az elismerésbe bizonyára beszámították a fiatalok olvasásra nevelésében elért jó eredményeket is. Mert, hogy a hajógyári fiatalok szép számmal látogatják a könyvtárt, abban, a sok jó könyv mellett nagy érdemei vannak a gyári KISZ-szervezetnek is, hiszen — mint Barabás Imre KISZ-titkár mondotta — mindig arra töreksenek, hogy még a nem kulturális jellegű megmozdulásaik is valahogyan kapcsolódjanak a könyvhöz (járőrversennyel egybekötött kirándulást úgy készítettek elő, hogy a sikeres szerepléshez a könyvtárt is útbá kellett ejteni). De nem felejtik el azt sem, hogy „a srácokat érzelmi alapon kell összefogni, bármiről legyen is szó”, azaz a helyesen megválasztott célt jó módszerekkel igyekeznek elérni.

Hozd el a barátod!

Ebben az évben lépett fennállásának 75. évébe az újpesti gyáróriás, az Egyesült Izzó. A híres Tungram égőt és a többi ismert terméket 12 ezer dolgozója gyártja. A szakszervezeti könyvtár 3790 olvasójából 1500 a fiatal korosztályok tagja. 13 és fél ezer könyv, 60 folyóirat várja őket a 112 négyzetméter alapterületű, szép könyvtárban. Ennek egyetlen hibája, hogy az üzemén kívül van. Bár az is igaz, hogy a szép új, modern irodaházban, közel az ebédlőhöz, amit majdnem mindenki használ. A beszerzési keret 60 ezer forint. Az elmúlt évben 80 120 könyvet kölcsönöztek.

Távirati stílusban így lehet a KISZ olvasómozgalmi tevékenységét összefoglalni:

A politikai oktatásban messzemenően támaszkodnak a könyvtár könyvanyagára. Sokan vettek részt az emlékezetes olvasónapló pályázaton. Rendszeresen fel-

használják a könyvtár új szerzeményeinek jegyzékét könyvpropagandára. Az alapszervezi kulturális felelősök csoportos beszélgetéseken tájékozódnak a fiatalok olvasottságáról. Jelenleg az alapszervek között indítandó olvasótoborozási verseny előkészítése folyik.

Jó eredményt értek el a „Hozd el a barátod!” jelmondatral indított olvasószervezési akcióval is.

A könyvtár viszont szép számmal rendez programokat „csak fiataloknak”; például Könyvtári kaleidoszkóp címmel színes kulturális programokat ajánl nekik. Szerepel benne műteremlátogatás Kovács Margit keramikusnál, az Universitas együttes műsorának megtekintése az Egyetemi Színpadon, találkozás Jókai Anna írónővel, vendégeskedés az Európa Könyvkiadónál, a Természettudományi Stúdióban és más érdekességek.

A gyár ipari tanulóinak (saját intézetük van) külön előadásorozatot hirdettek az 1971/72-es évadra. „Fiúk, lányok, könyvek” címmel. Néhány ezekből: Hozzál nekem kengurut (Fehér Klára és Nemes László útiélményei), Európa-dosszié (Pálffy József beszámolója külpolitikai érdekességekről), Kesztyű és mosoly (beszélgetés Papp Lászlóval sikerekről, kudarcokról, sportról), Szabálytalan irodalomóra (Czine Mihály és Egressy István). A témákat a könyvtár az iparitanuló intézet KISZ-bizottságával közösen állította össze.

Szép vállalkozása az Izzó KISZ-eseknek: tanyasi iskolát patronálnak a Fejér megyei Úrböpusztán, s egy napon elhátározta, hogy könyvtárt létesítenek benne a gyermekeknek. Vásároltak 400 könyvet az alapszervezetek pénzén (a válogatást a könyvtárosokra bízta), ez lesz a törzsállomány, amit rendszeresen cserélődő letéttel kiegészít az üzem szakszervezeti könyvtára. (Sy)

Papp Iván ex librise

KISZ és könyvtár egy budai gimnáziumban

A budapesti *Móricz Zsigmond Gimnázium* könyvtárában legelőször a könyvek vadonatúj állapota tűnik föl a látogatóknak. A kicsi, bár lakályos helyiség szoros szabadpolcain kb. 10 000 kötet sorakozik: nyomdászagot árasztóan frissek, még ha a borítók itt-ott viselik is a használat nyomait, látszik, hogy legfeljebb két-három évfolyam kezén fordultak meg. Érthetetlen a dolog, hiszen tudom, hogy a gimnázium az egykor nagy hírű Baar-Madas intézet jogutóda — tekintélyes könyvtárt kellett örökölnie, még akkor is, ha számításba vesszük, hogy időközben a történelmi széljárások valamennyit elsodorhattak belőle.

Örökölt is. *Hídvégi Teréz* főfoglalkozású könyvtáros szomorúan tájékoztat az örökség sorsáról: a még maradványaiban is nagyértékű, műemlék könyvtárnak tekintett gyűjtemény 1968-ban pusztult el, amikor az iskola egész első emelete kiégett. Egy huligánnak eszébe jutott, hogy érettségi bizonyítványt hamisítson magának, s éjszaka betört az iskolába. Űrlapok után kutatva feltörte az igazgatói iroda fiókjait, s közben gyufaszálakkal világított. Mire a környékeliek észrevették, hogy valóságos fátkya a Móricz gimnázium (nomen est omen: a nagy író előszeretettel használta műveiben a tűzvész-motívumot!), már elhamvadtak a könyvek, a polcok, a bútorok is.

Az új könyvtárat kezdettől fogva patronálja az iskola KISZ-szervezete. Adtak a diákok, amit adhattak, s adnak azóta is: munkát — természetben — és munkát pénzzé változtatva, vagyis munkabér formájában. Az iskola diákjai minden ősszel három napra bérmunkát vállalnak egy Buda környéki állami gazdaságban, szüretelnek. Az 1200 diák munkabérét az iskola közös céljaira fordítják, ebből minden évben kap néhány ezer forintot a könyvtár, a tűzvészt követően 20 000-et ajánlott föl a KISZ-szervezet.

Ezzel azonban a segítség nem ér véget, még az anyagi része sem. Az iskola diákjai, több mint tíz éve, „fogyasztási szövetkezetet” tartanak fenn — a SZÖVOSZ-nál szabályosan bejegyzett, milliós tételekkel kereskedő szövetkezetet, mely a nagykereskedelemtől nagykereskedelmi áron drogéria árut vesz át, amit aztán a diákok árúsítanak családjukban és ismerőseik között — kiskereskedelmi áron; a kettő közti különbség az iskola pénztáráé, és közös célokra fordítják: iskolai beruházásokra — köztük a *könyvtárra is* —, fizikai dolgozók gyermekeinek rendszeres havi ösztöndíjára, nyári táborozásra stb., ám ezenkívül

olyan „közjóléti” cselekedetekre is, mint például tavaly egy árvíz sújtotta Szabolcs-Szatmár megyei község iskolájának könyvtárral és szertárral való felszerelése.

Az ügyesen gazdálkodó iskolának gépkocsi betétkönyve is van, nyert is vele egy Zsigulit, a kocsit eladták, az árából létesült a pompásan felszerelt nyelvi laboratórium, és ebből lehetett megvetni alapját a laborhoz tartozó *idegen nyelvi könyvtárnak* is.

A szövetkezet tagjai áruszállítás közben teherautón elhozzák a vásárolt könyveket is, mivel a szállítás a könyvtáros panasza szerint egyébként nehézkes és lassú. A teherautó szolgálata tehát igen becses.

A szövetkezet időnként — főképp karácsony előtt és könyvhét idején — könyvárusítással is foglalkozik, nagy tételekben, hiszen a könyvtárlátogató és -patronáló diákok maguk is könyvgyűjtők, szívesen és sokat vásárolnak. (Van pénzünk: az iskola nyári, kukoricacímerezéssel foglalkozó táborában már nem a köz, hanem a maguk zsebére keresnek, s bizony igen tekintélyes összegeket, aszerint, hogy ki milyen szorgalmas, s mennyi időt tölt munkában.)

A szövetkezetet vezető diákbizottság nem azonos a KISZ-szel, de nem is független attól: mindenkori elnöke tagja a KISZ-bizottságnak.

A KISZ-szervezet néhány éve megindította a „Ki mit tesz?” mozgalmat, amely társadalmi munkára mozgósítja a diákokat iskolájuk érdekében. E mozgalom keretében az idén a negyedikes matematika tagozatos osztály vállalta a könyvtári segítő gárda szerepét: ezek a fiatalok segítenek a könyvtárosnak a könyvek szerelési munkálataiban, a visszahozott munkák helyrakerésében.

Föltűnt, hogy épp a matematikusok a könyvtár segítői, ám tapasztaltam, hogy a könyvtár mennyire nem „szépirodalomcentrikus”, ellenkezőleg, roppant sokféle igényt elégít ki, s ha egyetlen látogatásból nem is vonható le más, mint esetleges következtetés, mégis jellemzőnek látszott a természettudományos és technikai érdeklődésű diákok túlsúlya: legtöbbször az ismeretterjesztő művek közül vittek könyveket (mert szerelni kell a magnót, mert elromlott a rádió, mert matematikai fejtörő lesz, mert az idegrendszerrel lesz szó a jövő héten stb.).

A könyvtár látogatottságához képest a kölcsönzött kötetek száma kevés: évi 6 kötet fejenként. (A közművelődési könyv-

tarokban általában évente 20—22 kötet jut egy olvasóra!) Igaz, hogy a diákok fele tagja a könyvtárnak, de úgy látszik, szépirodalmi érdeklődésük inkább csak a folyóiratokra terjed ki. Ha jó és helyes is az ismeretterjesztő munkák olvasása — propagálásukra minden könyvtár törekszik —, a szépirodalom, kivált a magyar irodalom ilyen mértékű háttérbe szorulása gimnazistáknál elsomorító, még akkor is, ha figyelembe vesszük erős elfoglaltságukat. Az *irodalmi érdeklődés lanyhulását* mutatja, hogy az irodalmi szakör tagsága is csak 10—15 fő az utóbbi években. Ezen a helyzeten az iskola kiváló magyartanárai sem tudnak változtatni, mivel a fiatalok roppant céltudatosan törekszenek a később nagyobb jövődelmet ígérő ismeretek megszerzésére (nyelvek, matematika), és fényűzésnek tekintenek minden egyébét.

A „fényűzések” sorában azonban mégis akad egy-két terület, amire hajlandók időt fordítani. Ilyen például a filmesztétika — óráin eleven viták folynak —, és néha az önképzőkört is nagyon elevenné teszi egy-egy közérdekű téma, melyre szintén a könyvtár készíti föl a résztvevőket. (Kivált a tavalyi, pszichológiai vitának volt nagy híre, melyen az önképzőköri tagokon kívül is sok diák részt vett, sőt idegen iskolák tanárai is.)

Természetesen nem minden önképzőköri összejövetel hozza ennyire lázba a kedélyeket, s nem is annyira a témák, mint inkább az egy-egy kérdés iránt szenvedélyesen érdeklődő diákok teremtenek olyan „holdudvart” maguk körül, amelyből a kíváncsiság kiárad — első sorban az iskolai könyvtárra, s ha ez

nem képes választ adni, akkor más könyvtárakra is.

Az iskolai könyvtár beszerzéseivel igyekszik túlmutatni a tananyag igényein, de lehetőségei korlátozottak. Jövőre egy közfal áttörésével olvasótermet kap a könyvtár — az egyik tanteremből átalakítva —, ami nemcsak a helybenolvasás, de a polcok terjeszkedése szempontjából is sokat jelent, ám lehetőségei még akkor sem tudják kielégíteni az olykor hevesen fellángoló diákgigényeket: ez nem is feladata és nem is baj, ha idejekorán rászoknak több könyvtár szimultán használatára. Történelmi, irodalmi pályázatok idején az iskola igazolvánnyal látja el a jelentkezőket, és lehetővé teszi, hogy a középiskolák előtt zárt, nagy könyvtárak befogadják őket.

Az idei KISZ felajánlások között említésre méltó a II/b osztályé, ahol a fiatalok irodalmi és társadalomtudományi *folyóiratfigyelő szolgálatra* vállalkoztak, és az osztályfőnöki órákon a jelesebb, közérdeklődésre számottartó cikkekről beszámolnak.

A KISZ-bizottság — régebbi hagyomány alapján — minden osztályban kijelöl egy „könyvtárfelelőst”, aki magát a könyvtárt is, meg az új beszerzésű könyveket is propagálja.

A Móricz Zsigmond Gimnázium évről-évre elért magas tanulmányi átlaga, egyetemre fölvetett végzettjeinek száma és az országos tanulmányi versenyeken szerzett helyezéseinek alapján egyike az ország öt legjobb gimnáziumának. Mind ebben fiatal, de gyorsan fejlődő *könyvtárának is része van*.

A rövidesen berendezésre kerülő olvasóteremmel kapcsolatban azonban egy — helytörténeti indítású — igény támad a látogatóban, jobban mondva hiányérzet, amit a jelenlegi könyvtárhelyiség sugall.

Az iskola névadójának, *Móricz Zsigmondnak* itt külön sarkot kellene kapnia: arcképe, kiemelt polcon elhelyezett, a teljesség igényével gyűjtött munkái s egy levél- vagy kéziratmásolatokat őrző tárló vagy vitrin számára. Hasonló emlékjelet érdemelne kiváló költőnk, *Áprily Lajos* is, aki ebben az iskolában nevelte az irodalom szeretetére tanítványait, köztük oly sok későbbi kitűnő magyartanárt. Ma, amikor országszerte megbecsülik valamilyen megemlékezéssel azokat, akik életük során odatartoztak valaha községhez, kerülethez, iskolához, kiváltképp itt volna az ideje, hogy egy fejlődő iskolai könyvtár a maga jeles íróira fölhívja a figyelmet, segítve ezzel a magyar irodalom népszerűsítését is.

Papp Iván ex librise

Bozóky Éva

A regölyi könyv-tár könyvtárrá válása

Falunk népe mindig is érdeklődő, olvasni szerető nép volt. A felszabadulás előtti időkből, 1934-ről vannak pontos adataink: akkor az újságolvasási igény havi 2200 újság és folyóirat járatásában nyilvánult meg. Ugyanebben az időben a 3200 lelkes községben négy nyilvános és két iskolai könyvtár működött 1820 kötet könyvvel, magántulajdonban pedig 500 kötet volt. Az 1780 kötetből tehát egy főre akkor 0,8 könyv jutott.

A felszabadulás után, de különösen az elmúlt 15–20 évben falunk lakossága már sokkal nagyobb mértékben tudta kielégíteni betűszeretét, mind könyvvásárlással, mind az újságok járatásával. Ezt mutatják a következő adatok: 1969. február 1-én a községi, a tsz, a szociális otthon és a pártszervezet könyvtárában 8000 kötet állt a lakosság rendelkezésére. Egy lakosra 3,6 kötet könyv jutott. Ebben az időpontban a lakosság saját könyve 17 900 kötet volt. Így az összes könyv a községben 25 900 kötet, egy személyre 11,5 könyv jutott. Két évvel később, 1971. február 1-én az általános selejtezés után a köztulajdonban levő könyvek száma 7000 kötetre csökkent. A saját könyvek száma viszont már 25 200 kötet. A községben 32 200 könyv van, ami egy főre vetítve 15,3 kötetet jelent.

Nemcsak a könyvek száma nőtt ilyen örvendően, hanem az újságoké és folyóiratoké is: a havi darabszám 10 680.

Hogy a könyvek száma a lakásokban ilyen szépen gyarapodik, összefügg ugyan a lakáskultúra emelkedésével is, de *a fő hajtó, mozgató erő a könyvtár. A könyvtár, amely nemcsak sok könyv együttlétét jelenti egy tároló helyen, hanem olyan helyet is, ahol az olvasást, a könyvet, a könyvvel való bánást megszerettetik az emberekkel.*

A szó első értelmében vett könyvtárunk tehát viszonylag sok könyv együttesét jelentette. Aki ismerte és szerette a könyvet, az olvasás örömét, az kölcsönözhetett akkor is, de *mint hely, a könyvnek az otthona, ahova be lehetett volna hívni az embereket, meghallgattatni velük néhány verset vagy könyvrészletet, ilyen helyünk, tehát valóságos könyvtárunk nem volt.*

Tanácsunk tisztában volt a könyv, a könyvtár jelentőségével, de anyagi helyzetével is, s így csak fontossági sorrendben tudta feladatait megvalósítani. 1963 őszén az iskola tantestületi szobájából önálló helyiségbe költöztettük át a könyvtárat. Itt egy 5×6 méteres teremben sza-

badpolcos rendszerrel helyeztük el a könyveket, s egy 10×6 méteres termet olvasóteremnek rendeztünk be. Az állomány ekkor 4000 kötet körül járt, s évi 14 000 Ft-ot állítottunk be könyvvásárlásra.

Ezen idő óta *Agoston Zoltánné* pedagógus végzi nagy ügyszeretettel a könyvtárosi munkát. Az új, önálló helyiségben ugrásszerűen tudta növelni a könyvtárak taborát. A heti 2×2 óra már régen nem volt elegendő az igények kielégítésére, így a nyitvatartási időt meg kellett emelni s ezzel együtt természetesen a könyvtáros tiszteletdíját is. A fejlődés és az emberi igények a könyv és könyvtár viszonylatában sem állnak meg. A könyvmennyiség és a választék már kevés. Mennyiségileg és minőségileg is fejleszteni kell a könyvállományt, és az olvasási környezetet minél „otthonosabbá” kell tenni. Ezért felvettük a kapcsolatot a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal, és tanácsot kértünk egy modern könyvtár építésére és berendezésére. *A kapott javaslat alapján most épül az új könyvtár a kisáruház emeletén.* A szelfogón, mosdón kívül egyetlen 160 m²-es terem, amelyben az önkiválasztó könyvállványokkal határoljuk el egymástól a különböző olvasótereket, ahol a legmegfelelőbb világítás mellett, kényelmesen és nyugodtan olvashatnak, jegyzetelhetnek vagy tanulhatnak a látogatók. A könyvtár író-olvasó találkozók rendezésére is alkalmas lesz.

Nem kis gond az ilyen könyvtár megteremtése, berendezése, de még nagyobb gond az üzemeltetése, hisz a fűtés-világítás-takarítás költsége többszörösére nő, a könyvtárosi munkát pedig már nem lehet tiszteletdíjas könyvtárossal megoldani, legalább félműszakost kell alkalmazni. Ez a mi viszonylatunkban évi 40 000 Ft többletkiadást fog jelenteni, melynek egyáltalán nincs fedezete, azt a költségvetésből kell biztosítani. De honnan vegyük el? Egyetlen ágazat sincs jelenleg a szükséges mértékben ellátva, nemhogy még el tudnánk venni tőlük. Ezért a „hogyan tovább” igen nagy gond az olyan községekben, mint a miénk, ahol a termelőszövetkezeten kívül nincs más termelőüzem. Bármilyen gond is, *vállalnunk kell*, mert a falu is egyre több „kiművelt emberfőt” igényel, s a műveltség otthonozója, terjesztője a könyv és annak a könyvtár.

Dávid Gyula tanácselnök,
Regöly (Tolna m.)

A leninvárosi gyermekkönyvtár

A leninvárosi gyermekkönyvtár 1968. február 1-én jött létre a Derkovits Gyula Művelődési Központ két helyiségében.

Könyvvállománya 3700 kötet. Ez kevés, mivel egy olvasóra csak 4—5 kötet könyv jut. A város 1290 általános iskolás korú gyermeke közül az elmúlt évben 650 iratkozott be. Az 1971 első felében beiratkozott 570 olvasó száma alapján az év végére 800 gyermek beiratkozását reméljük. Ugyanis a gyermekolvasók számának emelkedése állandó és gyors ütemű: 1967-ben 190, 1968-ban 450, 1969-ben 600, 1970-ben 650. A kölcsönzések száma ugyancsak gyorsan növekedett: az 1968. évi 9365 kötetről 1970-ben 15 511 kötetre, sőt 1971 első félévében több könyvet kölcsönöztünk (9502 kötet), mint 1968-ban az egész év alatt.

Az olvasók toborzása, a velük való foglalkozás igen fontos feladata a könyvtárnak. Az általános iskolák és a könyvtár között nagyon jó a kapcsolat. A gyermekek foglalkoztatása igen sokoldalú és széles körű. Szinte valamennyi beiratkozott gyermekolvasó a könyvtárban tölti szabad óráit. Könyvtárunk nagyon népszerű a gyermekek körében, már csak azért is, mert az itt rendelkezésre álló 25 féle társasjátékból nyitvatartási időben szabadon választhatnak, játszhatnak. A könyvtárnak 22 féle gyermek-és ifjúsági folyóirat jár.

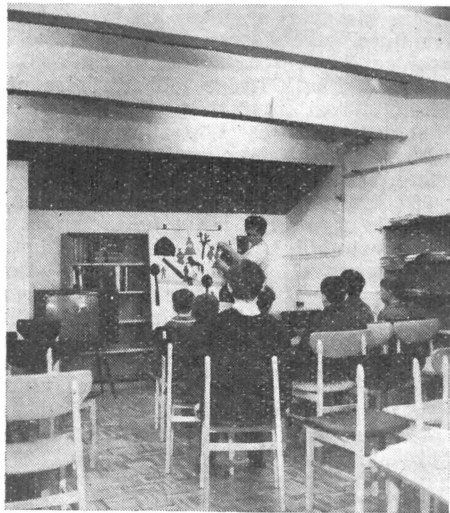
Minden héten kedden és pénteken kötött gyermekfoglalkozásokat tartunk. Ezeket havonta két alkalommal könyvismertetésre, 4 alkalommal „mesepoztócská”-ra kerül sor, melyet többnyire a

magyar népmeseegyűtemények alapján készítünk. Minden foglalkozáson diafilmet is vetítünk. A foglalkozások az utóbbi időben kibővültek különféle barokchba játékokkal és a könyvtár helyiségében megengedhető ügyességi játékokkal. A kötött gyermekfoglalkozásokra rendszeresen ellátogatnak tanáraikkal az általános iskolák *napközis csoportjai*. Részükre az iskolai év kezdetén megfelelő programbeosztást készítünk, melyet valamennyi napközis nevelő kézhez kap.

A gyermekkönyvtárban eddig a *vetélkedőknek* egész sorozatát rendeztük. A vetélkedők többnyire a felső tagozatos könyvtárlátogató gyermekek részvételével folytak mégpedig a következő témakörökből: Petőfi Sándor élete, munkássága; Gárdonyi Géza és az Egri csillagok; Zalka Máté élete; Népmesék, mondák; Szűkebb hazánk (helyismereti vetélkedő); Lenin élete; Utazz velünk, ismerd meg Magyarországot; Móricz Zsigmond és a Légy jó mindhalálig; Történelmi vetélkedő hazánk felszabadulásának 25. évfordulójára. Ez év első felében Távolban egy fehér vitorla címmel és a Búvár könyvek anyagából rendeztünk vetélkedőket.

A vetélkedők mindig nyilvánosak. A nyerteseket értékes könyvjutalomban részesítjük. Sokkal többre értékelhető azonban az a szellemi haszon, melyet a felkészülések alkalmával szereztek a kézikönyvek, adattárak használatára révén. A versenyzők rákényszerültek, hogy önállóan készüljenek, kutassanak.

Minden évben a *téli és nyári szüniidő*

Gyermekfoglalkozás a leninvárosi könyvtárban

Részlet a könyvkiválasztó térből

ben — előre megtervezett program szerint — minden napra külön-külön kijelölt foglalkozást szerveztünk. Az elmúlt tanévben a téli szünet alatt a gyermekfoglalkozásokon hatszáznál több gyermek vett részt, a társasjáték-kölcsönzések száma is meghaladta a hétszázat. A nyári program keretében ebben az évben négy alkalommal rendeztünk kirándulásokat: a Tisza-, a Sajó-partra és a Tiszai Vegyi Kombinát melletti Kiserdőbe. Másik kiemelkedő eseménye volt a nyári foglalkozásoknak a 8 fordulós, 12—12 képből álló képrejtvény sorozat. Anyagát a könyvtárban megtalálható és kölcsönözhető könyvekből állítottuk össze. Egyegy forduló képei két heti időtartamra voltak kifüggesztve.

1969 októberében hoztuk létre a gyer-

mekkönyvtár irodalmi színpadát. Célunk az volt, hogy a gyermekekben felébresztjük és ápoljuk az irodalom, a versek szeretetét. A 20—30 tagú csoport heti egy alkalommal tartja próbáit, ezeken a gyermekek nemcsak a műsort tanulják meg, hanem hallanak a korról is, amelyben a versek születtek. Az irodalmi színpad utánpótlásának biztosítására szavalóversenyt rendeztünk.

Kiemelkedő esemény volt ebben az évben az irodalmi hét alkalmából, április 13-án és 15-én a művelődési központban megrendezett úgynevezett „gyermekolvasók napja”. Mindkét alkalommal egész napos, változatos program biztosította a gyermekek szórakozási lehetőségét.

Nagy Eszter

a leninvárosi gyermekkönyvtár munkatársa

Dr. Moravek Endre 1902 — 1971

1971. október 4-én, életének 70. esztendejében, hosszas betegség után elhunyt dr. Moravek Endre, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának nyugdíjas osztályvezetője. Halálával a magyar könyvtárügy fáradhatatlan munkása ejtette ki kezéből a tollat, aki nagy életműve érdekében (Vocabularium Abbreviaturarum Bibliothecarii) rendkívüli aszketizmust vállalt.

Könyvtárosi pályáját görög-latin szakos tanári diplomával 1926-ban kezdte az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központban mint díjtalan gyakornok. Hamarosan az Egyetemi Könyvtárba került, amelynek 10 éven át volt munkatársa és osz-

tályvezetője is. Ebben az időszakban jelentek meg első bibliográfiai művei, köztük a legjelentősebb a „Classicaphilológiai irodalom bibliográfiája 1900—1925” (1930). Modern könyvfeldolgozó szakismeretének megalapozását jól szolgálta féléves csereki-küldetése a lipcei Deutsche Bücherei-be (1930), de ez az út ismertette fel vele egyszersmind a fasizálódó német nacionalizmusnak a Duna-mendencei népeket fenyegető veszedelmét is. Szemlélete szakmaiból társadalmivá szélesedett, amint ezt nemzetiségi tárgyú cikkeinek tucatjai tanúsítják. Nemsokára tevélegesen is részt vállalt a hazai németiség fasizálódásának hátráltatásáért folyó küzdelemben, amikor a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium iskolaügyi nemzetiségi ügyosztályára került. A Magyar Szemlében írt cikkei révén ismerkedett meg Szekfű Gyula körével is.

1948-tól újra erőteljesen folytatta könyvtári munkásságát, ugyanis kérésére ekkor helyezték át a minisztériumból az MTA

Könyvtárába. A könyvtár modern feldolgozó munkája az ő irányítása alatt indult meg, és színvonalas katalógushálózata ekkor épült ki. Egymásután jelentek meg a feldolgozó munka segítségét szolgáló cikkei és könyvei, mint például az első magyarországi „Orosz-magyar könyvtártudományi szótár” (1951), vagy a rövid, de frappáns „Kiadványtípusok a katalogizálás szempontjából” c. kis tanulmány. Ezekben az években kezdte el gyűjteni terjedelmes főművének, a Vocabulariumnak anyagát is. A gyűjtőmunka eredményeit teljes mértékben csak nyugdíjazása után tudta kibontakoztatni, és ekkor egymásután jelentette meg a szűkebb körű részketeket. Fájdalom, halála megakadályozta az opus zárókövének elhelyezésében. Műve azonban így befejezetlenül is imponáló, és nélkülözhetetlen minden alapvető könyvtári munkával foglalkozó könyvtáros számára. Ez fogja megőrizni nevét.

Darabos Pál

NYELV, SUGÁRZÓ
NYELV címmel, csaknem
 200 résztvevővel megkez-
 dődött a Kaposvári Megyei
 Könyvtárban az irodalmi
 szabadegyetem hatodik év-
 folyama. Az első előadást
 Lengyel Dénes irodalom-
 történész tartotta. Közre-
 működött Surányi Ibolya
 és Fodor Tamás előadó-
 művész. (K. B.)

EGYÉVES MEGBÍZÁST
KAPOTT a Váci Járási-
 Városi Könyvtár vezetésé-
 re Weisz Gábor, aki ko-
 rábban a Szobi Járási
 Könyvtár igazgatója volt,
 és a szobi járás megszű-
 néséig töltötte be ezt a
 tisztséget.

A MŰVELŐDÉSÜGYI
INTÉZMÉNYEK IRATKE-
ZELÉSÉT szabályozza a
 művelődésügyi miniszter
 162/1971. (M. K. 21.) MM
 számú utasítása, amely a
 Művelődésügyi Közlöny
 1971. évi november 1-i, 21-
 es számában jelent meg.
 Az utasítás kimondja, hogy
 a hatálya alá tartozó in-
 tézmények kötelesek a
 mellékletként közzétett
 mintaszabályzat alapján
 iratkezelési szabályzatot
 készíteni. Ebben egyebek
 között meg kell határozni
 az iratok (és egyéb doku-
 mentumok) biztonságos
 megőrzésének módját, il-
 letve rendezésüket stb. Ki-
 tér arra, hogy mit kell
 iratnak, illetve irattári
 anyagnak tekinteni, mi
 minősül levéltári anyagnak.
 A mellékletek között
 könyvtárak számára is
 található irattári minta
 terv, mely tárgykörök
 szerint (vezetési ügyek,
 hatósági feladatok, könyv-
 tárigazgatás, személyzeti
 ügyek, bér- és munka-
 ügyek stb.) felsorolja, mi-
 lyen iratokat és mennyi
 ideig kell megőrizni, ille-
 tve közülük melyeket kell
 átadni utóbb a levéltárnak.

Hírek

NÉGYNAPOS TANUL-
MÁNYUTAT tett Somogy
 megyében Elmar Schuster,
 az NDK-beli Luckenwal-
 de-i Városi és Járási
 Könyvtár igazgatója és he-
 lyettese. A vendégek a Ka-
 posvári Megyei Könyvtár-
 ban érdekes előadást tartot-
 tak az NDK közművelődési

könyvtárosainak munkájá-
 ról. (K. B.)

ÚJ KLUBKÖNYVTÁR
 nyílt a Somogy megyei
 Csurgónagymartonban no-
 vember 4-én. A Száz falu
 száz könyvtár mozgalom
 keretében létesült művelő-
 dési intézmény számára a
 csurgói nagyközségi tanács
 modern épületet emelt: a
 két egybenyitható tágas
 klubszoba mellett 60 négy-
 zetméter alapterületű
 könyvtár fogadja a kis
 falu lakóit. (K. B.)

A BUDAPESTI MŰ-
SZAKI EGYETEM egyete-
 mi rangra emelésének száz-
 éves évfordulója alkalmá-
 ból kiállítás nyílt a Mű-
 egyetemi Könyvtárban. A
 kiállításon tablók, fényké-
 pek, tervrajzok és model-
 lek dokumentálták a száz
 évvel ezelőtti oktatást, s az

azóta elért fejlődést, to-
 vábbá bemutatásra kerül-
 tek a könyvtár archívumá-
 ban őrzött korabeli jegy-
 zetek, tankönyvek, írásos
 emlékek és oklevelek is. A
 kiállítást megtekintette
 Ilku Pál művelődésügyi
 miniszter is. (V. F.)

HÁROM MŰFAJ VONZÁSÁBAN

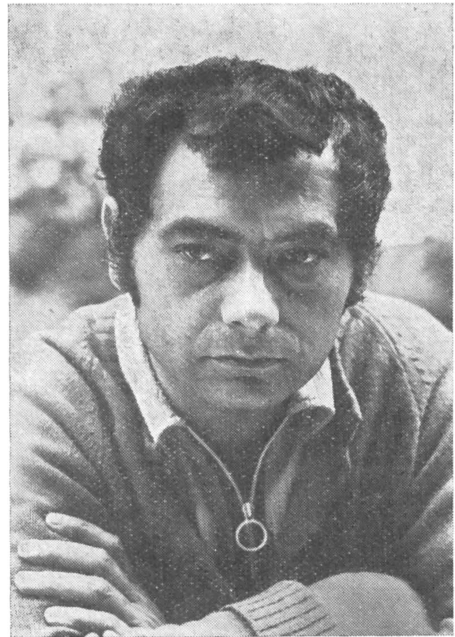
Beszélgetés Csoóri Sándorral

A Fejér megyei Zámolyról indult ő is, akár az idősebb pályatárs, Csanádi Imre, s miként Csanádinál, önála is a népmese, a népdal, a népballada közvetlen hatása építi, formálja az ébredező tudatvilágot. Am Csoóri Sándor a háború után minden tekintetben más kulturális égöv alatt érik felnőtté. Míg Csanádi fehérvári diák, katonára, majd hadifogoly, Csoóri a pápai református kollégium nagy reményekre jogosító tanulója; utóbb népi kollégista és — első verseskötetének megjelenése előtt — József Attila-díjas költő. A fényesen felívelő pályát később csalódások, vívódások, útkeresések törlik meg; el-elhallgat, hogy azután időnként és szinte váratlanul megdöbbenő tényeket tárjon az olvasó elé hiteles megjelenítő erejű prózájával, az irodalmi szociográfia műfajában (Izszapésó, Tudósítás a toronyból). Majd megint elhallgat, hogy újabb pár év múlva kimagasló filmalkotások forgatókönyvírójaként mutatkozzék be.

Most, amikor a 700 esztendő Győr város tanácsa meghirdette évenként kiosztásra kerülő díját a közéleti költészet jutalmazására, megkérdezzük Csoóri Sándort — úgy is, mint a „par excellence” közéleti költők és írók egyikét —, miként vélekedik a lírának erről az ágáról?

— Kezdetből fogva vonzott, érdekelt, izgatott a közélet. Egészen pontosan fogalmazva: a köz élete. Talán mondanom is fölösleges, hogy nem angyalszárnyak röpitettek a közelébe és nem is valamilyen jótékonyági vagy túlbuzgalmi ösztön. Ha sodort valami, akkor az önzésem sodort. Társak, csoportok, közösségek nélkül belemosódik az ember az éjszakába. Mert hiába gondolna — ha egyáltalán gondolhatna — bármít, senki se lenne, aki örülne neki, aki jóváhagyná, aki lendítene rajta. Persze újabb koromban a közéletiséget kizárólag a politika mozgásterében tudtam csak elképzelni. Az ötvenes évek elején rá kellett ébrednem, hogy épp ott lehetett a legkevésbé. A politika bezárult s önmagát szolgálta — mindnyájan tudjuk, milyen eredménytelenül.

— Természetesen a közéleti érdeklődés a sorozatos csalódások után se pusztult ki belőlem, de sokat változott. Tisztult vagy

(Balla Demeter felv.)

éppen bonyolódott? Sose elemezgettem. Csak azt tudom, ha egy korban a politika az emberi értékek rendjén belül uralkodásra tör, el kell fogadni kihívását. Meghozza úgy, hogy minden emberi értékkel „politizálni” kell. A fejtartással, a szókimondással, az emberi jelenlét erejével ugyanúgy, mint a maradéktalanul elvégzett munkával. Egy feszes, jó mozgású, világos szellemű mondat szabályos politikai cselekedetnek számíthat ott, ahol a lehangosabban beszélők szavai közt homokot és szemetet fúj a szél. Valahogy így gondolkodom az irodalom közéleti szerepéről is. Az a véleményem, hogy nemcsak a közvetlenül politizáló művek, de minden jó alkotás közelelti. Azok az írók, akik személyiségük teljességét ömlesztik át egy műbe, lehet, hogy épp az emberi nagyság, az emberi ellentmondásosság, az emberi sebezhetőség megfogalmazásával válnak közéleti

íróvá. Juhász Ferenc, Nagy László, Szécsi Margit, Takács Imre, Tornai — hogy csak a hozzám legközelebb állókat említsem — közéleti költők, bár kimondottan közéleti versük alig van. A költészet egyetemes érdeklődés és megnyilatkozás. A sokat emlegetett közéletiségnek az újságokban kellene zajlania.

— Vitatható álláspont ez, hiszen a magyar költők évszázadok óta úgy voltak egyetemeseek, hogy ezt a „publicisztikai” feladatot külön is vállalták; ellentétben más, nyugalmasabb sorsú népek költőivel.

— Ami igaz, nem bizonyos, hogy jó is. A magyar költőknek csakugyan vállalniuk kellett ezt a közvetlen és harcos közéletiséget. Vállalniuk, mint az eszkimóknak a jég- és hóvilágot. De hadd idézzem csak Illyést: „Jó hazafias költészetet rossz hazájú népek szottak nyújtani...” Keserű és cáfolhatatlan megállapítás. Meddig akarjuk még ehhez igazítani iránytűnket? Meggyőződésem, hogy az írónak nemcsak igényt kell kielégítenie, de új igényeket is teremtenie. Ilyen új igénye az embernek az, hogy a költészet egyre tüntetőbben szakadjon el a közélettől s legyen, aminek lennie kell, és ugyanígy a közélet térjen vissza a saját felségvizeire. Legyen tudósok, szakemberek, országgyűlési képviselők, politikusok ügye — és magától értetődően a dolgozó nép okos gyülekezete.

— Az, hogy szeretnénk valamit, még nem jelenti, hogy már el is értük! Csoóri Sándor is, miközben haragosan hártja másokra a közélet gondjait, s tiltakozik a költészet „csonkítása” ellen, holnap már — valamelyik műfajában — mégis csak magára veszi az elvetni vágyott terhet. De melyikben is? Hiszen mostanában valósággal bújdozol a műfajok között, hol itt, hol ott tűnik föl — mindig emlékezetes, érdemes alkotásokkal —, talán a mondanivaló újí a lehető leghűbben kifejező forma fellelésére?

— Ez a jövőbe kivetített óhaj látszatra csakugyan szemben állt azzal, amit a gyakorlatban művelek. Hadakozom a költészet és a közélet szétválasztásáért, miközben a közéleti író egyenruháját s válllapját viselem. De ha valaki a látszatot fölfejténé, rögtön észrevehetné, hogy azért feszülök neki többféle műfajnak is, mert mindegyik műfajt a saját szerepében kívánom látni: a verset is, a tanulmányt is, a filmet is, a társadalomrajzot is, és a közirói indulatokból fakadó cikkeket is.

— A műfaji sokféleség tehát nemcsak alkati eredetű, hanem egy határozott írói törekvés eszköze is?

— Fogalmazhatnék így is. Már csak azért is, mert szerintem az író nem irodalmat teremt elsősorban, hanem írói

munkája révén — Sartre kifejezését használva — a szabadságot gyakorolja. Ebben a folyamatos szabadság-ézésben ugyanúgy szembekerül saját magával, mint másokkal. A múlttal, a történelemmel, az egyéni és a társadalmi léttel. A több műfaj — külön-külön és együtt is — terhelő próba, hogy mit bír el a tüdő, a szív, mit bírnak el az idegek. Kissé hasonló dologról van szó, mint az öttusázók esetében.

— Ez úgy hangzik, mintha eddigi írásait fölkészülésnek tartaná, kísérletnek, az önmegismerés próbatévé eszközének?

— Ha a megírnivalók felől nézem, akkor igen. Tudniillik a félig elmondott igazságok másik fele, amely még elmondásra vár, sőt, amely elmondhatatlannak látszik, nemcsak nyomasztó, de buzdító hatású is. A remekmű ígérete a lehetetlen dolgok közeléből sugárzik.

— Mindezt egyaránt érvényesnek látja a líra és a próza esetében?

— A líra napjainkban is könnyebben megtalálta az útját. Az elmúlt húsz-huszonöt évben komoly költői életművek születtek Juhász Ferenc, Nagy László, Pilinszky, Nemes Nagy Ágnes, Csanádi Imre, Szécsi Margit korszakot betöltő munkára nézhetnek vissza. És rengeteg fiatal tehetséges költőt is ismerek. Juhászék világ- és mítoszteremtő költészete után ők egy kevésbé fenséges, de áramló és mozgékony költészetet teremtenek.

— És a prózánk?

— Az utóbbi időben egyre színesebb, meglepőbb, átláthatatlanabb, de még mindig nem eléggé átütő. Hogy mi az oka? Nyilván több oka is van. Én csak azt mondom, amit a legfontosabbnak érzek: a költészet a mindenség vázlata — emberi lépték szerint. Létmegnyilvánulás. Láng vagy hamu. A próza viszont — ugyanacsak jelképesen szólva — a lángolás vagy az elhamvadás története. Mit jelent ez prózánkra vonatkoztatva? Azt, hogy a próza nem lehet meg se sem cselekvési helyzetek nélkül. Úgy értem ezt, ha a társadalomban nincsenek igazi döntési alkalmak, határozott arcélú alakok se népesíthetik be a regényeket.

— Úgy gondolja, ezért nincs és nem is volt íránkkal egyenértékű prózairodalmunk?

— Nem kizárólag, de a fő okot abban látom, hogy történelmünkéből hiányzik a folytonosság. Többnyire csak elkezdtünk valamit, de befejezni már nem tudtuk. Márpedig, ha nem tudunk lényegesen változtatni a dolgokon, sose táruul föl igazán számunkra a valóság. Csak szorongató költői kiterjedései táruulnak föl.

— Lehetséges, hogy ez a „valóság hiány” hozta létre a sajátosan magyar szociográfiai irodalmat?

— Valószínűleg.

— Ezért írt Veres Péter, Illyés, Erdei és mások után az ötvenes évek végén szinte elsőként szépirodalmi jellegű szociográfiákat?

— Ezért. De már régóta nem írok. A műfajt ma már kevésnek érzem. Kicsit az igenek és a nemek műfajának. Egyensúlyt keresőnek, leírónak. Ha netán valaki erre vagy arra billenti a mérleget, tömegével zúditják fejére az ellenpéldákat. A Magyarország fölfedezése sorozatban persze szívesen részt vettem volna, de — épp a föntiek alapján — öt drámai történetet akartam földolgozni. Olyanokat, melyekben nem a jó vagy a rossz tények a döntőek, hanem élet és halál tényei. Mert megrendülést és világosságot ezek tudnak szolgáltatni. A sorozat szerkesztői túl komornak találták az öt történetet, holott az igazi drámának nem ismerve se a komorság, se a szomorúság. Talán valamelyikből egyszer még sikerül drámát írnom.

— Ilyen tervei is vannak?

— Az a három film, melyet Kósával, Sárával csináltunk együtt, már munka közben is, de azóta is szorít a dráma közelébe. A dráma a legmagasabbrendű gondolkodás, mert a hősök nemcsak a fejükkel, hanem „az életükkel gondolkodnak”: testükkel, érzéseikkel, tudásukkal, tudatlanságukkal, félelmeikkel, minden-nél. Persze, mi ezt kerestük az eddig elkészült filmjeinkben: A Tízezer napban, a Földobott kőben és az Ítéletben is. Sajnos, a filmeket a körülmények is írják, rendezik, fényképezik, nemcsak az alkotók. A filmkészítés menete pontos vázlatra annak, hogyan működik egy társadalom belülről. Az Ítélet kapcsán pedig nemcsak a hazai viszonyokat, de Közép-Európa három országának az érzékenységét éltük

át testközelből. Sebek és látszatok mindenütt. Többféle történelemszemlélet ugyanarról a történelmi eseményről. Viták és viták a legképtelenebb dolgokról. Például: Dózsa a magyar történelem alakja-e elsősorban vagy a román történelemé? Dózsa anyja bocskort hordjon-e vagy csizmát? Száz és száz hasonló dolog. De bármekkoraak voltak is az akadályok és a veszteségek, az elkészült filmek így is örülünk, mert húszegynéhány éve elhallgatott kérdéseket bolygatott föl, mozdított ki a teljes merevségből. Tudom, megint tetten érhetne közéleti buzgóságaim miatt. Nem is nagyon tiltakoznék, de most talán kézzelfoghatóan tudnám érzékeltetni, hogy mennyivel több erő elmegy a körülményekkel való harcra, mint a művészi megformálásra. Az Ítélet stílusa is talán ezek miatt a folytonosan kiújuló nemzeti huzavonák, nehézkességek miatt kapcsolódik még mindig a nemzeti klasszicizmus bánkbános iskolájához, annak ellenére, hogy mindhárman — Kósa, Sára és jómagam is — sokkal modernebb képi, gondolati s történelmi útravalókkal tömtük meg tarisznyánkat. Az az igazság, hogy magam is szívesen rendeznék. Ebben az esetben az író Kósa lenne, az operatőr meg Sára Sándor.

— A terveket kovácsoló pápai diák még mindig olyan, mint az ifjúság forrongókatlan esztendeiben volt. Bizonyára fiatalokkal szeret és szokott találkozni író-olvasó esték során?

— Főként, de nemcsak velük. A könyvtárakban rendezett író-olvasó találkozók idősöbbségek és fiatalok eléggé változatos arányban jelennek meg. A filmmel kapcsolatos vitákra azonban inkább a fiatalok jönnek el. A Dózsa film kapcsán Kósával — néha-néha Bessenyeivel — ölvén-hatvan vitán is résztvettünk. Az ország minden egyetemén és főiskoláján jártunk. Élőszóval időnként többet elmondhat az ember, mint nyomtatott szóval. Újabban nagyon sok helyre hívnak, feleségemmel, Marosi Júlia népdalénekesssel együtt előadást tartani. Előadásaim részben a népi kultúra és a nemzeti kultúra viszonyát bogozzák; másrészt a népköltészet és a modern költészet nagy párhuzamát. Marosi Júlia balladákat és zömmel erdélyi gyűjtésű népdalokat énekel ezeken az előadásokon, hogy ne csak „tárgyi” népművelés, de lélekbeli is folyjék. Az a tapasztalatom, hogy a népköltészet — a népköltészetben tettenérhető „szürrealizmus” — titok-nyitogató kulcsa a modern költészetnek. Itt van például egy népdal első szakasza: „En vagyok az, aki nem jó, fellejajtó nyitogató, Nyitogatom a felleget, sírok alatta elegend.” A fellegnek nincs ajtaja; a lehetetlenből indul a dal, mégis tudjuk, mit

Kovács Gyula ex librise

akar mondani. Pontosan érthető, hogy a valóság túlzása a valóság mélyebb, igazibb természetét fejezi ki. Meglepő, hogy egyetemisták, városi és falusi fiatalok egyaránt, milyen figyelemmel hallgatják ezeket az előadásokat. Úgy látszik, nemcsak társadalmi igazságokra, de szellemi-ekre és esztétikai igazságokra is szomjasak.

Fellegajtot nyitogatunk — jut eszembe a dal, de mégis azt hiszem, nem egészen hiába. Csoóri Sándor népszerűsége, minden műfajban közkedvelt volta, munkáinak visszhangja bizonyítja, hogy a fellegajtot is érdemes nyitogatni.

Nemcsak érdemes: kötelesség is.

Lejegyezte: *Bozókya Éva*

KÖTETEI

Felröppen a madár (versek). Szépirodalmi, 1954.
Ördögpilte (versek). Magvető, 1957.
Menekülés a magányból (versek). Magvető, 1962.
Tudósítás a toronyból (szociográfia). Magvető, 1963.
Kubai napló. Magvető, 1965.
A költő és a majompofa. Magvető, 1966.
Második születésem (versek). Magvető, 1967.
Faltól falig (kisprouzák, tanulmányok). Magvető, 1971.
Filmforgatókönyvek: Tízezer nap, Földobott kő, Ítélet.

miért szép a széppróza?

A NEM HALLHATÓ ZENE

Örkény István Meddig él egy fa? című egyperceséről

Meddig él egy novella? Van, amelyik semeddig se, de olyan is akad, amelyik már néhány ezer évet élt, s még mindig jó erőben van.

Meddig élhet Örkény említett novellája? Sokáig, hosszú életre van reménye. Amíg elmúlás lesz, addig élélhet, mert erről szól; az elmúlás-továbbélés mindig érdekelné fogja az emberek, egy bizonyos korba jutottakat mindenesetre. Amikor hatvan felé közeledve... vagy már előbb?... jóval korábban, mikor szaporodni kezd fogunkban az idegen anyag s szívünkben a halál, vagy csak jóval túl a hatvanon, de eljön az idő, mikor a világ, a sokszínű, éles valóság szürkülni kezd és elmosódni s mindinkább olybá tűnik, mintha egy tompára sikeredett felvétel lenné: finom, de mind lényegtelenebbnek érzett részletei fellazulnak, homályosakká lesznek, eltűnnek és az idő kezdi értékét veszíteni és az is, ami kitölti: a tevékenység, meg más is: a tárgyak birtoklása, az emberi kapcsolatok és magunk személye ugyancsak; csendes érdeklődésünk ekkor e felé a „téma” felé fordul.

A *Meddig él egy fa?* című egypercest tehát a témája fogja éltetni? Nem. Tartóságához ez is szükséges, de korántsem elég. Életben tartani, megőrizni a formája fogja — mint ahogy majd mindent a forma tesz halhatatlanná, a tihanyi kecskekörmöt, a görögök templomait, a Goldberg-variációkat...

Milyen hát a *Meddig él egy fa?* formája?... Epizodisztikus. Rövidke, egy icipicit — a szó ősi értelmében is — groteszk jelenet. Két szereplője van: Bánné és egy őszülő hajú asszony. Az ő nevét nem tudjuk meg.

Bánné, egy csemetekertész fiatal felesége a front közeledésére disznóölésre készülődik. A férje nincs itthon, bement a faluba ugyancsak disznóölés ügyben.

Szükséges mindez a továbbiakhoz? Kihat a tartalomra, hogy a front közeledik és ezért a csemetekertészék leólni készülnek a disznójukat? Hogy az asszony előszedi a nagy zsírosbödönt meg a zománclábasokat, s szódát tesz a tűzhelyen lobogó vízbe? Nem. Mindez nem szükséges. Csak éppen a meghatározottság kell, a beállítás élesége, hogy Bánné alakja ne legyen elmosódott, elvont, hanem valóságos és életteli teli. A neve is ezért kell: Bánné.

„— Itt laknak, kérem, Bán Sándorék?

— Én vagyok Bánné — mondta Bánné.”

Az egyperces novellában, mely az ő nevével kezdődik számtalanszor hangzik el a neve, ahányszor csak megszólal vagy tesz valamit: „— mondta Bánné... csodálkozott Bánné... hívta Bánné... mondta Bánné... bámult rá Bánné... mondta Bánné...” A sok Bánné ritmust is ad a novellának, egyhangút, mint az órakettyegés és mivel rövid név, épp oly élénket is. „Éllettel teli kis asszony volt — közli róla az író —, minden porcikája kerek, és mindent olyan kerek mozdulatokkal és olyan

gyönyörűséggel csinált, hogy az ember nem tudta róla levenni a szemét.” De mire ez ilyen szép kereken megfogalmazva elmondatik, úgy a novella közepe táján, már régen tudjuk róla, kiérettük szavaiból, mondataiból. A kifejezett jellemzés csak még élesebbre csavarja róla alkotott képünket, és még bizonytalanabbá teszi az őszülő asszonyét.

Mondtuk már, hogy neki a nevét sem tudjuk meg.

Bekopognak Bánnéhoz. „*Félrehúzza a függönyt. Nem németek voltak. Egy asszony állt a küszöbön, egyedül.*” Egyedül. Kevés szóval — Örkeny mindig szűkszavú —, de eléggé részletesen leírja, milyen is ez az asszony: „*Mindene divatjammúlt volt az érkezőnek. Ápolatlan haján — mely épp feleútján járt az őszülésnek — fazék formájú pilcalap ült, amilyent csak húsz évvel ezelőtti filmekben látni. Odivatú esernyőjének papagájfejben végződött a nyele, két feketebors üvegszemmel, melyek hűdéseken néztek kétfelé.*” Ettől a leírástól azonban csupán elmosódottabbá lesz. A divatjammúlt szó már egymaga is a szürke képzetét kelti, s ez a képzetünk tovább szürkül az asszony felelőn járó őszülésétől, s még tovább, a húsz év előtti csíkásra kopott elhalványult filmek említése folytán. A papagájfej üvegszeme — üvegesedett társul hozzá agyunkban — hűdések és kétfelé néz, aligha láthat élesen — gondoljuk, illetve nem gondoljuk, nem jut el ez a képzet a tudatunkig, csak alatta lappang. S így van ez jól, a ki nem hordott gondolat terhesebb-nyomasztóbb, mint a megszült.

„— *A hirdetésre jöttem.*

— *Miféle hirdetésre? — csodálkozott Bánné.*”

A rövidke párbeszéd két mondata közti disszonancia tovább növeli a már meglévő feszültséget, amit Bánné meghatározottsága és az asszony elmosódottsága teremtett meg. A következő mondat: „*Csak kora tavasszal és ősz utóján hirdettek: télen soha*” Bánné csodálkozását indokolja: ő tudja, mit mond és mit tesz.

„*Az érkező azonban kinyitotta buggyos retiküljét, mely úgy tele volt kacatokkal, használati és emléktárgyakkal, mintha mindenét magánál hordaná, és elkezdett kirakodni. Egy elsárgult, szalaggal átkötött levélcsomót, lejárt zsebnaptárakat, fényképeket, orvosságos-fiólákat, használt mozijegyeket és egy üres, de még szagló parfümszórót.*” A bizonytalanság, az elmosódottság, az elmúltság érzetét tovább fokozzák az ilyen szavak, mint kacat, emléktárgy, elsárgult, lejárt, használt, üres...

Az utolsó félmondatot, *üres, de még szagló parfümszóró*, különösen remeknek érezzük; ilyesmiket asszociálunk hozzá: a bútorok még őrzik cigarettáit kihűlt füstjét... a párnán még ott a feje nyoma... még nő a haja és körme... A következő mondatban aztán már elhangzik az eddig csak sugallt *elmosódott* szó is: „*A fényképeken tollas kalapú fiatalasszony volt látható, hol egy farkaskutyával, hol nélküle, de az arca már elmosódott, a sarkok felmolyhosodtak.*” A néhai farkaskutya említése — a kutyák rövidéletűek — szíven üt: valamikor tartozott valaki ehhez az asszonyhoz is — habár csak egy kutya —, mégsem volt mindig *egyedül*.

Előkerül végre a gyűrött hirdetés is, „*melyen már csak a nagybetűs szavak voltak olvashatók.*” Így — közvetve — tudjuk meg, hogy régóta őrizgeti a facsemeterkertes hirdetését, régóta gondol rá, hogy kijön ide — de... halasztgatta, mert az idő értéke devalválódott számára. Tömörebben és tárgyiasabban aligha lehetett volna mindezt elmondani.

Idáig — észrevehettük — az asszonyról magáról nem esett szó, csupán a holmiját mutatta fel az író; romlékonysága, elhasználtsága, múltban-létezettsége mintegy ezekben testesül meg. De még más is rejlik leírásukban: az asszony számára ilyené — használt, formáját veszített kacattá — változott a világ.

Tárgyairól most órá magára vetül a fény. Bánnénak a hirdetésre mondott határozott szavaira — miszerint ezek ők, de az ura nincs idehaza — adott válaszából kiderül belső bizonytalansága: „*Csakhogy én az ötórással haza szeretnék menni.*”

„— *Addig nem lesz vissza — mondta Bánné.*”

„*Az asszony erejevesztetten nézett körül.*”

Miért veszti erejét attól, hogy nem mehet az ötórással haza, vagy attól, hogy esetleg ma nem tudja elintézni, amit szándékolt, máskorra kell halasztania, újra kijönnie? Miért olyan rettenetes ez? Hisz hónapok óta halogatta ezt az utat... Egyszeriben kifogyott volna az időből? Ma... sőt!... most van számára az utolsó alkalom? Nem tudjuk. De balsejtelmünk, ami a farkaskutya említésekor fogamzott meg bennünk, erősödik és némi részvétlenséggel is vegyül. Félünk és féltjük valamitől, s az ismeretlentől való félelem az igazán szorongató.

Az író csak most kezd az asszony leírásába.

„*Sápadt arcáról, mint egy málló vakolatú falról, pikkelyekben pattogzott a puder. Semmiféle érzelmenek nem adta jelét, de épp e lárvaszerűségben volt valami megindító, mint amikor egy beliszteztet arcú bohóc könnyek nélkül sír.*” Az előbb csupán sugallt és titkon létrehozott érzelmi kapcsolatunk és egyúttal szorongásunk meg erősödik.

Párbeszédés rész következik:

„— *Mivel szolgálhatnék?*

— *Vásárolni akarok valamit — mondta az öszülő asszony.*

— *Díszfáink nincsenek — mondta Bánné. — Csak gyümölcsfacsemetéink.*”

A gyümölcsfák gyümölcsöt teremnek, s nem csupán magukért vannak, mint a díszfák... e haszontalan dísznők, de e dísznők ezért haszontalanok, mert magtalanok. — ez lappangana a mondatok alján?

„— *Nekem mindegy — mondta bizonytalanul a vásárló. — Csak szép legyen.*”

A bizonytalan szó is elhangzik, s a „nekem mindegy” is. Miért mindegy? Neki már minden mindegy? Nem, mégsem minden... Az — úgy látszik — még fontos neki, hogy szép legyen a fa. Hamarosan az is kiderül, hogy a nagysága is fontos számára.

Bánnéra vetül a tekintet. Kiforrázza a lábait, kendővel kitorli őket, méghozzá a már idéztük, étellel teli kerek mozdulatokkal. Az étellel teli ismét csak kettős értelmű-szerepű; második szerepét az idegen asszony kérdése leplezi le — utólag természetesen: „— *Maga gyereket vár?*” „*Igen — mondta Bánné.*”

Kimennek a faiskolába, ahol „*Mint száz meg száz halvány ceruzavonás, úgy derengtek a növendék fácskák a ködben.*” Nem csupán a kód és halvány szavak miatt idézzük a mondatot, hanem a derűt vonzó dereng és a növekedést társító növendék szó miatt is. Az asszonynak azonban nem tetszenek ezek a fácskák, nagyobbakat képzelt. Kimondja, amit eddig csak megérezhettünk:

„*Nekem nem fontos a gyümölcs.*” S most azt is megtudjuk, miért nem fontos:

„— *Nincs is időm öt esztendeig várni.*” Majd: „*Daganat van a méhében — mondta közönyösen. — Rák.*”

— *Borzasztó — riadt meg Bánné. — És nem lehet operálni?*

Az öszülő asszony átható pillantást vetett rá.

— *Mikorra várja? — kérdezte hirtelen.*”

Az ellentétbe váltás olyan éles, hogy Bánné nem is értette meg mindjárt a kérdést.

„— *Mit? — nézett rá Bánné. — Márciusra.*”

Pedig az asszony kérdése nem véletlen és nem váratlan.

„... a titokzatos korallerdő

... valahol a sötétben

(Ahonnan más »igazi asszonyok« testéből

Pufók kisbaba indul, így tanultad régen)

Egyszer csak elkezdett növekedni ijesztőn

Ágakat és kacskaringós utakat görbített

Kapaszkodott és szétfutott bíbor gyökerekkel

Míg erdő nem lettél egészen...”

A zárójeles mondat miatt idéztük Karinthy Frigyes *Mindszenti litániáját*. Ugyanarra az ellentétre mutat rá és ugyanazzal a képpel, mint Örkény, csupán kifejezetten: a halál képtelenségére és elfogadhatatlanságára. Örkény véletlennek tünteti fel az öszülő asszony — akinek a méhében a halál fogant meg — és Bánné — akiében az élet — összekerülését, így csupán egymás mellé helyezi az élet két legnagyobb dolgát, s ezáltal bennünket készítet az általa ki nem mondottak továbbgondolására és a megrázó felfedezésre. Az egymás mellé helyezés egyúttal kapcsolatteremtés is: a keletkezés, a levés — bármennyire elfogadhatatlan is ez számunkra — magában foglalja, feltételezi az elmúlást, a halált. A kettő szemben áll egymással, de össze is tartozik.

Ezidáig Örkény módszere az allegorikus megéreztetés volt, a belül végbementeknek, az asszony lelkiállapotának és teste rejtett halálbaindulásának előbb a természetre, majd tárgyakra való kivetítése. Csak miután eképpen előkészítet rá, közölte kifejezetten, miről is van szó. A kód, mely mindjárt az első bekezdésben — mielőtt az asszony bekopogna Bánnéhoz — már sűrűn gomolyog odakint, s amiről ezután is többízben szó esik, jelképezi az öszülő asszony határozatlanságát, belső bizonytalanságát, körvonalalanná válását, elenyészését. Most, miután kimondatott a borzasztó rák szó, és összetartozó ellentétként megtudtuk, hogy Bánné gyereket vár, újra a kódról hallunk: „... *mint egy gyerekepelenka, olyan sűrű szövésű volt a kód.*” Több ez, mint egy ritka és ezért figyelemfelkeltő hasonlat. A kibontakozó és a kódbevezető életet idézi. Gyengédebben azonban, mint a méhrák és méhmagzat ellentétbe állítása. Mintha a megrázó döbbenetet, amit az előbb okozott, akarná enyhíteni-oldani bennünk az író. Mindenesetre ezúttal megfordította módszerét: a kimondott szó után él sejtető képpel.

A következő mondatokban, a halál képének felvillantásával, újra feszültséget kelt:

„— Ez mi? — kérdezte az asszony. Ernyőjével egy füzre mutatott, mely zörgő, csontos ágaival épp a mezsgye szélén állt.

— Ez tetszik nekem.”

A zörgő csontú fa? A halál tetszik neki? Beletörődött volna, sőt, vonzódnék hozzá? Igen és nem. Ez az a különös viszony, amit csupán kimondatlanul, képbe ágyazva lehet a maga bonyolultságában érzékeltetni. Egyértelművé téve nem volna igaz.

Az asszony végül mégsem a füzet választja, hanem egy másik fát, egy magányosat. A magányosságot erősen hangsúlyozza Örkeny: „... a domb gerincén csak egy állt, magányosan.” Kiderült, hogy egy tizenöt éves hárs, amit nem lehet már átültetni. Az asszony nem is akarja, csupán azt akarja, hogy az övé legyen, és megmaradjon.

„— Azt akarom, hogy vigyázzanak rá — mondta azután” (hogy kifizette).

Örkeny mondatai — észrevehettük — eddig is oszcilláltak az igen és a nem között; az ide-acikázás most meggyorsul.

„— Nincs mire vigyázzunk — mondta Bánné.

— Azt is megfizetem — mondta az asszony.”

Mit? Azt, hogy nincs mire vigyázni? Hamarosan rájövünk persze, hogy nincs itt logikátlanlás, az asszony átugorva Bánné válaszáat, a maga korábbi mondatát folytatja, bennünk azonban a két külön vágányon futó gondolatsor egymásba tolása feszültséget kelt. Ez is a cél. Folytatódnak a gyors, ellentett kisülések:

„— Azért nem jár fizetség — mondta Bánné.

— Trágyázzák is — mondta az ősziülő asszony. — Elég lesz egy évre húsz pengő?

— Ne tessék fizetni — mondta Bánné. — Nem lesz annak a fának semmi baja.”

„— Három évre kifizetem az ápolási díjat — mondta (az ősziülő asszony) —, de ígérje meg, hogy szépen gondját viseli.”

S most ez a mondatok közti igen-nem ellentét mintha összebékélne: „Bánné köhintett.

— Megigérem — mondta rekedten.”

Mi ebből a rekedten-ből és köhintésből tudjuk meg, hogy megértette az ősziülő asszonyt. Észbevette, hogy hiába beszélt közönyösen a benne munkáló halálról, hiába tetszett neki a zörgő, csontos ágú fa, a halál az ő számára is elfogadhatatlan, s ezért így, ezen a kissé neveléses, gyámoltalan és rokonszenves módon akar kifogni rajta, hogy megvesz egy fát. Maradjon utána valami, éljen tovább valami öbelőle is. Hogy az élet folytatására gondol, benne lapul a következő kérdésben:

„— Megmozdult már?

Bánné megint köhintett.

— Meg.”

Bánnében még nem békélt nyugalommá a feszültség, értjük meg az újabb köhintésből. Még az asszony sem biztos benne, hogy rendbe tette a dolgát. Még tétova.

... elindult, visszafordult.

— Meddig él egy hárs? — kérdezte.

— Sokáig — mondta Bánné.

— Mégis? — kérdezte az ősziülő asszony. — Száz évig is?

— Még annál is tovább.”

Az asszony magatartása ekkor egyszeriben megváltozik:

... biccentett. Karjára akasztotta az ernyőt, és kiment.

— Öntözzék is! — mondta szigorúan. Az ajtóból mégegyszer visszanézett Bánnéra.

— A vizontlításra mondta, de nem nyújtott kezet, és nem is nézett vissza többet. Ernyője hangosan kopogott a téglajárdán.”

Szigorú, nem nyújt kezet, nem néz vissza többet, az ernyője hangosan kopog... Határozott lesz, mint az olyan ember, aki elvégezte a dolgát e földi téreken, megtette, amit kellett: gondoskodott halhatatlanságáról.

Most már az olvasóban is fel lehet oldani a feszültséget — ez Bánnén keresztül történik:

„Bánné állt egy kicsit, aztán eltette a pénzt. Az a hír járta, hogy a visszavonuló német csapatok minden élő állatot elrekvírálnak. Munkához látott. Könnyedén és kecsesen végezte dolgát, látszatra fáradtság nélkül, mint egy táncosnő, aki füllel nem hallható zenére mozog.”

Örkeny egyperces szintén így végezte dolgát: könnyedén, kecsesen, látszatra fáradtság nélkül, nem füllel hallható zenével, nem kimondott, egyértelmű szavakkal, hanem megéreztetően és átéletoően — képpel képzetet ébresztve, tárgyval érzést és sejtetéssel gondolatot — beszélt a legrejtelmesebb és legnagyobb dolgokról: életről, halálról és halhatatlanságról.

Zolnay Vilmos

GYEREKEK A GYEREKEKNEK

Sok gyerek rosszul olvas, nem szeret olvasni. Ezt tapasztaljuk a könyvtárakban, az iskolákban, a napközi otthonokban. Nehezen akad gyerek, aki önként felolvasna egy-egy mesét, vagy diafilmet kísérő szöveget; s ha mégis sikerül őket erre rávenni, hibásan, dőcögösen olvasnak. Márpedig a jó olvasási készség az irodalmi érdeklődés kialakulásának előfeltétele. Az a gyerek, aki küszködve olvas, idegenkedik a könyvtől; a biztosan olvasó gyerek viszont igényli a könyvet, élvezi az olvasást.

„Megfelelő könyvet a megfelelő gyermeknek a megfelelő időben!” — így szól a gyermekirodalom neves kutatója, *Bamberger* követelménye. Kevés az ilyen könyv, s ami van, az sem mindig a megfelelő időben kerül a megfelelő érdeklődésű gyerekek kezébe. Világszerte foglalkoznak ezzel a feladattal a gyerekpszichológusok, pedagógusok és könyvtárosok, kutatják az új módszereket, a fejlődés útjait.

A Szentendrei Járásban is indultak sajátos arculatú próbálkozások.

Szina Ferencné, a szentendrei gyerek-könyvtár vezetője kisebb-nagyobb gyerekközösségeket szervezett az olvasási kedv felkeltésére. A csoportokban — többek között — meséket találtat ki, fogalmaztat meg a gyerekekkel, aztán a meséket vagy dramatizáltatja, vagy lerajzoltatja velük. Ez az önkéntes alkotó munka felkelti a gyermekek kíváncsiságát a mesék iránt, s észre vehető módon mind több meséskönyvet kölcsönöznek ki a könyvtárból.

Ebből a módszerből indult ki *Siklóssy Imréné*, aki a Tahitótfalui Általános Is-

kola napközi otthonában felügyelő tanár-nő. A gyerekek meseépítkező logikája szerint rövid olvasmányokat írt a kezdő, az olvasni éppen tanuló gyerekek számára. Az olvasási készség fejlesztése érdekében a fokozatosság elvét szem előtt tartotta (szótagolás, a mind kisebb alakú betűk használata, a betűk tanítási sorrendje stb.), és felhasználta az iskolában soron következő betűk nagyterjedelmű szóanyagát a vidám kis történetekben, főképp állatmesékben. A nagybetűk tanításánál a klasszikus tanmeséket ültette át gyereknyelvre.

Az így végül sorozattá kerekedett ABC meséket a nehezen induló, vagy dislexiás gyerekek is örömmel olvasgatják a tahitótfalui napközi otthonban, és másutt is, ahol kísérletet végeztek vele. Különösen így van ez azóta, amióta elkészültek hozzá a kísérő ábrák.

Az ábrák nem rajzok, hanem rongy-collage-ok, amelyeket *Baloghné Balázs Judit* rajztanár-nő vezetésével gyerekek készítettek, a Szentendrei Lenin úti Általános Iskola rajzsakkörös tanulói. A tanár-nő felolvasott egy-egy mesét; a gyerekeknek meglődült a fantáziájuk, s színes rongyokból a különböző alakok, tárgyak formáját kivágták, majd felragasztatták a rajzlapra: illusztráló rongy-collage képeket alkottak.

A rongy-collage gondolatára tanári pályafutása elején jutott Balázs Judit. Azt tapasztalta, hogy a silány vízfestékek nem nyújtanak elegendő szín- és sikerélményt tanulóinak, holott a színek iránti fogékonyság, vonzódás igen nagy ebben a korban. Az egyszínű és tarka rongyok többféle feladat megoldására készítetik a gyerekeket, képzelőerejüket működésbe hozzák.

Ezeken a rajzköri órákon is, mint minden emberi tevékenységben, legfontosabb a munka tudatos megszervezése. A színek kompozíció már akkor kialakul, amikor a gyerekek a rongyos zsákból kiválasztják azt a néhány színes textil-darabot, amelyből ábrákat kiollózzák. A felolvasott mesét tehát a színválogatás követi, s csak azután jön a részletek kimunkálása.

A kivágott rongyok felragasztását pár vonalas vázlat előzi meg a rajzlapon. A már kész színes foltok birtokában tervezik meg a gyerekek, hogy melyik forma hová is kerül. Mindent szabad! A tanár-nő csak tanácsokat ad, s így a gyerekek élvezik az alkotás szabadságát. Játéknak érzik az óra munkáját, észre sem veszik, hogy játékos tevékenységüket az életből vett megfigyelések irányítják.

Bor István ex librise

Siklóssy Imréné tahitófaluasi tanárnő, a mesék szerzője (középen) és Balogh Judit szentendrei tanárnő, a rajzszakkör vezetője (jobb oldal). (Siklóssy Pál felv.)

A mintás, élénk színű rongydarabokból olyan gazdag motívumok kerülnek a képbe, amelyeket vízfestékekkel, vagy színes ceruzával képtelen lenne bármelyik tanuló is megfesteni. Minden gyerek munkája valóságos kis műalkotás, egy-egy mesétől izgalomba jött gyereklélek szabad megnyilatkozása.

Világosan — a felnőtteknél sokkal jobban — felismerik ezt azok a gyerekek, akik a rongy-collage-okkal kísért történetekből olvasni tanulnak. A kép és az olvasmány egymás hatását fokozva épül be az emlékezetükbe. Igazolódik az az ősi megfigyelés, hogy a gyerek a gyerektől tanul legszívesebben és leghamarább.

A két tanárnő — Siklóssy Imréné és Balogné Balázs Judit — nagy érdeme, hogy pedagógiai munkájukkal lehetőséget adtak a gyerekeknek: egymástól egymást tanítva tanuljanak. A nagyobb, rajzszakkörös gyerek irodalom-értelmező készsége is fejlődik akkor, amikor elkészíti a maga kis rongy-collage-át. A gyerekek olvasóvá nevelésének tehát kitűnő módszere ez, s ráadásul filléreke kerül, nem kell hozzá különleges felszerelés.

A kis történetekből s a hozzájuk készült legjobb rongycollage-okból — „Gyerekek a gyerekeknek” címmel — kiállítás nyílt Szekszárdon. A Tolna megyei gyermekkönyvnapokra rendezte meg a „Babits Mihály” Művelődési Központ és a Megyei Könyvtár közösen. Az ország különböző gyermekkönyvtáraiból összejött könyvtárosnők nemcsak örömmel és elismeréssel fogadták a kiállítást, hanem rögtön arra is vállalkoztak, hogy néhány hónap leforgásán belül a maguk könyvtárában is megrendezik.

A Szentendrei Járásban kialakult kísérletből így végül vándorkiállítás indult el. Érvényesült az a törekvés, amelyet az „Olvasó népért” mozgalom társadalmi elnöksége annak idején így fogalmazott meg: „Az a cél, hogy minden termékenyítő gondolat — bármily szűk körben is fogalmazódjék meg — közös értéké váljék, s az egész nemzet műveltségét gyarapító közös munkára serkentsen.”

F á b i á n Z o l t á n

Az FSZEK két évfordulóról is illusztrált rólap-bibliográfiákkal emlékezett meg: a 200 éve született Walter Scott, illetve a 75 éve született Elsa Triolet

munkásságát mutatta be. A Triolet-bibliográfiát Hincz Gyula szép rajza díszíti, és külön említést érdemel Gáliczky Éva Triolet-életrajza, mely az

író fordulatosságát és életének irodalomtörténeti érdekességeit bár tömören, de színesen és olvasmányosan mondja el.

KÖBÁNYÁTÓL A BELVÁROSIG

Helytörténeti munkák a főváros kerületeiről

A helytörténeti tevékenység a fővárosban is fellendült, különösen a közelmúltban lezajlott „Fekete-fehér, igen-nem” vetélkedőkkel kapcsolatban születettek kerülettörténeti adattárak, a vetélkedéshez szükséges informatív kötetek, gyűjtemények s nyomokban érdekes és értékes monográfiák. Típusaik, szerkezettük meglehetősen különböző, összeállítási elveik változók, abban azonban feltétlenül megegyeznek, hogy a kerület szeretete, az egészséges lokálpatriotizmus hívta létre őket. Majdnem mindenütt igyekeztek a legjobb szakemberektől mind sokrétűbb információs anyagot gyűjteni ezekbe a kötetekbe. Íme, néhány közülük, természetesen nem az összes, hiszen ma már majdnem mindegyik budapesti kerület rendelkezik valamilyen helytörténeti összeállítással, adattárral, kézikönyvvel.

Kőbánya neve óriási ipari üzemekkel, több kontinensre eljutó gyógyszerek, vegyi cikkek, híradástechnikai és gépi berendezések vagonsergével fonódik össze a mai Budapest lakóinak tudatában. A felszabadulás előtti peremkerület ma már a főváros mértani középpontjába esik. Régi, zsúfolt munkás-lakótelepeit modern lakótelepek váltják fel. A főváros rohamos fejlődése ebben a kerületben különösen szembetűnő. A *Kőbánya története* borítója mégis a régmúltat idézi: csigalépcsős őrtornyot ábrázol, a kerület egyik legrégebbi műemlékét, a régi szőlőművelés korszakát idéző „Csósztorony” képét mutatja be. Szőlőművelés Kőbányán? Valószínűtlennek tűnik, ha a gyárkéményekkel tűzdelte s a vágánypókhálókkal beszórt kerületre gondolunk. Az olvasókat azonban más meglepetések is várják: a földrajz, a történelem, a művelődéstörténet sok érdekességet tartogat a patinás munkáskerület története iránt érdeklődők számára. Területét valaha az ősoécan mosta, üledékeiből bányászták Budapest sok épületéhez a mészkövet, a bányáüregek később a sör- és borpincéknek s a gomba-termesztésnek adtak helyet. Agyaga a főváros téglaiparának egyik bázisa. A kerület földrajzi és geológiai viszonyai-

nak elemzése segített — kellő írásbeli források és régészeti leletek hiányában — meghatározni a magyar történelem „Rákos mezei országgyűléseinek” helyét is. A monográfia bevezetője az őskortól a XVI. sz. végéig kalauzolja olvasóit az időben. A továbbiakban tematikus fejezetekben mutatja be a szerző — dr. Szalai György — a kerület sokarcú múltját, jelenét, sok érdekességét. Tájékozódhatunk a közigazgatás, a népesség, a gazdasági élet, a művelődési viszonyok, az egészségügy, a lakáshelyzet fejlődéséről, a kőbányai munkásság életéről, harcairól, megmozdulásairól, végigkísérhetjük az ellenállási mozgalom és a partizánharcok eseményeit, a kerület felszabadításának s az új élet megindulásának krónikáját. Megtudhatjuk, milyenek voltak a régi kőbányai szórakozások, melyek voltak a kerület „őshonos” üzeimei, olvashatunk a Százados úti művésztelepről, a munkás-lakótelepek életéről, sztrájkokról és iskolákról, a régi kerületi közséppolitikáról és az új fejlesztési törekvésekről stb. A kötet anyaga nagyon sokrétű. Szerencsésen ötvöződik benne a tudományos igény és a népszerűsítő szándék: érdeklődést felkeltő, lelkiismeretes, a kerület szeretetét sugárzó írás. Használhatóságát időrenyi táblázat s tárgymutató nagyon emelte volna.

A *Zugló. Tegnap, ma, holnap* c. könyv egyike azon munkáknak, amelyek az érdekes múlt bemutatása mellett nagy figyelmet fordítanak a jelen, a jövő életének, törekvéseinek ábrázolására s nagyon is középpontba állítják az embert, a „kerületi lakost”. Különösen fontos és indokolt szemlélet ez Zugló esetében, mely a főváros egyik nagy múltú, legszebben fejlődő kerülete. Száznegyven-ezer embernek ad otthont, városszéli „szegénykerületből” vált egységesen fejlődő munkáskerületté. A fővárosi „leg”-ek versenyében jó néhány legszebb, legnagyobb, legkorszerűbb alkotást Zugló mondhat magáénak. A kötet első négy nagy fejezete az őstörténettől napjainkig vázolja fel a kerület históriáját, kutatja egyebek között nevének eredetét, a gyár-
ipar s a munkásosztály megjelenését és

fejlődését, szerepét Zugló agrárjellegének megváltoztatásában, majd bemutatja a Tanácsköztársaság, a Horthy-korszak, a felszabadulás és az újjáépítés történetének legfontosabb mozzanatait. A további fejezetek azt dokumentálják, hogyan s milyen eredménnyel igyekeztek Budapest általános várospolitikai koncepcióját a kerület sajátos viszonyaihoz alakítva megvalósítani, mi minden történt s épült a lakosság érdekében, mit kell még tenni a kerület vezetőinek, a szociális-kommunális ellátástól a népművelés fejlesztéséig, hogyan fejlődik Zugló a negyedik ötéves tervben. Helytörténeti szempontból különösen fontos a kötet függeléke. Ez forrásműveket sorol fel, ismerteti a kerület nevezetességeit, emlékeit, (Városliget, Állatkert, Széchenyi fürdő), a színházakat, múzeumokat, nevezetes épületeket, szobrokat és képzőművészeti alkotásokat, gyárakat, vállalatokat, intézeteket, a Népstadiont, majd vázolja a kerület kapcsolatait a magyar irodalommal, a zuglói vonatkozású szépirodalmi műveket. Modern tipográfiájú, igényes kiállítású, jól áttekinthető szerkezetű munka, szép képnyaggal.

A főváros egyik legrégebb s nagyon sok történeti érdekességet rejtő kerülete a VI. kerület, a Terézváros. A Pest történeti fejlődésétől elválaszthatatlan sorsú kerületről két mű jelent meg párhuzamosan, szinte egymást kiegészítő testvérkötétként. Az egyik — *A Terézváros kétszáz éve* — alcímében riporttörténet. Első részében 20 önálló történelmi kép, riport ad összefüggő helytörténeti olvasmányt 1686-tól, a török kiűzésétől napjainkig. Megtudhatjuk, hogyan élt a XVII. századi pesti polgár, olvashatunk az első pesti üzembről, a Valero-selyemgyárról, a korabeli mulatságokról, a Sugárútról, a Városligetről, az Abbázia kávéház irodalmi és zenei emlékeiről, a Tanácsköztársaság Terézvárosáról, az ellenállási mozgalom s a felszabadulás epizódjairól. Másik része a mai Terézvárost mutatja be. Megismerteti a tanács felépítését, a kerület földrajzi adatait, utcáit, tereit, műemlékeit, szobrait, nevezetesebb épületeit, képzőművészeti alkotásait, a kerület eseményeit, a kulturális és gazdasági élet intézményeit s az ezekhez fűződő történelmi tudnivalókat. A mutatókat ebben a kötetben is nélkülöznünk kell. Kár, hogy képanyagának technikai kivitele gyenge.

Társkönete — *A Terézváros munkásmozgalma* — a budapesti kommunista és munkásmozgalom forradalmi tevékenységének állít emléket. A monográfia bevezetőjében Kádár János, az MSZMP első titkára mondja el, milyen személyes

kapcsolatok fűzték a VI. kerületben dolgozó, harcoló kommunistákhoz a felszabadulást megelőző mintegy 5 évben. A kötet hét nagy fejezetben tárgyalja a terézvárosi munkásmozgalom fejlődéstörténetét a kezdetektől, 1867-től a felszabadulást követő első hónapokig. A Terézváros különös szín a fővárosi munkásmozgalomban. Itt alakult meg az első szociáldemokrata kerületi pártszervezet. A kerület pártszervezete a főváros egyik legerősebb területi szervezete volt. A történelmi Terézváros azon kevés fővárosi kerület egyike, amely egyesítette a gyárvárost (a mai XIII. kerület nagy részét) a Belvárossal. Angyalföldi részén sok gyár működött, lakóinak jó része a munkásosztályhoz tartozott. A kerületben a munkások és értelmiségiek együtt dolgozhattak s találkozhattak a kerületi pártszervezetben. A kötetből a magyar, illetve a fővárosi munkásmozgalom sok kiemelkedő személyét, fontos történeti eseményeit ismerhetjük meg, lapjain sztrájkok, a tevőleges ellenállás epizódjai éppen úgy megelevenednek, mint pl. a munkáskultúra, a Szalmaskórus tevékenysége, vagy a felszabadulás után az élet újrarendezésének első lépései. A kötet anyaga túlnő a kerület jelentőségén. Nélküle sem a főváros, sem az ország munkásmozgalmáról nem alkothatunk teljes képet, benne egy sajátos társadalmi összetételű közigazgatási egység megannyi harca, problémája, s egyben a magyar munkásmozgalom számos jellemző vonása s történelmi tanul-

sága tükröződik. A kötetet bőséges jegyzetanyag, névmutató, részletes tartalomjegyzék egészíti ki.

Az *Erzsébetváros* fővárosunk egyik legkisebb városrésze, hazai és nemzetközi viszonylatban az egyik legsűrűbben lakott településrész. Gazdag munkásmozgalmi, kulturális és történelmi múltját egy tartalmában és kiállításában igényes gyűjteményes munka ismerteti meg az olvasókkal. A kötet tanulmányai a kerület munkásmozgalmi és művelődéstörténeti vonatkozásait tárják fel hangsúlyozottabban. Az Erzsébetvárosban talált otthonra pl. az Építőmunkások Szakszervezete s a munkásság első gazdasági szervezete, az Általános Fogyasztási Szövetkezet, valamint a munkásbank, a Törekvés Takarékpénztár. A VII. kerület kulturális hagyományai túlnőnek a főváros, de még az ország határain is, hiszen az irodalmi és színházi élet egyik centruma, a nyomdaipar és a sajtó bázisa, a hazai filmélet egyik bölcsője volt az Erzsébetváros, s talaján sokáig virágzott a sajátos pesti vendéglátási forma, a kávéházak világa, alkotó otthon s találkozóhelyet teremtve híres íróknak, költőknek, muzsikuskoknak, filmeseknek és színházi embereknek, a könyvkiadás és sajtó korabeli nagyjainak s másoknak, akik a főváros, sőt az ország művelődéstörténetét írták.

A kötet lebilincselően érdekes, helyenként izgalmas, sok meglepetést tartogat. Megismerhetjük pl. az új magyar irodalom erzsébetvárosi kapcsolatait Bródy Sándortól és Heltai Jenőtől Molnár Ferencen, Osvát Ernőn, Mikes Lajoson át Kosztolányiig, Füst Milánig, Kassáig. Nevük mellett megtalálhatjuk munkásságuk kerületi vonatkozásait, s világossá válik, hogy a modern magyar irodalmi élet bölcsője az Erzsébetvárosban ringott s nőtt nagygyá, országossá. A Magyar Színház, a Király-Színház, a Thalia-társaság, a Madách-Színház és az ideiglenesen a kerületbe költözött Nemzeti Színház működése az Erzsébetvároshoz fűződik, s velük színészek, rendezők, igazgatók serege, a magyar színháztörténet nagyjainak zöme került kapcsolatba a kerülettel.

A sajtó, a könyvkiadás és a nyomdaipar kb. hét évtizedes története is országos jelentőségű. A sajtótörténeti tanulmányból megtudhatjuk, hogyan született meg a modern fővárosi nyomdaipar és könyvszakma, olvashatunk Emich Athenaeumáról, a századforduló hírlapjairól, munkáslapokról, a könyvkiadókról a Tolnaitól az Est-lapokig s a felszabadult sajtó megszületéséig. Az első budapesti *mozik* is az Erzsébetvárosban nyíltak s később a magyar filmgyártás is itt bon-

togatta szárnyait. A VII. kerület nemcsak mozikerületté fejlődött, hanem már 1915-től filmgyártó- és forgalmazó vállalatoknak adott otthont. Nagyon érdekes a filmtörténeti fejezetnek a filmszakma társadalmi életével és nagy egyéniségeivel foglalkozó része is. Külön színfolt a kötetben a *pesti kávézás és kávéházak* történetét s kerületi vonatkozásait ismerető fejezet. Úgy vélem, nem lehet századunk magyar irodalom-, zene- színház- és művészettörténetét megírni pl. a New York kávéház, vagy a Fészek-klub, vagy akár a régi erzsébetvárosi mulatók, éttermek s törzsvendégeik bemutatása nélkül. S minderről igényesen, pletykarovatok szintjét messze elkerülve, a kort, a társadalmi életet s a nagy egyéniségeit hiven ábrázolva tájékoztat.

A kötet helytörténeti fejezete a művelődési intézmények történetét, a műemlékeket, jelesebb épületeket, intézményeket és vállalatokat, az ipar, a kereskedelem, az egészségügy stb. fejlődését és intézményeit ismerteti meg könnyen áttekinthető szerkezetben. A Rákóczi út 22. sz. házban működött pl. több mint harminc éven át a Magyar Telefonhírmondó, itt kezdte meg adását 1925. december 1-én a *Magyar Rádió*, az Almásy téren nyílt meg a főváros első kerületi közművelődési könyvtára 1913-ban stb. A kötet gazdagságát alig lehet érzékelteni. Igényes, szép kiállítású munka jó képanyaggal. A tárgy- és névmutató, sajnos, ebből a kötetből is hiányzik, pedig különösen indokolt lenne.

Pest legrégebb kerületéről, a Belvárosról is olvashatunk kerülettörténeti összeállítást. A *Belvárosunk tegnap és ma* című kötet jellegzetesen helytörténeti népszerűsítő kiadvány, olvasókönyv. Közérthetően a legfontosabb ismereteket adja közre, jól áttekinthető szerkezete megkönnyíti a tájékozódást. A szép, vonzó kötet a Belváros történetét vázolja fel a legrégebb időktől a modern Belváros kialakulásáig, majd „Szóra bírt névtáblák, beszélő utcák” címmel összefoglalja, mit árulnak el a kerület történetéről a Belváros utcanevei a török időktől máig. Építéstörténeti ismertetést ad, az utcák betürendjében ismerteti a műemlékeket, emlékműveket, szobrokat, emléktáblákat stb., bemutatja a Belvárost mint iskolavárost, korszakos áttekintést ad a kerület irodalmi és színházi múltjáról, irodalmi szemelvényeket közöl a Belvárosról (ez a válogatás színesebb s sokoldalúbb is lehetett volna), majd kerületismertető sétára hívja olvasóit Budapest szívébe, időben 2000 esztendőtt járva végig, térben pedig a kerület minden zegzugán végigvezetve. Bemutatja a munkásmozgalmi emlékeket, a

mai Belvárost s a kerület fejlesztésének tervlátait, tervezett intézményeit, rekonstrukcióját, az észak-déli földalattiig. A kiadvány némileg rövidített változatát nagyon dicséretes módon helytörténeti oktatási segédanyagként is megjelentették az iskolák számára. Sajnálatosan ebben a kötetben sem találunk mutatókat, s a többi itt ismertetett kötetekhez hasonlóan bibliográfiákat sem, de még utalást sem arra, hogy az érdeklődők milyen forrásokhoz fordulhatnak további információkért.

Ebben az összeállításban a pesti oldal fontosabb kerülettörténeti összeállításait igyekeztem bemutatni. A budai kerületek s a peremvárosokból alakult kerületek (Újpest, Kispest, Csepel stb.) más típusú kerülettörténeti munkákat jelen-

tettek meg, melyek bemutatására más alkalommal kerülhet sor. Két dolgot azonban már itt okvetlenül szövé kell tennem: A kerülettörténeti munkák tematikai, szerkezeti képe nagyon változatos, valamilyen módon jó lett volna szerkezetileg, a koncepciót tekintve összehangolni őket, hiszen a bennük levő ismeretanyag fontos bázisa egy ma már alig nélkülözhető budapesti helytörténeti munkának, különös tekintettel a Buda, Pest és Óbuda egyesülésének közelgő centenáriumára. Másrészt módot kell találni e kiadványok szélesebb körű terjesztésére is, amelyet művelődéspolitikai és kereskedelmi okok egyaránt indokolnak, nem is beszélve a „kerületi lokálpatrioták” érdeklődéséről és igényéről.

Csomor Tibor

AZ ISMERTETETT MŰVEK

- dr. Szalai György: *Kőbánya története*. 1970. 381 l. Zugló. Tegnap, ma, holnap. (Szerk. Faragó István, Fekete Béla.) 1970. 287 l.
A Terézváros kétszáz éve. Riporttörténet. (Írta és összeáll. Pille György.) 1970. 163 l.
A Terézváros munkásmozgalma. 1867—1945. (Szerk. Szina Miklós.) 1970. 239 l.
Erzsébetváros. (Szerk. Timár Andor.) 1970. 362 l.
Belvárosunk tegnap és ma. (Összeáll. az V. ker. Tanács helytörténeti csoportja. Szerk. Szilák Józsefné.) 1970. Minerva, 223 l. Ennek változata:
V. kerület. Belváros. Segédanyag a helytörténeti oktatáshoz. (Összeáll. az V. ker. Tanács és a Hazafias Népharcoskeretében működő belvárosi helytörténeti csoport.) 1970. 137 l.

kézikönyvtár

A MŰLT MAGYAR TUDÓSAI

A múlt magyar tudósai... Számuk sok, érdemük nagy, emléküket méltó a megőrzésre, és mégis mennyire ismeretlenek! Többségükről nevükön és néhány közheleszerű adaton kívül mit sem tudunk. Ezen akart segíteni az Akadémiai Kiadó, mikor Ortutay Gyula szerkesztésében *A múlt magyar tudósai* címmel új sorozatot indított, amelynek mindegyik kötete egy-egy tudós életét és működését tárgyalja.

A kötetek tárgya a tudományos működés, az emberi tulajdonságok azonban nem választhatók el a tudós méltatásától. Korányi Sándornak a tanítványaira tett nagy hatása, a „*Korányi iskola*” létrejötte csak úgy érthető meg igazán, hogy Varga Imre a professzor mindennapi szokásait, sokirányú érdeklődését, a betegekkel és a hallgatóival való beszélgetéseit, a fasizmus iránti ellenszenvét is érzékelteti.

Herman Ottó polihisztor volt, foglalkozott a pókokkal és a magyar halászok szokásaival. Ennyi az, amit a köztudat megőrzött emlékéből. Életrajzából, melyet

hárman írtak — egy biológus, egy antropológus és egy etnográfus — megismerjük azt a férfit, aki lakatosmestertől küzdött fel magát törhetetlen akaraterevével, óriási tudománysozomjával olyan kutatóvá, aki műveivel hazánkban új tudományágakat alapozott meg.

A költő Arany János közismert. Keresztury Dezső bemutatja azt az Aranyt, aki a magyar verstan egyik úttörője, és aki bár iskolai tanulmányait nem fejezte be, mégis mintaszerűen irányította akadémiai főtitkári posztján a tudományos munkát.

Kara György szinte költői szárnyalással jellemzi *Kőrösi Csoma Sándort*. A magában véve is érdekes témát Kőrösi műveiből és a kortársak nyilatkozataiból vett idézetekkel még érdekesebbé tette, és a nagy orientalistát úgy hozta emberi közelségbe, hogy ezáltal nagyságából semmit sem veszített.

A nem szakemberek *Balásházy Jánosnak* még a nevére sem hallották, pedig Tilkowszky Lóránt könyvéből meggyőződhetünk, hogy a talajtannak, az állat-

egészségügynek és általában az agrártudományi ismereteknek a terjesztésével maradandóan írta be nevét tudománytörténetünkbe.

Sorolhatnám tovább a többi kötetet is, amelyek *Eötvös Loránnal*, *Szabó Józseffel*, *Kodály Zoltánnal*, *Geleji Sándorral*, *Molnár Erikkel* foglalkoznak. Mindegyik munka szerzője jónevű kutató, sokan közülük a témával már régóta foglalkoznak, mint Keresztury Arany Jánossal, vagy pedig az általuk méltatott tudós tanítványai voltak, mint Ránki György Molnár Eriknek. Ennek köszönhető, hogy a kis kötetek elérték céljukat: rövid terjedelemben, de megfelelő tudományos színvonalon plasztikus, hű képet adnak hősiükről. A megírás módjai és szempontjai eltérőek, azonban az életrajzok túlnyomó része olvasmányos, kellemes stílusú.

A könyvtárosok számára öröndetes, hogy a méltatások végén szakszerűen összeállított, a tájékoztatásban jól felhasználható bibliográfiákat találunk. Ezek két részre oszlanak: az első rész a megjelenés időrendjében a tudós műveit, a második pedig a szerzők betűrendjében a

rá vonatkozó irodalmat sorolja fel. Egyik másik kötetnél a könyvészet vagy ennek egyik része hiányzik, de ilyenkor talá-lunk útbagazítást arra, hogy hol lehet bibliográfiát találni. A Szabó Józsefről szóló összeállításban — bizonyára szedési hiba következtében — a bibliográfia két része összekeveredett.

A *múlt magyar tudósai* öt-öt kötetet magában foglaló tokban jelennek meg, 10—14 ív terjedelemben, kis (9×14 cm-es) alakban, bibliofil kiállításban, szép papíron, széles margóval. Ajándéknak nagyon alkalmasak, raktári tárolásuk azonban a kis forma miatt nem könnyű. Mindegyik darab más szakba tartozik, így a tokok tartalmának együtt-tartása legfeljebb kézikönyvtári elhelyezés esetén oldható meg. Ez azért is javasolható, mert az életrajzokat a tájékoztatásban fel lehet használni.

A kiadó a sorozatot folytatni akarja. Úgy tervezi, hogy a következő ötkötetes tok *Than Károly*, *Révai Miklós* stb. működésének ismertetésével a könyvnapra hagyja el a sajtót. (Akadémiai, egy-egy tok: 72 Ft).

Vértesy Miklós

LADÓ JÁNOS: MAGYAR UTÓNÉVKÖNYV

A kötet tartalmazza mindazokat az utóneveket (keresztneveket), amelyeket az anyakönyvbe be lehet jegyezni, szabályozva a nevek formáját, helyesírását is. A névjegyzék összeállítását igen széles körű gyűjtő- és rendezőmunka előzte meg, amelyben könyvtárosok is részt vettek (Könyves Tóth Lilla, Tóth Endréné). A szerkesztő a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének irányításával, 130 külső munkatárs közreműködésével 3598 összegyűjtött névből anyakönyvezhetőnek minősített 1827 nevet, ebből női utónév 895, férfi 932. Más

szempont szerint ajánlott kategóriába sorolt 470 nevet, elfogadhatóba 1357-et.

A kiadvány azokat a neveket minősítette anyakönyvezhetőnek, amelyeknek kiejtészerű írásmódja meghonosodott, a név általában ismerősen hangzik, a magyar névtípusok közé jól beilleszkedik, férfi- vagy női névként való használata elkülöníthető és jelentésnailag nem okoz semmi zavart.

A névcikkekben olvasható a név eredete és legtöbb esetben jelentése is. Közli a becenevek bő választékát, valamint a rokonneveket. A névnapok külön rovatban szerepelnek naptári sorrendben. A bevezető célszerű tanácsokat ad az utónévválasztás névhangulati szempontjainak figyelembe vételére is.

A kézikönyv tehát jó eligazítást nyújt a szülőknek a névválasztáshoz. Kívánatos, hogy a lakosság a névválasztás lehetőségeiről ne csak az anyakönyvvezető előtt értesüljön, hanem korábban is tájékozódhassék. Ezért ez a kötet olyan tipikus kézikönyv, amelynek minden közművelődési könyvtárban, még a kis közösségek kézikönyvtárában is meg kell lennie. Szinte naponként használandó tájékoztató eszköz. (Akadémiai, 256 l. 40 Ft.)

Bor István ex librise

(p. r.)

A GYŰJTŐKÖRI EGYÜTTMŰKÖDÉS KÉRDÉSEI

A közelmúltban hasznos kis tanulmányfüzet jelent meg a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadásában: „A gyűjtőkori együttműködés kérdései. I. Tanulmányok” címmel.

A kiadvány közreadása szorosan beletartozik azoknak az erőfeszítéseknek a sorozatába, amelyeknek az utóbbi időben szemtanúi vagyunk. Ezek közül a legfontosabbak: a művelődésügyi miniszter 131/1968. (M. K. 11.) MM számú utasítása a tudományos és szakkönyvtárak gyűjtőköréről, valamint a szakirodalom beszerzésében való közreműködésükről; a Szakirodalmi Kalauz (Tudományos és szakkönyvtárak gyűjtőköri kódexe); az 1969. évi gyűjtőköri konferencia és annak kiadványa; a III. országos könyvtárügyi konferencia gyűjtőköri vonatkozású dokumentumai és felszólalásai. A felsorolást voltaképpen előbből is kezdhettük volna, ha számbavettük volna azt a mintegy 40 cikket és különféle kiadványt, amely az országos gyűjtőköri együttműködéssel kapcsolatban már eddig megjelent; e dokumentumok száma nyilvánvalóan ezután is növekszik.

A füzet voltaképpen öt elgondolkodtató tanulmányt tartalmaz a hazai gyűjtőköri együttműködés színes és szerteágazó problémaköréből. Az első tanulmányban *dr. Kondor Imréné* átfogó ismertetést nyújt az 1968. évi gyűjtőköri miniszteri utasításnak a kooperációra gyakorolt hatásáról, és több javaslatot tesz az együttműködés továbbfejlesztésére. A többi tanulmány szerzői: *dr. Gál Andorné* a mezőgazdasági, *Szepesi Zoltánné* az orvostudományi, *Kovács Dezső* az építésügyi, *dr. Patek Ferenc* a kohó- és gépipari szakterületek gyűjtőköri együttműködési kérdéseiről ad részletesebb tájékoztatást.

Nem vállalkozhatunk arra, hogy akár csak átfogóan is ismertessük az egyes tanulmányokat, de néhány fontos gondolatot feltétlenül ki kell emelnünk a fenti tanulmányokból, olyanokat, amelyek a gyűjtőköri kooperációs törekvések eddigi rövid története folyamán előtérbe kerültek és a jövőbeni fejlődés szempontjából is érdekesek.

Dr. Kondor Imréné tanulmánya szerint a legjobb, többéves távlati programmal is rendelkező együttműködés a *természettudományok* — matematika, fizika, kémia — területén alakult ki. Az egyeztetést mindhárom szakterületen egye-

temi könyvtár végzi (Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára). Ezek a kooperációs körök a szakterület irodalmi terméséből kiindulva tervezik a gyarapítást.

A szakterület általános jellemzéséhez még talán hozzá kell tennünk annyit, hogy mindhárom kooperációs kör azon fáradozik, hogy a szakirodalmat használó matematikusokkal, fizikusokkal és kémikusokkal ne csak esetleges, hanem szervezett kapcsolatokat építsen ki; s így a könyvtárak és a könyvtárosok közötti együttműködést a szóban levő szakterületek képviselőivel való céltudatos együttműködéssel fejlessze, vagyis ilyen értelemben a „*kétdimenziós*” kooperációhoz jusson el.

Úgy hiszem, a kooperációs erőfeszítések bonyolult folyamatának lényeges elemére hívja fel a figyelmet a szerző, amikor a kémiai szakirodalmi kooperációs bizottság működésével kapcsolatban leírja, hogy a koordinálást vállaló Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója — *dr. Kovács Zoltán* — az értetlenségből fakadó ellenállást legyőzve, 1971-ben megindította a számítógépes kémiai szakirodalomfigyelő szolgálatot. Kétségtelen — folytatja a szerző —, hogy ennek jelentősége és hatóköre túlnő a gyűjtőköri együttműködés keretein, és máris hozzátehetjük, hogy ezzel a vállalkozásával a kooperációs kör eljutott a nemzetközi együttműködés lehetőségéig. (A számítógépes szakirodalomfigyelő szolgálatról szóló cikket ld. a Könyvtáros mostani számában.)

A hazai együttműködési törekvéseknek nemzetközi együttműködéssé való továbbfejlesztése érdekében hasznos erőfeszítéseket tesz a matematikai és fizikai kooperációs kör is azzal, hogy az USA Kongresszusi Könyvtárával fennálló kapcsolatok alapján rendszeresen beszerzi a Shared Cataloguing Program keretében összegyűjtött matematikai és fizikai anyag címfelvételeit és ezeket az állományfejlesztésben hasznosítja.

A szerző kiemeli, hogy a három szakterületen működő kooperációs kör által elért eredmények feltehetően az érdekelt szakterületek viszonylagos egyenműségének, a koncentrált gyűjteményeknek, a koordináló könyvtárak áldo-

zatvállalásának és egyes érdekelt személyek szorgos munkájának köszönhető.

A fentieknél lényegesen kedvezőlembb képet fest a szerző a *társadalom- és humán tudományokkal* kapcsolatos kooperációs körök tevékenységéről, annak ellenére, hogy számos területen már jóval az 1968. évi gyűjtőkori utasítás előtt törekedtek az együttműködésre. A helyzet javítása szempontjából érdekes, hogy a Magyar Tudományos Akadémia társadalomtudományi koordinációs bizottságának keretében működő szakirodalmi tájékoztatási munkabizottság javaslatot dolgoz ki a társadalom- és humán tudományok tájékoztatási rendszeréről.

Amíg a természet-, társadalom- és humán tudományok terén az országos szakirodalmi ellátás könyvtári hálózatok közötti keretekben megoldandó feladat, mivel az érdekelt könyvtárak több könyvtári hálózathoz tartoznak, addig az orvosi- és mezőgazdaságtudományi szakirodalmi ellátásban túlnyomórészt egy-egy hálózathoz tartozó könyvtárakkal kell az országos ellátást megoldani. Az említett szakterületek felsőoktatási intézményeinek könyvtárai ugyanis nem alkotnak önálló könyvtári hálózatokat, hanem szerves részei az orvosi, illetve mezőgazdasági hálózatoknak.

Az *orvosi szakirodalmi ellátást* szervező Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ (OOKDK) már jóval az 1968. évi gyűjtőkori utasítás megjelenése előtt feladatának tekintette — és tekinti ma is — a hálózathoz tartozó orvosi könyvtárak állományfejlesztésének összehangolását: koordinálja a devízás beszerzéseket és központi nyilvántartást vezet a hálózat külföldi beszerzéseiről. *Szepesi Zoltánné* tanulmányából megtudjuk, hogy a jövőben az orvosi szakterületen egyebek között az alábbi két szervezési kérdést kell megoldani: egyrészt az ún. hálózati mikrokörök kialakítását, másrészt a kooperáció kibővítését más tárcákhoz tartozó intézmények könyvtáraival. A mikrokörök szervezése elsősorban a 8 országos orvosi intézmény, illetve szakkórház könyvtáraitra támaszkodnék, és az ezek profiljának megfelelő szakágazatokban alakulna ki (fertőző betegségek, gyermekgyógyászat, ideg- és elmegyógyászat, Tbc, közegészségügy, onkológia, reumatológia, traumatológia). Többnek megszervezése máris folyamatban van.

A *mező- és erdőgazdaság terén* a jogi rendezés ugyan még nem történt meg, azonban a mezőgazdasági könyvtári hálózat keretében végbementő nagyméretű szervező munka az országos szakirodalmi ellátás szempontjából sem hagyható figyelmen kívül. Ez a szakterület is megszervezte a központi könyv- és folyó-

iratnyilvántartást és rendszeres gyarapodási, illetve lelőhelyjegyzékeket jelentet meg az új szerzeményekről, amelyek elősegítik a kooperációt. *Dr. Gál Andorné* tanulmánya jó áttekintést nyújt a hazai mezőgazdasági könyvtárügy 1945 utáni fejlődéséről, majd az 1960 óta folyó mezőgazdasági gyűjtőkori munkálatok egyes szakaszairól. A szakterületen végbement sok-sok átszervezés, összevonás, önállósítás stb. a fejlődés útját minduntalan keresztezte, következőképp az 1968. évi gyűjtőkori rendezés alkalmával a mezőgazdasági terület jogi szabályozására nem kerülhetett sor, annak ellenére, hogy a kooperációs körök kialakítására vonatkozó javaslatok már elhangzottak a miniszteri utasítás megjelenése előtt. A jogszabály előkészítési munkálatai folynak, és valószínűleg hamarosan be is fejeződnék.

A tanulmány érdekes megállapítása, hogy a gyűjtőkori munkálatok megindulásakor több könyvtár fel sem ismerte a kooperáció célját, annak még a lehetőségét is elvetette. E könyvtárak minden nehézség legfőbb okát a devizakeretek korlátozott voltában látták, de ugyanakkor azt is hangoztatták, hogy ha a könyvtárak megfelelő anyagi ellátásban részesülnének, nem is szorulnának rá az együttműködésre. Az önellátásra való törekvés mellett azonban kezdettől fogva elhangzottak az együttműködés szükségességét felismerő vélemények is.

A tanulmányfüzet tág teret szentel az ugyancsak jogi szabályozásra, illetve megszervezésre váró *műszaki szakterületek* szakirodalmi ellátásával kapcsolatos kérdéseknek is. *Kovács Dezso* az építésügyi gyűjtőkori kooperációs körök kérdéseiről írt tanulmányában felhívja a figyelmet arra, hogy a műszaki-termelési könyvtári hálózat egészére jellemző lehet a vállalati önállóságból fakadó gazdasági verseny hatása a szakirodalmi ellátásra. Világosan kell látni, írja, hogy amíg az alaptudományok területén a szakirodalom csak közvetve, rendkívül áttételes módon válik termelőerővé, addig az a termelőüzemnél ma már olyan közvetlen termelőeszköz, amelynek figyelmen kívül hagyása súlyos lemaradásra, közvetlen műszaki és gazdasági eredménycsökkenésre vezet. Éppen azért szembe kell néznünk azzal a ténnyel, hogy az üzemek a birtokukba jutott információs anyagot ha nem is „hivatali titok”-ként, de legalábbis úgy kezelik, hogy annak mások rendelkezésre bocsátása egy-egy adott időszakban nem kívánatos.

A szakterület sajátos adottságai és igényei ellenére is a szerző arra az álláspontra jut, hogy a 131/1968. (M.K. 11.)

MM számú miniszteri utasítás kiterjesztése az építésügy területére ésszerű és hasznos, szem előtt tartva a teljes önkéntességet, a kölcsönös előnyök hangsúlyozását, és azt, hogy a kooperáció elsődleges célja az ellátottság megjavítása, a fenntartó intézmények és vállalatok szakirodalmi igényeinek optimális kielégítése.

Sajátos módon alapozza és közelíti meg a kooperáció kérdését *dr. Patek Ferenc* tanulmánya a kohó- és gépipari szakterületek vonatkozásában. Kifejti, hogy az ipari tárcák felügyelete alá tartozó intézetek és üzemek szakkönyvtárai nem tudományterületekhez, hanem meghatározott termelési és kutatási feladatokhoz kapcsolódnak, ennek következtében gyűjtőkörük is változó. Az ipari szakkönyvtárak között nagy az eltérés annak megítélésében is, hogy milyen teljességre kell törekedni a főgyűjtőkörnek tekintendő szakterületen a dokumentumok beszerzésében. Termelőüzemekben különösen ritkán fordul elő, hogy valamely probléma megoldásához teljességre törekvő információgyűjtés szükséges. A szerző igényvizsgálatai eredményeire hivatkozva közli, hogy a szakemberek túlnyomó többsége teljesen kielégítőnek tartja a maga szűkebb szakterületén való tájékozódást a szakterület 8–10 legfontosabb folyóiratának folyamatos áttanulmányozásával.

Dr. Patek Ferenc hangsúlyozza, hogy a gyűjtőköri kooperációs körök jelentősége az ipari szakterületeken sem kisebb, mint másutt, azonban a súlyponti kérdések itt eltérőek, és ennek megfelelően az együttműködés optimális kialakítása is szükségképpen más. (Pl. az

előszereményezés fejlesztése főleg a kevésbé ismert nyelvek vonatkozásában, nem-publikált dokumentumok fokozottabb gyűjtése, az archiválás összehangolása, központi tároló és kölcsönzőkönyvtár létesítése stb.).

Szemléleti kérdéseket szintén érint a szerző, amikor az országos könyvtáraknak és tájékoztatási intézményeknek a kooperációban való részvételéről ír. Megállapítja, hogy ilyen vonatkozásban jelenleg összehasonlíthatatlanul rosszabb a helyzet, mint a tárcán belüli együttműködés tekintetében. A különben ésszerűen megszervezett könyvtári hálózati rendszer legebbezetőbb pontja a legfelsőbb szint, ahol minden szervezet-szerű kapcsolat hiányzik, és azt csak helyell-közzeel pótolják a személyes kapcsolatok.

Még számos érdekes és hasznos szempontra lehetne és kellene felhívni a figyelmet a most megjelent tanulmányfüzet anyagával kapcsolatban, azonban talán ennyi is elegendő annak érzékeltetéséhez, hogy a gyűjtőköri kooperáció terén egyre nagyobb méretekben kibontakozó szellemi erőfeszítések sodrába kerülünk, amely a holnap kérdéseivel megbirkózni akaró könyvtárosok új szemléletét igényli.

A kívánatos szemléletváltáshoz minden bizonnyal sokban hozzájárulnak a gyakran szenvedélyes viták, azonban ebben a metamorfózisban a döntő tényezők mégis elsősorban a kooperációs körök első eredményei lesznek. (Szerk. Kondor Imréné. NPI, 1970. 60 l.)

Dr. Balázs János

A BUDAPESTI EGYETEMI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE

A könyvtár évkönyv-sorozatának 5. kötete azt a korábbiakra is jellemző szerkesztői célkitűzést tükrözi, amely a kiadvány talán legfontosabb feladatának tekinti, hogy publikációs lehetőséget biztosítson a munkatársak egyéni, szakmánkhöz nem szükségképpen kapcsolódó tudományos tevékenységéhez. A közlési csatornák rendkívüli bővülését változatlanul meghaladó szellemi termelés korában egyébként egyáltalában nem lebecsülendő eme kollégialis gesztus természetesen oda is vezethet, hogy az efféle kiadvány végül teljesen esetlegesen egymás mellé került közlemények gyűjtőkötetvé válik, amely egyetlen szakmai fórum érdekldésére sem tarthat különösebben számot. Az Egyetemi Könyvtár

szóban forgó évkönyve azonban mégsem nélkülözi a szakmai jelleget, hiszen a közölt tanulmányok zöme a könyvtártudomány elméleti és történeti ágazatait képviseli, illetőleg határterületi témákat dolgoz fel. Sőt, a kötet a folyamatosság jegyeivel is rendelkezik, amennyiben nem egy tanulmánya olyan, sokéves, körülhatárolt területen mozgó, céltudatos kutató munka újabb eredményeit reprezentálja, melyek előzményeiről a régebbi évkönyvekben tájékozódhatunk.

A kiadvány négy fejezete közül az elsőben, amely szakmai terminológiánkat bővítve a *Könyvtárügyi elmélet és gyakorlat* címet viseli, olvashatjuk *Domanovszky Ákos* közleményét: A címléirási szabályok ésszerűsítéséről. A katalogizá-

lás elméletével hosszú ideje foglalkozó szerző — úgy látszik — egy nagyobb kutatási szakasz végéhez közeledik. Az alapkérdéseket tárgyaló tanulmányai után ugyanis a jelenlegiben már a gyakorlatot közvetlenül szolgáló módon szűri le eredményeit a szabályzatalkotás irányelveinek és egy szabályzat-tervezet általános részének kidolgozásával. Racionális állásfoglalásai a hazai szabványmunkálatok során lesznek hasznosíthatók. Hogy a szerző által korábban felépített elméleti konstrukciónak melyek azok az elvi jellegű összetevői, illetőleg részletei és elemei, amik mellett a problémák más megközelítése is elképzelhető, továbbá, hogy a kodifikáció mely tételeiben mutatkozik eltérés a hazai szabványosított gyakorlatlól és az ezt befolyásoló nem hazai szabályzatoktól — ebben a rövid, figyelem felkeltő célnál ismertetésben nincs lehetőség kitérni. Ugyancsak az állományfeltárás témakörét érinti *Pálvölgyi Endre* kitűnő tanulmányában (*A helyfogalom a tárgyszó alkotásban*), amelyben kritikai szemlét ad a kérdés irodalmáról, bemutatja a folyamatot, amely a helyfogalom legtagabb használatától (Cutter) odáig vezetett, hogy a helyfogalom helyett a tárgyfogalom vált uralkodó rendszóvá. A két eljárás elemző egybevetésével meggyőző a Cutter-féle kizárólagos helyességéről. Helyesen a katalógusok közötti funkciófelosztásnak minden további alapvetően meghatározó szerepére irányítja a figyelmet. *Déri Miklósné A könyvtári ügyvitel, statisztika és a berendezések szabványosítása* c. összeállításában a szabványosítás kérdéseinek tematikus és országonkénti csoportosításával s az egyes szabványok tartalmának ismertetésével nyújt hasznos tájékoztatást.

A *Könyvtár-, könyv- és sajtótörténet* fejezetben az Egyetemi Könyvtár történetének teljes feldolgozására irányuló, több munkatársat is foglalkoztató és a korábbi kötetekben is nyomon követhető tevékenység újabb jeleként ezúttal és ismételtén *Vértesy Miklós* jelentkezik alapos munkájával (*Az Egyetemi Könyvtár a Horthy-korszakban*). *Kalmár Lajos* tanulmánya (*Aper historicus*) finom bizonyítási technikával tisztázza a Kálmán-csehi Brevárium keletkezésének időpontját, a kódex egy lapját elemezve. A rövid életű, ám figyelemre méltó *Renaissance* történetét *Sándor Ernő* dolgozza fel. Felvázolja a folyóirat politikai irányvonalát, arculatát, munkatársait, tartalmi áttekintést nyújt, több tévedést helyreigazít.

Az ugyancsak történeti jellegű tanulmányokat felvonultató, *Az Egyetemi Könyvtár állományáról* c. fejezet tartalmazza *Mezey László* rendkívül mély ismereteket és felismeréseket tükröző mun-

káját (A *Devotio Moderna* a dunai országokban), melyben a csehországi, ausztriai és magyarországi *Devotio Moderna* sajátosan közös vonásait kutatja, bemutatja azt a háttérrel és — számos, eddig fel nem tárt tényanyaggal gazdagítva ismereteinket — azokat az intézményeket, amelyeken a devotus mozgalom hazai változata kivirágzott. S végül úttörő feladatra vállalkozva a prágai *Devotio Moderna* kiemelkedő alakjainak irodalmi munkásságáról fennmaradt nyomokat vizsgálja az Egyetemi Könyvtár néhány kódexében. *Pajkossy Györgyné* az Egyetemi Könyvtár értékes folyóirat gyűjteményének két tizenhatodik század végi—tizenhetedik század eleji darabját mutatja be, kitérve azok magyar vonatkozásaira. *Donáth Regina* a bécsi felvilágosodást képviselő Van Swieten cenzúrajegyzékének tanulságos tartalmi-érdemi elemzésével korábbi közleményét egészíti ki. *Kenyeres Ágnes* Kazinczy Gábor művelődés- és irodalomtörténeti jelentőségű forráskutató és -gyűjtő tevékenységét, a nagy értékű gyűjtemény szétszóródását és az Egyetemi Könyvtárban őrzött részét ismerteti *Kazinczy Gábor hagyatéka nyomában* c. közleményében.

Az *Egyéb tanulmányok* közül feltétlenül figyelmet érdemel *Tóth András* Toldy Ferencsel foglalkozó újabb munkája (*Toldy Ferenc és tudományos közéletünk 1849—1860*), amelyben ezúttal nem könyvtárosi, hanem akadémiai titkári, szerkesztői (Új Magyar Múzeum) és forráskiadói tevékenységét, egyáltalában: tudomány- és irodalomszervezői szerepét tárgyalja kiváló felkészültséggel. *Hölvényi György* a Bél Mátyás hatására modernizálódó jezsuita történetírói iskola egyik tagjáról, Wagner Károlyról ír, összeállítva kiadott és kiadatlan munkáinak jegyzékét is. Ebben a fejezetben található még Engel Pál gazdaságtörténeti, Pelle József etikai tárgyú és Izsépy Edit nódoltságkori rableveleket közlő írása is.

Az értékes tanulmányokat, hasznos közleményeket tartalmazó vaskos évkönyvből mindnyájunk sajnálatára hiányzik a könyvtári évkönyvek hagyományosnak tekinthető, ám korántsem időszzerűtlen kelléke, a *beszámoló*, amely a nagymúltú intézmény jelenlegi tevékenységébe adna betekintést. (Az Egyetemi Könyvtár évkönyvei, V. 1970. Szerk. Mátrai László, Tóth András, Vértesy Miklós. 1971. 382 l.)

Szelle Béla

HUNGARICA KÜLFÖLDI FOLYÓIRATSZEMLE

Az Országos Széchényi Könyvtár külföldi folyóiratszemat indított Szentmihályi János szerkesztésében.

Hírünk a nagyvilágban mindnyájunkat érdeklő, a sajtóban is sokat emlegetett és vitatott kérdés, amelyről azonban közvéleményünkben eléggé végletes nézetek kapnak teret. Attól a délibábos látásmódtól, amely szerint egy számunkra kedvező nemzetközi esemény (különösen sportesemény) hallatán hajlandó bárki azt hinni, hogy az egész világ a mi dicséretünktől visszhangzik, a másik végletig — azaz: a világ szinte alig tud létezésünkről — a nézetek széles skálája található.

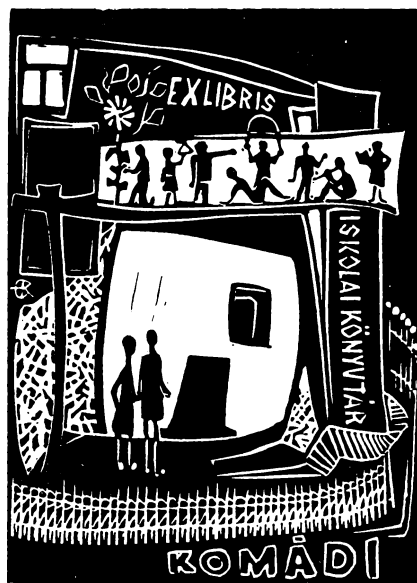
A repertorium egyike a kérdésre adott objektív válaszoknak. Ez a tény önmagában is indokolja a rá fordított költséget és fáradságot. Értékét mégis inkább az jelzi, milyen társadalmi szükségletet elégít ki. Igen gazdag, jól válogatott anyagát vizsgálva, erre már az első szám is biztató ígérte. A végleges válasz próbaköve a használat lesz. Ma inkább azt a célt vegyük szemügyre, amelyet a folyóirat állít maga elé:

Három havonként folyamatosan kívánja tájékoztatni az érdekelteket és az érdeklődőket a külföldön megjelent folyóiratok magyar vonatkozású közleményeiről. Amint az előszó jelzi, a kiadvány nem törekszik teljességre. Minthogy hasonló kiadvány nem előzte meg, a semiből kellett kiindulnia, s amint a szerkesztő szellemesen jegyzi meg, „a teljesség hiánya kisebb baj, mint a hiány teljessége”. A magyar vonatkozású külföldi folyóirat-irodalom feldolgozásának teljes hiányán kíván segíteni s a „rendkívül gazdag és sokrétű anyagból első sorban azoknak a közleményeknek (folyóiratcikkek, recenziók) ismertetésére törekszik, amelyek a hazai tudományos kutatás, műszaki fejlesztés, a gazdasági tevékenység és a kulturális élet irányítói és munkatársai által felhasználható információkat tartalmaznak vagy jelentenek.”

Igen erős hangsúlyt ad a kiadványnak a magyarság sajátos helyzete. A magyar nyelv, irodalom, a magyar nyelvű kultúra kérdéseivel nemcsak szűkebb hazánkban foglalkoznak. Határainkon kívül négy országban él tekintélyes számú magyarság, amely kulturális életét nagy részben anyanyelvén éli. A közös történelmi múlt nemcsak a határon túli ma-

gyarsággal, de az ott élő népekkel is öszszeköt bennünket. Igen helyes tehát a folyóirat törekvése, hogy „ismertesse a külföldön — elsősorban a szomszédos szocialista országokban — megjelenő magyarnyelvű tudományos és kulturális folyóiratok elméleti és kritikai jellegű közleményeit; a külföldi folyóiratok azon közleményeit, amelyek lehetőleg teljes terjedelmükben Magyarország történelmével, irodalmával, művészetével, tudományos és kulturális teljesítményeivel, a gazdasági és politikai élet jelenségeivel, a magyar ipar és mezőgazdaság teljesítményeivel és termékeivel foglalkoznak. Társadalmi szükségletet vél a kiadvány kielégíteni azzal is, ha ismerteti a magyar szerzőknek külföldön megjelenő folyóiratközleményeit.”

E pontnál egy pillanatra meg kell állnunk. Magát a kiadványt nem hibáztathatjuk, hiszen mint a Magyar Folyóiratok Repertoriumának melléklete, ebben a megjelenési formában nem lépheti túl önön kereteit. Mégis szólnunk kell arról, hogy a cikk elején felvetett, mindnyájunkat érdeklő kérdésre: milyen mértékű nemzeti kultúránk kisugárzása? — a repertorium maga csak egyoldalú fe-

Kovács Gyula ex libris

letet ad: a cikkek oldaláról. A külföldi magyar szerzők önálló műveiről, illetve a magyar vonatkozású, idegenben (magyarul vagy egyéb nyelven) megjelent önálló kiadványokról csak akkor szerezhetünk tudomást, ha recenzió jelent meg róluk külföldi lapban. Jogosnak látszik az igény, hogy e kiadványt kiegészítő vagy vele párhuzamosan megjelenő olyan bibliográfiai kiadványnak is napvilágot kellene látnia, amely az itt kitűzött célokat az önálló kiadványok tekintetében is megvalósítaná.

A repertórium széles körű összefogás eredménye. Tudományos és szakkönyvtárak kutatói, tudományos intézetek, múzeumok, tájékoztatósi központok munkatársai figyelik az intézményük által járatott folyóiratokat és ismertetik e folyóiratszemle számára a magyar vonatkozású közleményeket. A lap a Magyar Folyóiratok Repertóriumára szakbeosztását követi. Tagolása a szakokon belül: magyar vonatkozású közlemények, magyar szerzők külföldön megjelent munkái, magyar szerzők műveinek ismertetései.

A kiadványt két hasznos jegyzék egészíti ki: a magyar vonatkozású közleményeket tartalmazó folyóiratok címjegyzéke és betűrendes mutató a magyar személyekről és a magyar nyelven publikáló szerzőkről. Bár az idézett folyóiratok lelőhelyeiről a „Kurrens külföldi fo-

lyóiratok a magyar könyvtárakban 1969” c. (1969, OSZK) kiadvány ad tájékoztatást, megkönnyítette volna a használatot, ha a kiadvány címjegyzéke egyben a lelőhelyet is tartalmazná. Ezzel a szerkesztésben is nagyobb következetességet lehetne biztosítani. (Pl. a „Welt der Literatur” c. lap megjelenési helye sem a címléírásban, sem a címjegyzékben nem szerepel; a „Voproszú literaturü” lelőhelye a címléírásban nincs, a lelőhelyjegyzékben megvan; a „Časopis pro Moderní Filologii” lelőhelye mindkét helyen megtalálható.)

A szerkesztés magas színvonalát a címfordítások gondossága is jelzi. Egyébként a szerkesztő gondosan kerül minden „kincstáriasságot”. Még arra is kiterjed a figyelmé, hogy az egyes szakokon belül alkalmazott címeket a mögöttük felsorakozó anyagallományban (egy vagy több műről van-e szó) mindenkor egyeztesse.

Arra a kérdésre, hogy mi a hírünk a nagyvilágban, korai volna választ várni egyetlen szám alapján. A széles alapokra épülő összeállítás azonban máris sejteti, hogy nem jelentéktelen népünk és kultúránk szellemi értékeinek visszhangja a világban. (A Magyar Folyóiratok Repertóriumára negyedéves melléklete. OSZK, 1971. 1. évfolyam 1—2. füzet.)

Sallai István

A MAGYAR TÖRTÉNETTUDOMÁNY VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIÁJA 1945—1968

Mielőtt a kötetéről szólnánk, nézzünk körül, milyen bibliográfiai tájékoztató forrásokat talál manapság az az olvasó, vagy könyvtáros, aki a magyar történeti szakirodalom fölött akar áttekintést kapni. Vagy: milyen szakkönyvészetből vá-

laszthatja ki a témájába vágó műveket? Tegyük most félre a *régiéket*, s csak az újabb bibliográfiai termést vegyük szemügyre. A legfontosabb segédlet a *Kosáry Domokos* szerkesztette három kötetes *Bevezetés*... lehet, új, felfrissített kiadásából is megjelent az első kötet. Jól jár a kutató, ha az 1825—1867-es időszakkal foglalkozik: az *I. Tóth Zoltán*, illetve *Kemény G. Gábor* és *Katus László* nevével jegyzett *Magyar történeti irodalom bibliográfiájá-*nak 5 kötetét veheti kézbe. A kurrens, folyamatosan közzétett anyagról is talál szemlét: 1954 óta — a *Századok* rendszeres, teljességre törekvő összeállításait (a *V. Windisch Éva* szerkesztésében megjelenő bibliográfiákat) kell kikeresnie. — A feladat tehát bonyolult, s még foghíjak is maradnak.

Ezért fontos ez a kiadvány, régi hiányt pótol. A bibliográfia megszületésének története — maga az előszó számol be erről — igen tanulságos. Előzménye — első változata — 1960-ban, a külföld számára készült, a *stockholmi* nemzetközi törté-

Papp Iván ex librise

nészkongresszusra, s csak a felszabadulás negyedszázados évfordulóján határozták el bővített, átdolgozott, az azóta megjelent anyagot is feldolgozó hazai kiadását. Kérdésünk ezzel kapcsolatban teljesen szónoki: vajon a fordítással és átdolgozással miért kellett több mint egy évtizedet várni?

A testes kötet nagy szerzőkollektíva — a Történettudományi Intézet munkatársainak — műve. A hazai történelemtudományi irodalom javát teszi közzé — 8840 tételt —, a tárgyalt — 1945—1968-as — időszakból. A válogatás szempontjai alaposak és átgondoltak, a szerkesztői előszó ezek közül elsősorban kettőt hangsúlyoz. Azt vették fel a kötetbe, ami „bármiféle új eredménnyel gazdagította tudományunk területét”, valamint az ismeretterjesztő irodalomból azokat a dolgozatokat, melyek értékesek, alaposak, nemcsakúppen részterületi eredményeket összegeznek. Elhagyták viszont azoknak a rokottudományoknak az irodalmát, melyek csak „felépítmény jellegű” területekkel foglalkoznak (zene-, képzőművészet-, irodalomtörténet stb.). A társtudományok anyagából viszont bőségesen szerepelnek a régészeti, néprajzi, tudománytörténeti stb. publikációk.

A regisztrált adatok jelentős része: könyv, önálló publikáció. A tájékoztatás azonban igen alapos, hiszen ezeken túl 150 folyóirat, illetve gyűjteményes munka analizált anyagát is megadják. Az igen pontos címleírások legtöbbször rövid, de tartalmas annotáció egészítik ki. Az apróbetűs tartalmi ismertetés elsősorban a mű jelentőségét, újszerűségét, friss adatait, a szerző önálló kutatásainak eredményeit igyekszik örvendetesen közérthető stílusban megvilágítani.

A kötet szerkezeti beosztása a *Kosáry-féle bibliográfia ismerői számára* nem hoz újat, tehát ismétli a *Bevezetés... átgondolt és bevált szakrendjét*, legalább is fő vonalakban. Két fő részre tagolódik: hazánk történelme és világtörténelem. Könyvtári tájékoztatási szempontból különösen fontos a kiadvány elején található *Általános munkák* című fejezet, melyben a történelemtudomány körébe utalható, az elmúlt negyedszázadban megjelent bibliográfiák, katalógusok, leltárak, gyűjteményes munkák, évkönyvek, tanulmánykötetek kaptak helyet. A kiadvány legterjedelmesebb része természetesen *Magyarország történetének* szakirodalmát tartalmazza 9 fejezetben. Ezekben a fejezetekben mindig először található a forráskiadványok, majd a feldolgozások következnek igen részletes tartalmi bontásban (erről a tartalomjegyzékből lehet tájékozódni). Ezekben a legkisebb egységeken belül igen változatos a tételek rendjét meghatározó elv: hol tartalmi (te-

Szilágyi Imre ex librise

hát a tárgy kronológiáját követő), hol időrendi, hol helyneves betűrendi a címleírások sorrendje.

Bár a szerkesztők — jogosan — a szpora *helytörténeti* irodalmat erősen megrostálták, a helyismereti munkában a könyvtárosok is igen nagy hasznát láthatják a kiadványnak. Ajánlatos ebből a szempontból a nagy közművelődési könyvtárakban alaposan áttanulmányozni: többféle alfejezetben (*Helytörténet, Város történet, Vidéki munkásmozgalom*) található az ilyen vonatkozású anyag, ezen kívül a tárgymutató — melyben a címben, alcímben, annotációban szereplő *helynevekre* is található utalás, — jó segítséget nyújt a keresőnek.

A közel tízezer tétel sorában *egyetlenegy* címleírás hiányáról azonban említést kell tennünk. Az anyag összeállításában (legalább is az 1954 utáni művek esetében) a szerkesztés a teljességre törekvő kurrens bibliográfiából indult ki, mely a *Századokban* jelenik meg. Ennek a módszernek s a szerkesztés ördögének tudható be, hogy a *V. Windisch Éva* nevével jegyzett összeállítás, *maga a kurrens bibliográfia* (hiszen *az önmagát* nem regisztrálja) nem szerepel a tételek között. Könyvtáros kollegánk tehát nem közvetlen munkatársa a kötetnek, de gyűjtését hasznosították — ezért legalább nevét szerettük volna látni az előszóban!

Mindemellett alaposnak és hasznosnak tűnik az összeállítás, az elkövetkezendő években sokszor kell majd a könyvtárosoknak is kézbe venniük. (Akadémiai, 856 l., 160 Ft.)

Fogarassy Miklós

AZ ESEMÉNYNAPTÁR 1971/4-es száma hírt ad az MSZBT új olvasómozgalmának megindításáról, közli a júliusban megrendezett szovjet-magyar könyvtárügyi szemínáriumnak a könyvpropagandával foglalkozó felhívásait; megemlékezik a 90 éves Picassóról; bőséges bibliográfiát közöl — filmajánlással összekötve — a hős szovjet városok hete alkalmából; ismerteti a másfél százada született Dosztojevszkij és a félévszázaddal ezelőtt elhunyt Pavel Hviezdoslav életművét; végül A. B. Nobel halálának 75. évfordulója alkalmából bemutatja az irodalmi Nobel-díjasokat 1901-től 1970-ig.

Az Eseménynaptárnak ez a vállalkozása rendkívül hasznos és érdekes, kivált a bibliográfia, amelyből megtudjuk, hogy mit olvashatunk a század nagyjaitól — mert ha a legnagyobbak nem is kaptak mind Nobel-díjat, mint például Lev Tolsztoj sem, azok, akiket kitüntettek, általában kiváló írók — és azt is, hogy mennyi tartozása van még könyvkiadásunknak századunk világirodalmával szemben.

MEGJELENT A DEBRECENI MEGYEI KÖNYVTÁR Tájékoztató jegyzékének 9. száma. A havonta kiadott jegyzék, mint arról már beszámoltunk, a párt-, állami és gazdasági vezetőknek készül, s a lapok, folyóiratok politikai, gazdasági és egyéb közéleti vonatkozású cikkeit sorolja fel, hírt ad e témák új könyveiről, sőt kiegészítésként a Tatabányai Megyei Könyvtár is átvész belőle — költségtérítéssel — bizonyos mennyiséget.

HEMINGWAY-BIBLIOGRÁFIÁT adott ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a nagy író halálának tizedik évfordulója alkalmából. Ecsedy Andorné és Gáliczky Éva alapos gonddal szerkesztett munkája a rövid életrajzi krónika után felsorolja Hemingway magyar nyelven megjelent műveit azok kritikáival együtt, majd közli nem önálló kiadásban megjelent írásainak címadatait, az íróról hazánkban és külföldön megjelent legfontosabb tanulmányok, cikkek, nekrológok, versek jegyzékét, és válogatást ad az FSZEK könyvtárában található idegen nyelvű monográfiák anyagából. A jellemző idézetekkel megtűzdelt, képeket és névmutatót tartalmazó kiadvány bizonyára nemcsak a könyvtárosok, hanem Hemingway olvasóinak körében is népszerű lesz.

DEVECSERI GÁBOR munkásságáról emlékezett meg gyászkeretes bibliográfiáinak sorában a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár: a rövid de velős bevezetőt — mely példamutató és műfajban — az íróról szóló tanulmányok és a fontosabb művek, valamint a legkiemelkedőbb műfordítások felsorolása követi.

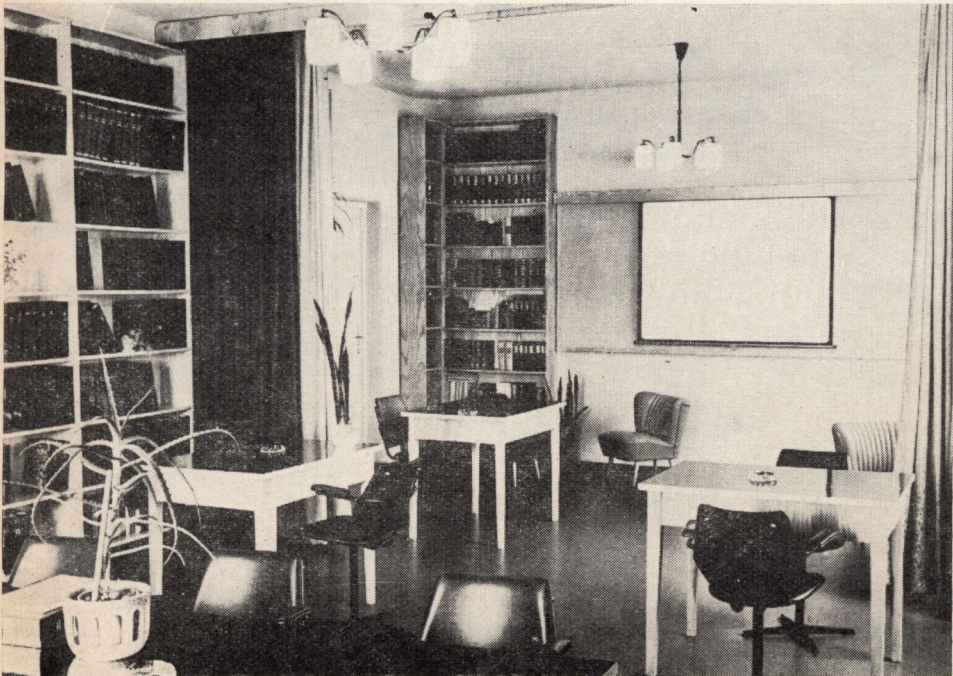
AZ MTA KÖNYVTÁRÁNAK kiadványai c. sorozat 62. füzetében Apor Éva Perzsa kéziratok a Vámbéry-hagyatékban címmel angol nyelven ismerteti a jeles magyar orientalista, Vámbéry Armin perzsa kézirat-gyűjteményét, melyet a tudós halála után fia, Vámbéry Rusztem ajándékozott az Akadémia könyvtárának. A Vámbéry-hagyaték 11 perzsa, 2 arab és 43 török kéziratot tartalmaz.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK LELŐHELYJEGYZÉKÉT adta ki az Országos Széchényi Könyvtár. Az ötödízben megjelenő kiadvány (Kurrens külföldi folyóiratok a magyar könyvtárakban) felsorolja a hazai könyvtárakba 1971-ben járó tudományos jellegű vagy szakmai ismereteket tartalmazó periodikákat, valamint a hat budapesti nagykönyvtárba csere vagy ajándékozás útján beérkező folyóiratokat. A jegyzéket rövidítésmutató, a kiadó országok jelmagyarázata, a könyvtárak másolási tevékenységét bemutató táblázat, valamint kódjegyzék egészíti ki. A kiadvány felhasználható a könyvtárközi kölcsönzésben is.

A MEZŐCSÁTI JÁRÁS 25 ÉVES FEJLŐDÉSE ÚJSÁGCIKKEK TÜKRÉBEN címmel a Mezőcsáti Járási Könyvtár sokszorosításban adta ki Táboros Sándor összeállítását, a „Mezőcsáti helytörténeti füzetek” kiadványsorozat 2. számaként közrebocsátott repertóriumot, amely három témakörbe csoportosította anyagát: Első fejezete az élet újraindításával, a földosztással, a pártok megszervezésével és a választásokkal, a második főként a mezőgazdaság és az ipar fejlesztésével, a harmadik a művelődésügy fejlődésével és az ifjúság helyzetével foglalkozik. A cikkek közül az első 1945. január 20-án, az utolsó 1969. szeptember 3-án jelent meg. A kiadvány részben helytörténeti olvasókönyvnek tekinthető, mivel nemcsak a cikkek címlírását közli, hanem tömörített szövegüket is, néhol megjegyzésekkel egészítve ki, illetve kommentálva a szemelvényt.

Új orvosi könyvtár a szombathelyi megyei kórházban. (Garas Kálmán felvételei)

**BOLDOG
ÜJÉVET
KÍVAN
A KÖNYVTÁROS
SZERKESZTŐSÉGE**

Ára: 6,— forint